ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV
SCRVTINIVM
PHYSICO-MEDICVM
Contagiosæ Luis, quæ PESTIS dicitur.

QVO

Origo, causæ, signa, prognostica Pestis, nec non insolentes malignantis Naturæ effectus, qui statis temporibus, cælestium influxuum virtute & efficacia, tum in Elementis; tum in epidemijs hominum animantiumque morbis elucescunt, vnà cum appropriatis remediorum Antidotis nouâ doctrinâ in lucem eruuntur.

Pertinet ad Conv. S. Francisci Trastibere

A D
ALEXANDRVM VII.
PONT. OPT. MAX.

ROMÆ, Typis Mascardi. MDCLVIII.

SVPERIORVM PERMISSV.

Excell.mo D. Nicolao Renzi. Author

ATHANASII KIRCHERI
E SOC. IESV
SCRVTINIVM
PHYSICO-MEDICVM
Contagiosæ Luis, quæ PESTIS dicitur.

AD
ALEXANDRVM VII.
PONT. OPT. MAX.

ROMÆ, Typ. Mascardi. MDCLVIII.

SANCTISSIMO D. N.

ALEXANDRO SEPTIMO

PONTIFICI OPTIMO MAXIMO.

Felicitatem precatur

ATHANASIVS KIRCHERVS.

PERICLITANTEM Romam restituisti, BEATISSIME PATER; Quid enim aliud cruenta labes ex imo Pandoræ vase nuper egressa, & in nostrum

ſinum graſſata intentauit, quàm extremam Romæ perniciem? Verum, Te Montivm Cvstode, nec Hydra peſtilens, nec ardor Inferorum inde ſæuientium obeſſe nobis potuerunt. Tantum intereſt illi ſubeſſe Principi, cuius ſceptrum eſt pietas, & claua amor populorum. Huius itaque monſtri cauſas & effecta mihi ſcrutanti temperare non potui, quin hoc volumen veluti hoſtis depulſi trophæum ad tuos Beatiſsimos pedes deferrem; quanquam enim pro cladis depulſæ magnitudine maiora tibi debentur priuatis publiciſque expreſſa plauſibus monumenta; patietur tamen Sanctitas Tva, pro cognita mihi iam olim

beni-

benignitate, & innata clementia, vt ego quoque hac victoria fruar, & hanc tabellam ceu meæ gratulationis testimonium appendam VATICANÆ MAIESTATIS ad Tholum, quod dum facio, Deum Opt. Max. impensè precor; vt Apostolici muneris Principatum ad quem natus & delectus es, tueatur & seruet in excurrentis seculi felicitatem. E Collegio Romano die 22. Febr. 1658.

PROOE-

PROOEMIVM
AD LECTOREM.

SI veteres vnquam appositè cecinère Poëtæ; *Sunt mille hominum sensus, capitum discrimina mille*: id certè hac ætate nostra vel maximè comprobatum videmus, qua in tanta scripturientium multitudine, vti impotens quidam ingeniorum feruor, vires suas longè latèque explicat; ita nescio quis eidem sociatus vix ferendæ αὐτοτεχνίας pruritus, mirum in modum nonnullorum exagitat corda, non dicam in scrutandis abditis na-

naturæ miraculis, non in morum rectè formandorum, aut Reipublicæ ritè administrandæ ratione, sed in explorandis hominum pectoribus, virtutumque operibus perperam expendendis; quod sanè ingeniorum vlcus tanto virulentius est, quanto occultioris propaginem fomitis, intimis animorum medullis insertam cum infamiæ labe multorum deducit altius. Explico mentem meam.

Mirabuntur haud dubiè non pauci meum in huius præsentis Opusculi editione consilium; istiusmodi extra omnes professionis meæ limites constitutum argumentum fortasis etiam cauillabuntur; cur ex natiua Physiologiæ statione ad Medicinæ campos transfugam egerim? quærent. Quid hisce respondeam, non habeo, nisi quod olim Gallus à Fele reprehensus, hoc mihi ingenium, hanc insitam mihi affectionem esse. Medicus non sum fateor, neque artis praxim, vtpotè religionis meæ legibus contrariam vnquam exercui. quid tum? An

vel ideo mihi vitio vertetur, ſi ingenij qualemcunque à DEO Optimo Maximo commiſſam ſpartam, in omnium nobiliſſima iuxta atque abſtruſiſſima Phyſicæ parte, quam merito totam ſui iuris facit Iatrica facultas, excolenda impigrè impendam? Impendam, expendam, pandam, omni dicarum metu proſcripto, omnibus Ariſtarchorum obeliſcis expunctis, ea potiſſimum fiducia fretus, futurum, vt argumentum non tam proprij ingenij inſtinctu, quàm diuini honoris, ac boni communis obſequij cauſa, cui iam dudum in literaria palæſtra me meaque omnia conſecraui, ſuſceptum, nec non inſtantibus quà Principum virorum, quà priuatorum hominum in tanta neceſſitate hoc calamitoſo luis tempore conſtitutorum precibus extortum, diuina adſpirante gratia, in nonnullum afflictis vſum cedat, conducatque emolumentum. Sed vt ad propoſitum nobis thema reuertamur;

Anno

Anno 1656. Cum Neapolim Vrbem populoſiſſimam atrociſsima, & ab omnibus ſeculis inaudita peſtis adorta, trecenta ferè hominum millia intra ſemeſtris temporis curriculum horrenda ſanè & formidabili ſtrage confeciſſet, neſcio quo fato, aut inconſulta commercij neceſsitudine acciderit, vt Roma eodem tempore nonnullam quoque, etſi Neapolitana multò mitiorem cladem, ex neſcio qua clandeſtina negotiatione illatis in eam contagioſæ luis ſeminarijs, ſuſtinuerit, cum qua per annum & amplius conflictata, vlterius haud dubiè funeſtam propaginem deriuaſſet, niſi ALEXANDRI VII. Sanctiſsimi Domini noſtri pietate, prudentia, atque incredibili cura & ſollicitudine tempeſtiuè ſuppreſſa, tandem ſæuire deſijſſet. Hoc rerum ſtatu, cum quiſque plurima mortis imagine territus, contra tam atrox malum antidota ſaluti profutura non ſine anxietate & ſollicitudine quæreret; ſiquidem peſtifera lue correpti, adeo di-

uersis varijsque symptomatis exagitabantur, vt omnem pene Medicorum industriam elusisse viderentur, atque adeo inter varias medicorum consultationes vltro citroque transactas, dum meum quoque quantumuis tenue de vera pestis causa iudicium exquireretur, iubentium voluntati, & iustæ postulationi, vti diutius refragari nefas duxi, ita eodem tempore tam horrido mœstæ Vrbis silentio, atque omni Collegij Romani aditu intercluso, sepositis aliquantisper solitis mihi literarijs argumentis, in altissimo solitudinis recessu eam, quam iam dudum animo conceperam de pestis origine materiem, impigro quidem, at oportuno labore euoluere conatus sum. Verum enim verò cùm sine præuio experimentorum apparatu id difficile futurum rerer, primò cum Medicis & Chirurgis Nosodochij præsidibus, potissimum cum Iulio Placentio Medico peritissimo institutum meum contuli, tum hunc tum cæteros etiam atque etiam obtestatus,

tus,

tus, vt quæ ſingularia & exotica in correptis ſymptomata, aliaque ſcitu digna reperirent, ſtudioſa indagine obſeruata, annotataq; mihi communicarent; quod haud inuiti animi obſequio egregiè præſtitum. Acceſſerunt & hiſce minimè prætereunda conſilia Doctoris Iacobi Albani Gibbeſij, medicæ facultatis peritia non clari duntaxat, ſed & inter paucos huius temporis Philologos Viri ſingularis. Quibus omnibus ritè tandem inter ſe cum ijs, quæ in complurium Authorum annotationibus circa varia peſtis euenta repereram, comparatis; hanc præſentis opuſculi diatriben exorſus, aſpirante DEO, opinione mea citius perfeci. Ne denique in materia abſtruſiſsima, & apud ipſoſmet Medicorum principes Hipocratem & Galenum adhuc indefinita, proprijs ingenij partibus inconſultiùs fauere viderer. Scrutinium hoc Phyſico-Medicum, qualecunque tandem illud ſit, excellentiſsimis Vrbis Medicis (quorum primus

fuit Ioannes Benedictus Sinibaldus in Athenæo Romano Iatrices professor meritissimus; alter Paulus Zacchias Aulæ Pontificiæ Medicus clarissimus; tertius Hieronymus Bardius Theologiæ, vti & vtriusque Medicinæ eximius Doctor) viris sanè sapientia, reconditioris Medicinæ peritia, librorumque editione Orbi notis, ea qua par est, submissione recognoscendum exhibui, quorum sanè benigno censuræ influxu opusculum veluti animatum, exornatumq; lucem videre gestijt. In quo, si quid bono publico proficuum, hominumque necessitati occurrerit oportunum, DEO Opt. Max. id cum primis adscribi velim, qui vti bonorum omnium fons est & origo, ita gratiæ suæ inciles, cui vult, aperit, cuius proinde beneficia recognouisse, est in eum, à quo profluxerunt, omnia refudisse. Vale Lector beneuole, meamque in hoc opusculo præstitam opellam æqui bonique consule.

TE-

TESTIMONIA

Celeberrimorum Vrbis Medicorum, quibus huius censura opusculi demandata fuit.

Ioannes Benedictus Sinibaldus in Romano Athenæo Medicinæ practicæ Professor ordinarius.

LIbrum hunc, cuius est epigraphe, Scrutinium Physico-Medicum contagiosæ luis, exaratum ab Admodum R. P. Athanasio Kirchero Societatis IESV Scriptore iam dudum in omni pene Scientiarum genere emerito, verèque Athanasio, vidi, & intento animo perlegi, atque in eo non solùm nihil desiderari posse asseuero, quod ad pestis integram diagnosin attineat, sed miras insuper atque inauditas adhuc profiteor contineri doctrinas, vti cæteris omnibus hactenus inaccessas, ita vni viro tanquam Oedipo peruias. Porro mirari subit, quomodo Author hic Iatricæ facultatis alioquin expers, quoad praxin saltem ac professionem, de re medicâ valde ardua, intimèque abstrusa tam doctè, basilicè, methodicèque, tamque acroamaticè scripserit, vt mihi proinde fas sit asserere, neminem adhuc nec vetustioris seculi rei medicæ professorem ad pestis ideam proximiùs calamo collimasse. Ex ædibus nostris die 15. Augusti. Anno 1657.

Pau-

Paulus Zacchias Medicus Romanus.

P. Athanasius Kircherus è Societate IESV eminentioris notæ Scriptor, iam dudum doctiores omnes ingeniosissimis suis literarijs laboribus, in sui admirationem pellexit. In Tractatu verò de Peste, quem summa delectatione perlegi, omnem admirationem superauit: dum enim in alienam messem manum imponit, illam tam doctè, tamque prudenter exagitat, vt ijs ipsis, quorum illa messis est propria, palmam omnibus surripuerit. Nam in penitissima Naturæ penetralia sese insinuans, non vulgares, & ex triuio petitas rerum causas, sed abstrusiores, alijsque inperscrutabiles ac veras ita assecutus est, vt ipsis sensibus nobis consequendas offerat. Quid mirum ergo, si in proponendis contra truculentisimam luem remedijs scopum omnem attigerit, qui causas eius est assecutus. Prodeat itaque iam in lucem Liber, qui veritatis lucem tenebris diu obrutam detegit, vt qui ærumnosisimis hominibus tam salutaris esse posit,

Hieronymus Bardi D. T. Iatro-philo-Euchymicus.

SCrutinium Physico-Medicum de Peste opus eximium, mole quidem paruum, sed doctrinæ pondere maximum omniscij & per vniuersum terrarum Orbem famigeratissimi P. Athanasij Kircheri è Societate IESV, de mandato Sacri Palatij Apostolici Magistri Reuerendissimi sedulâ diligentiâ perlegendo degustaui, & in eo nihil reperi censurâ neque ciuili, neque morali, neque Ecclesiasticâ corrigendum; sed cùm sit abstrusissimis, & prorsus reconditis animaduersionibus & experimentis condecoratum, & pro auerruncanda peste maximè proficuum & pernecessarium, ideo prœlo quamprimùm subijciatur, vt ab Authore licet Sacerdote Theologo, in hoc etiam Rāutium Episcopum Arausiensem, regimen contra pestilentiam & Epidemiam conscribentem, & typis impressum imitantem, digna gloria, & à legentibus summa vtilitas præoccupetur. Ex meo Musæo 9 Iunij 1657.

GOS-

GOSVVINVS NICKEL

Societatis IESV Præpositus Generalis.

CVm Tractatum de Peste à P. Athanasio Kirchero nostræ Societatis Sacerdote conscriptum, aliquot eiusdem Societatis Religiosi, nec non insignes quidam Medicinæ Doctores recognouerint, & in lucem edi posse censuerint, potestatem facimus, vt typis mandetur, si ita ijs, ad quos pertinet, videbitur; cuius rei gratia has literas manu nostra subscriptas, sigilloque nostro munitas damus Romæ, 1. Nouembris 1657.

Gosvvinus Nickel.

Imprimatur. Si videbitur Reuerendiss. Patri S. P. A. Magistro.

M. A. Episc. Hierapol. Vicesg.

Imprimatur
F. Raymundus Capisuccus S. P. A. Magister Ord. Præd.

SCRV-

SCRVTINII PHYSICO-MEDICI

Contagiosæ luis.

Quæ

PESTIS vulgò dicitur.

SECTIO I.

De origine, causis, & effectibus Pestis.

CAPVT I.

Pestis est flagellum & sagitta Dei ob peccata hominibus immissa.

HVMANVM genus originalis peccati contagione pollutum, vti protinus vel à teneris vnguiculis in se malorum aliorum vim, veluti à Protoplasto commissi sceleris quasdam reliquias sensit; ita à diuinorum mandatorum tramite, insita quadam prauitate

declinans, in omnia vitiorum genera ultroneâ voluntate se præcipitauit, vel ipso Deo ad tantam humani
Genes. 6. generis deprauationem ingemiscente. *Videns autem Deus, quod multa malitia hominum esset in Terra, & cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum, quod hominem fecisset in Terra; Delebo, inquit, hominem, quem creaui à facie terræ.*

Ascendente itaque intolerabili Mortalium iniquitate in conspectum Dei, ita quidem aquarum Cataclysmo omnes disperdidit Mortales, vt tamen in Noëmi arca nouæ generationis humanæ Seminarium reliquerit. Verùm crescente denuò hominum multitudine, & æquo passu malitiâ eorum inualescente, ne prorsus, quos ad imaginem suam condiderat, perderet; alia ijs flagella tantò sanè duriora, quantò enormium delictorum perpetratione diuinam misericordiam grauius offenderant, constituit; quibus à primæuis Mundi temporibus in hunc vsque diem iustus Deus non desinit in dorsa peccatorum animaduertere. Siquidem triplici iaculo, si quandoq; à diuino cultu diuinorumque mandatorum semitis declinantes, peccatis non ferendis se commaculauerunt, adoritur; bello, furoris Domini sagittâ, superba dominatorum terræ colla miserè premit; fame, insatiabilem hominum auaritiam horrendum in modum configit; peste, omnium fœdissima lue, fœdam castigat Mortalium luxuriam. Non poterat sanè diuina clementia aptiùs ad emendandos rebelles mortalium animos remedium inuenire, hac plurima

Tria flagella Dei, quibus Deus peccata hominum punit.

ma mortis imagine vel ipso conceptu formidanda. Quis enim, dum Vrbem derepente huiusmodi calamitate occupatam, luctu mærentem, plateas omnes cadauerum ruina, horrido nimium spectaculo offusas intuetur, intolerabilem fœtoris eluuiem sentit, dum pater filium, filius patrem, mater vtrosque omni auxilio destitutos deserit, dum confusa omnia mœrore, luctu; eiulatu omnia susque deque feruntur; non statim diuinam scelerum vindicem dextram occulta virtute operantem, quâ terga ferit Mortalium, intelligat? dumque pestifera Angeli sagitta ex pharetra promitur exitiali lue plena, cœlestis iræ fulmen torquetur, nemine à tantâ immuni plagâ: quisnam tam efferati insensatique animi est, qui tam funesta rerum Catastrophe non commoueatur? Huiusmodi itaque inauditas calamitates, dum ex varia historiarum coaceruatione, & præsenti Neapolitanæ & Genuensis Vrbis calamitosissimo statu non sine horrore cognoscerem, tantum illa in animo meo pondus obtinuerunt, vt ad commune bonum nescio quo interno instinctu compulsus, calamum exererem ad ea posteritati tradenda, quæ & pestis naturam proximè enuclearent, & vnà congrua media tam quæ intra naturæ claustra, quàm quæ extra eius naturæ limites, in diuinæ voluntatis beneplacito posita sunt, communicarem. Quamuis enim Deus Opt. Max. sola voluntate sua aut Angelorum ministerio eam quam olim Dauidis tempore, edidisse sacra oracula nos docent, Mortalium stragem, cùm

Horrenda catastrophe pestis tempore.

Scopus Authoris.

lubuerit, edere possit; vt plurimùm tamen hoc tempore secundarum concursu causarum vtitur, dum epidemicis huiusmodi calamitatibus premit Orbem terrarum. Et dum vel insensatam naturam in vltionem sui animat, iuxta illud, *& pugnabit pro eo Orbis terrarum contra insensatos*. Certum est, huiusmodi plagas naturalibus causis non carere, quæ veluti diuinæ iustitiæ ministræ contra humanum genus insurgunt atque deseuiunt, Mundumque innumeris malis inuolutum exagitant. Quemadmodum verò Sapiens rerum Conditor ita in Mundo bona temperauit malis, vt nullum sit adeo grande malum, cui non suum protinus paratum esse voluerit antidotum, ita in pestifera lue, antidota esse voluit tantò efficaciora, quantò malum violentius ac truculentius est. Hinc sæpius mecum volui, quænam tantæ plagæ causa esse posset, quæ eidem remedia contraponi, quibus modis contagij vis euitari, vt tandem in tanta Medicorum altercantium confusione aliquid certi statui posset, quod quidem hoc Opusculo oportunè fieri posse existimaui. Quod an assecutus sim, erit eruditi & æqui Lectoris dijudicare.

Pestes nonnulla etiamsi à Deo immissæ, naturalibus tamen causis non carent.

***

CA-

CAPVT II.

De Pestis Etymo & definitione.

NON moror in pestis Etymo describendo, vbi effectus nullibi & nemini incognitus est; siue enim à perimendo sit dicta, quod derepentè iaculi in morem adoriatur mortales; siue à pascendo, quod instar belluæ venenatæ Vrbes integras depascentis & funditus euertentis regna in morem lupi deprædetur, siue aliunde sic dicta, parum interest, cùm quid illa propriè sit, quis aëreus ille draco læthifero suo toxico omnia infestans, vbi originis suæ natales habeat, nobis cumprìmis demonstrandum incumbat.

Vt itaque omissis definitionibus varijs minùs sufficientibus, exacta (quantum fieri potest) & præcisa detur pestis definitio. In primis notandum, quod ad præsens attinet, triplex morbi genus ex Medicis posse assignari; quorum primum dicatur σποραδικὸν, alterum ἐνδημικὸν, tertium ἐπιδήμιον, iuxta Hippocratem & Galenum. Sporadicum, siue quod idem dispersum dicitur, quotiescunque in vna vel pluribus regionibus diuersa morborum genera vagantur, siue sint citra mortis periculum, siue lethum accelerantes, cuiusmodi sunt ophthalmiæ, dyssenteriæ, variæ febres, variolæ similesque morbi, qui subinde vel ex abun- *Triplex morbi genus.*

Sporadicum. Epidimion. Endemion. Et quid sint.

abundantia humorum, vel alijs de causis vni vel alteri Regioni accidere possunt. Secundum dicitur ἐνδημικὸν, siue patrium, quod id morbi genus vni alicui regioni sit ex natura loci peculiare; hoc pacto Ægyptus præ cæteris morbum, quem elephantiasin vocant, parturit; nonnullæ Alpinarum regionum valles ex nociua aquæ potabilis qualitate in hominibus fœdas strumarum protuberationes producunt, vtres inflatos diceres, patriæ communes. Insula Melitensis dysenterias insitâ quadam naturæ vi generat. Ita vt nulla propemodum sit natio, quæ vti diuersum situs naturalisque constitutionis temperamentum sortita est, ita diuersa quoque, sibique propria morborum semina insita non habeat. Tertium quod vocant ἐπιδήμιον; popularis morbus omnibus communis dicitur, eò quòd scilicet ita sit communis, vt nulli regioni proprius videatur, sed naturâ suâ omnes infestet, qui si singulariter contagiosus & perniciosus fuerit, propriè pestis dicitur; quam cum quibusdam

Pestis definitio.

sic fere definimus. *Pestis est morbus communis complures simul etiam diuersarum regionum infestans, dirorum malorum causa & origo, lethalis & maximè contagiosus.* Dicitur morbus communis ad differentiam sporadicorum; dicitur infestans complures etiam diuersarum regionum, vt distinguatur ab Endemijs morbis, qui vnam tantùm (vt supra diximus) regionem, ex naturali loci constitutione vexare solent. Dicitur dirorum malorum causa & origo, quia innumeris Symptomatis ex intimo

mali-

malignantis naturæ ſinu repullulaſcentibus, infeſtos eâ exagitat. Lethalis dicitur, quia celeri inſinuatione ſui magnam mortalium portionem exiguo temporis ſpacio conficit. Dicitur maximè contagioſus; ad differentiam aliorum quorundam morborum, qui tametſi nonnulla contagionis labe polleant, non tamen maximè contagioſi dicuntur. Nec refert, quod nonnulli Medici peſtem dicant ſine contagione ſaltem excellenti eſſe poſſe. Nam, quidquid de hoc ſit (in quo alij diſſentiunt, dicentes; peſtem, etiam quamcumque eſſe contagioſam, & maximè contagioſam) etiam hoc dato, adhuc congruenter ea particula additur; vt videlicet ſignificetur, peſtem, ſi non in omni caſu, aut in ſingulis (vti loquuntur) indiuiduis, at ſaltem ex ipſo ſuo genere maximè contagioſam eſſe: ſiue quia nulli alij morbi de ſui naturâ ita contagioſi ſunt, quod etiam agnoſcit Ariſtoteles in problematis Sectione VII. ſiue quia peſtis per ſe contagioſa eſt omni genere contagij, quod aſſignare ſolent Medici; per contactum ſcilicet, per fomitem è propinquo, atque ad diſtans. Sola itaque peſtis maximè contagioſa eſt, tum ob abditam excellentis putredinis vim, qua pollet, tum ob velocem morbi ſerpentis propagationem non in vicinas tantùm, ſed & in remotas quoque regiones per contagij diffuſionem. Hactenus expoſuimus definitionem; iam tantæ malignitatis cauſas exploremus.

Cur maximè contagioſa.

CAPVT III.

De causis pestis.

MORBOS pestilentes occultas & cæcas causas habere, testatur cum alijs Fernelius, de abditis rerum causis. Vnde etiam in ijs eruendis magna est Medicorum altercatio. Nos hîc paulò altiùs rem indagantes tam insolentis in hominibus scaturientis effectus eas causas Deo dante assignabimus, quas is solus, qui Naturæ Oeconomiam penitiùs excusserit, non ignorare possit. Neque quispiam sibi persuadeat velim, vnicam tantùm totalem huius mali causam assignari? Siquidem effectus exoticos in pestifera contagione elucescẽtes, ex pluribus ijsque partialibus causis resultare tam certum est, quàm certa est Symptomatum summa in Microcosmum dominantium ferocia. Verùm antequàm hoc doceamus, primùm de varijs causis, ex quibus pestis nasci possit, agemus, vt deinde ad primam paulatim eius originem fontemque veluti per varios riuos delati, pertingamus.

Lib. 2. c. 12.

Notandum itaque, pestilentiam duplici modo spectari posse; vel prout diuinum quid esse censetur, vel prout intra naturæ claustra continetur. De priori lue, non est quod hîc agamus, cùm omnes naturæ terminos longè excedat, solo Omnipotentis Dei

Pestis duplex diuina & naturalis.

præ-

præpotenti dextra in pœnam enormium delictorum, quibus homines sese commaculare non verentur, inflicta. Et huiusmodi plaga fuit pestilentia & primogenitorum mors in Ægypto à Deo per Mosen in σκληροκαρδίας siue obstinationis pharaonicæ pœnam immissa. Talis fuit & Dauidis temporibus à Deo Angeli ministerio inflicta, qua 70. hominum millia triduo extincta sunt. Tales subinde quoque leguntur in Historijs Ecclesiasticis, quas suo loco recitabimus: Et quamuis ipsa contagiosa lue, veluti immediato iustitiæ suæ instrumento, Mundum castiget; vt plurimùm tamen mediante natura eius ministra, iustitiæ suæ rigorem exerit; atque adeò pestis suas in natura fundatas rationes habet, cum plerumque Deus Optimus Maximus causarum secundarùm concursu ad similes humano generi plagas inferendas vtatur.

Pestis Ægypriaca Moysis, & Dauidis tempore.

2. Reg. c. 24.

Deus vtitur natura ad mũdum castigandum.

§. I.

Varijs modis pestis ex putrefactione rerum nasci potest.

PEstis itaque sæpiùs oritur ex grauis & pestiferi aëris halitu, aut eiusdem intemperie & acrasia, qua mixtum vim quandam malignam paulatim ad corruptionem dispositiuam acquirit. Aër autem efficitur pestifer.

Causa pestis ex putrefactione.

Primò ex putridis exhalationibus ijs in locis exspiratis, quæ stagnorum paludumque cœnoso & putrido limo abundant, quæ Solis accedente extrinseco calore, nescio quid virulentum concipiunt; quod morbi pestiferi seminaria necessariò consequuntur.

Secundò ex cadauerum temerè proiectorum virulento halitu; putrescunt autem & sanie diffluunt humana cadauera imprimis, tum insita sibi ad putredinem dispositione, tum extrinseco solaris æstus accessu. Et hoc vt plurimum fit duplici ratione. Primùm videlicet, vbi commisso cum ingenti hominum strage, prælio, cadauera hominum in campis hinc inde temerè dispersa, omni sepulturæ beneficio priuantur, aut superficie tenus duntaxat terræ mandantur; vnde ijs à carniuoris animalibus odoratus sagacitate ductis, erutis, deuoratisque nouum fundatur contagionis Seminarium; vti summa mortalium iacturâ, iam à triginta annis sæpe sæpius afflicta Germania, summo suo dolore experta fuit; & Liuius apertè docet; cædes enim, quas regnante Romulo Fidenates & Romani mutuis sese excursionibus infectati in campis fecerunt, ingens mox in Latio pestis consecuta fuit. Rursùm fit subinde, vt homines, vel summa penuriæ necessitate pressi, & famis, inediæque rabie infestati, dum vel quodlibet obuium, & humano nutrimento incongruum inconsultiùs deuorant, mox pessimi succi alimento assumpto, morbos acquirant, pestiferæ contagioni maximè congruos; vnde pestis famem, vti heram pedissequa vt plurimum sequi-

Cadauera in prælio occisorum hominũ pestis subinde causa.

Liuius de peste in Latio regnante Romulo.

Latet in homine aliquid pestis causatiuum.

ſequitur; vti innumeris exemplis ex omnium Hiſtoricorum monimentis probatur.

Tertiò contingit ſubindè, vt magno in mari commiſſo prælio cadauera in mare proijciantur; quæ æquor, ab inimico hoſpite ſeſe exonerandi deſiderio, littoribus committit; quæ ſemiputrida inſepultaque magnam dant ſæpenumero contagionis materiam. Eademque eſt cadauerum in amnes proiectorum & in littora diſpulſorum ratio.

Cadauera ex mari in littus eiecta peſtis cauſa.

Quartò. Vbi animalia ex incongruo & maligna qualitate imbuto pabulo contagionem contrahunt, experientia docuit, nihil ad aërem inficiendum potentiùs efficaciuſque eſſe poſſe, quàm ſi mortua, quantocyùs terra profundè non obruantur. Et experientiâ didicit Gallia, dum in Aluernia tabe extinctorum boum corpora non ritè ſepulta, peſtiferæ qualitatis mephyti inde expirante, vniuerſum ferè regnum ingenti infectionis damno infeciſſe narratur.

Ex animaliũ morboſorum conſtitutione peſtis.

Boues non rite ſepulti in Gallia peſtis cauſa.

Quintò; fit ſubinde, vt ſiue terræ motu, ſiue ex alio accidente, ex imo maris fundo contagioſus, ex deprauata mineralium ſpirituum exhalatione halitus erumpat; quo infecta omnis generis ſquamigeri gregis animalia extincta in littus deijciuntur; quorum noxia putredo dici vix poteſt, quàm facilè in peſtem degeneret. Docuit hoc balenæ cadauer in littus Tuſcum prope Grauiſcum ſuperiori ſæculo eiectum, cuius contagio vniuerſam mox Tuſciam inficiens, magni mortalium exitij cauſa fuit. Quare quod proinde in nonnullis regionibus maritimis continuò

Ex terræ motu peſtis & ex piſcium mortuorum putrefactione.

Balæna in littus eiecta & putrefacta, cauſa peſtis.

 ferè

Cur in maritimis vrbibus plerunque pestis dominetur.

ferè pestis contagio sæuiat, alia causa non est, quam piscium ostreorumque, vti affluxu maris in littus coniectorum, ita defluxu eiusdem in sicco hærentium, putrefactio; & testis est Ægyptus in quo Nilo exundante, dum is piscium, Crocodilorum, cæterorumque monstrorum multitudinem secum in campos limosos deuehit; hæc enim deficiente exundatione, putrefacta, eam regioni pestis frequentiam conciliant; quam illinc experiuntur. Idem contingit in Septentrionis partibus, vbi certis annorum constitutionibus pisces intra flumina glacie densissima constricta, aues intra arborum domuumque foramina, serpentes intra terræ viscera enormitate frigoris enecta, succedente verni temporis calore putrefacta, veluti ex busto ingens excitarunt contagionis incendium. Serpentes quoque magnis aquarum diluuijs ex montium fissuris elicitos, & intra alueos deuolutos, dum littoribus committuntur, pestem excitasse docent Historici; vt constet ex peste quæ sub Pelagio II. Romæ inualuit. De qua vide Baronium.

Pestis in Ægypto causa.

Serpentes putrefacti.

Locustæ in littora Aphricæ putrefactæ pestis inauditæ causa.

Sextò. Locustarum & bruchorum similiumque insectorum genera, ventorum violentiâ in mare coniecta, dum deinde coaceruatim in littora congeruntur, putrefacta memorabilem omnibus seculis pestem generarunt Carthaginensem, de qua Diodorus Siculus alijque: nec Siciliæ huius generis catastrophæ in suis historijs desunt.

Septimò. Contingit subindè, vt ex repentino terræ motu fundus maris apertus magnam secum pi-

scium

ſcium conchyliorum aliorumque animalium inſecto-ctorum virulentorum quantitatem in occultos terræ meatus trahat, quæ in cæcas montium cryptas coacta, & ſuperueniente limo terreſtriſque materiæ quiſquilijs, ibidem defectu liberioris aëris corrupta & putrefacta, præter animalia toxico referta putridum quoque aërem generent; qui ſucceſſu temporis terram vicinam inficiat; donec tandem per poroſæ terræ meatus, montiumque fiſſuras exteriori aëri communicetur, herbarum plantarumque radices inquinet, vnde magna ſæpè brutis hominibuſque ſtrages accidit. Ex ſimili occaſione videntur dracones illi nati, qui teſte Ariſtotele intra antrum quoddam Montis Macedoniæ ſtabulantes, teſte Cardano libro de Venenis, tam peſtiferum halitum ſpirabant, vt vel tranſeuntes in momento interficerent, atque adeò totius regionis exterminium intenderent; quibus tamen occiſis, peſtis mox ceſſauit.

Alia peſtis cauſa.

Card. lib. de venen.

Octauò, Cannabis & linum in ſtagnantibus aquis maceratum neſcio quam virulentam putredinem acquirit peſti generandæ aptiſſimam; quam nonnullas vrbes ſummo ſuo damno incurriſſe legimus.

Cannabis & linum aquis maceratum peſtis cauſa.

In

§. II.

In quo de causis pestis ex infecto aëre prouenientis quædam adduntur.

AEr sub duplici ratione considerari potest. Primò, quoad propriam substantiam essentiamque. Secundò quoad accidentia seu inquinamenta, quæ μιάσματα à Græcis dicuntur. Priori modo aër omnis contagionis expers est, ob summam sui subtilitatem, qua & naturam ætheris & ignis, quæ inquinari non possunt, imitatur; posteriori verò modo tum varijs expirationum è terra effluuijs, tum nebulis, nubibus, vaporibus halituum varia miscella fœtis, quibus aër veluti corpore quodam & vestimento sensibili induitur, infici dici potest; vnde cum aër dictorum inquinamentorum tantum vehiculum quoddam sit, certum est, non vehiculum, sed varium perniciosarum mercium confluxum (dum aëris poris altius insinuatus, huc illucque pro ventorum ratione agitatur) hominibus, plantis, animalibus exitium afflare; vnde purum & limpidum ætherem omnis inquinamenti incapacem esse asserimus; cum alterius naturæ sit inquinamentum; alterius æther, siue purissimus aër; dicitur tamen infici, quòd inquinamentum, sine aëris, vtpotè pestiferorum spiri-

μιάσματα quid?

Quomodo aër inquinetur.

tuum

tuum vectoris ope, effectum sortiri nullum possit. Quomodò verò hæc fiant, aperio.

Sciendum itaque vniuersam Tellurem siue Terraqueum globum ex omni parte ingentia effluuiorum agmina diffundere, quæ & Athmo-sphæram terrestrem constituunt, idque sapienti sanè naturæ consilio, cùm enim homo purissimo aëre ob summam subtilitatem raritatemque viuere non possit, natura rerum prouida ita humido illo effluuio aërem telluris superficiem ambientem temperare voluit, vt aptissimum & proportionatissimum foret respirationis hominum cæterorumque animalium instrumentum. Vti verò huiusmodi effluuium, pro ratione & constitutione regionum, oppidò diuersum est; ita diuersos quoque effectus in viuentium œconomia producit. Hinc aër nonnullis in locis opacus, difficilis, putridus & morbosus; in alijs salubris, serenus, viuidus & omnis noxæ expers; in alijs & alijs mediocritatem quandam sectatur. Quoniam verò natura in perpetua alterationum machinatione versatur, fit nonnunquam, vt vel per terræ motus, vel intimarum partium igne subterraneo deprauatarum nouam & exoticam genesin, aër abditus corruptionis veneno prægnans per porosos terrarum tractus montiumque rimas exspiratus, tandem suprapositæ sibi regionis aërem purum quisquilijs suis inficiat; atque hoc pacto fundet veneni concepti longè latèque propagandi Seminarium. Quod vel potissimum liquet in nonnullis antris, quæ adeò virulentum continuò halitum emittunt,

Aëris diuersa ratio in diuersis locis.

Antra lethifera halitu vicinum aërem inficiunt.

tunt, vt & homines & bruta, quotquot inconsultius ea intrarint, mox extinguat; quorum complura in diuersis Mundi partibus obseruaui, cùm illa non sine meo periculo, singula curiosiùs exploraturus, subiui; quemadmodũ vberrimè in Mundo nostro Subterraneo ostendetur. Huiusmodi antra, si quandoque malignam pestiferorum halituum turbam sibi in auxiliares copias adsciuerint, tantas tumultuante natura, strages edere possunt, quantas cum admiratione legimus contigisse in varijs Orbis partibus, ex diffractis per terræ motum huiusmodi Charontis claustris; vel dum per occultorum canalium aperturam sese amicius iungunt memoratorum antrorum spiraculis noxiæ lethalium halituum aporrhææ. Ex huiusmodi enim halitibus primùm terra superficiei extimæ vicina inficitur; huius venenum hauriunt radices, plantæ, gramina, & fructibus refertæ arbores; quarum mucor ex floribus fructibusque exundans in vermes & insecta omnis generis animatur; hæc, bruta iuxta atque homines, in alimentum corruptione plenum assumunt; vnde sanguinis corruptio & pestifera contagio necessariò consequitur, vt postea dicetur.

* * *

CA-

CAPVT IV.

De putrefactione contagioſa, eiuſque cauſis proximis & remotis.

VTI facilè eſt contagij effectus concipere, ita nihil ferè eſt, quod tantoperè Medicorum ingenia torſerit, quàm vera & propria contagionis origo effectuumque tam inſolentium cauſa. Hinc non defuerunt, qui peſtis per contagium propagationem fieri nulla ratione, contra omnium ſæculorum experientiam, exiſtimarunt; dum omnes peſtiferæ propagationis rationes ſoli aëri putredine contaminato adſcribunt. Cùm itaque in præcedentibus fusè, quomodo & quot quibuſque modis aër inquinatus peſtem inducere poſſit, deſcripſerimus, modò quî eadem ab aëre in humana corpora inducta propagetur, dicendum reſtat. Quod vt exactius fiat, de cauſa contagionis, quæ eſt putrefactio, diſceptationis noſtræ primordia auſpicabimur.

Putrefactio quæ ſpecies quædam corruptionis eſt, dupliciter hoc loco conſiderari poteſt: vel ſecundum ſe & generatim; prout eam ſpectant Philoſophi; vel ſpeciatim prout eam hîc Medicorum conſiderant paleſtræ. Iuxta priorem modum, nihil aliud eſt Philoſopho teſte, quam *corruptio eius, quæ in*

vnoquoque humido propriè & secundum naturam caliditatis, ab aliena caliditate, hæc autem est ambientis, id est, putrefactio nihil aliud est, quàm corruptio caloris natiui, in humido radicali existentis alicuius mixti corporis, facta ab externo & peregrino calore. Hic quippe externus ac peregrinus calor, dum eum interno robustiorem esse contigerit; caloris interni arcem aggressus, id est humidum, attenuando dissoluit; vnde calor natiuus humidi alimento destitutus, atque vnà cum humido attenuato fuga sibi consulens, externo calori commissâ statione cedit; ex qua tandem alteratione ea corruptio nascitur, quam putrefactionem dicimus.

Verùm in proposito cum Medicis eam putrefactionem peculiariter consideramus, quæ non quacunque externi caloris in internum actione & victoria perficitur; sed speciali vi caloris illius qui peregrinis quibusdam prauarum conditionum copijs associatus, & clandestinis machinationibus sese insinuans, mox cor vitæ, caloris, spirituumque officinam inuadens, susque deque fert omnia, truculentoque assultu, vitæ arce expugnata peregrino quodam præsidio illud munit; quam putrefactionem pestiferam & summè contagiosam idcirco dicimus; quòd non tantùm intra occupatæ arcis terminos sese contineat, sed & excursus suos exercet, in longè lateque exporrectas regiones, omnia deuastando, & ad internecionem delendo cum infinita mortalium strage; quam etiam pestem appellamus: quippe quæ nihil aliud est ex supradictis,

quàm

quàm morbus summè contagiosus, à supra citatis causis prouenien, qui putredinem excellentem in contentis à corde vel in ipso corpore inducit. Est autem contagio (vti varij definiunt) corporis corruptio in totum vel in partem, ab vno in alterum transiens, corruptione in particulis clam facta. Porrò contagionem, cum Antonio Porto alijsque corruptionem putrefactionem quandam esse dicimus: quamuis eam aliqui (fortassis latiùs quàm nos hoc loco accipientes) absque corruptione dari posse existiment. Dicitur clam facta infectio, quia virtute quadam abdita & vix cognita, humorum spirituumque officinæ sese insinuat, vnde & à febribus ardentibus acutis & putridis distinguitur, quæ etsi maligna qualitate polleant, contagiosa tamen vt plurimum facultate carent. Vt itaque, in quonam exotica illa putrefactionis facultas consistat, aperiatur, sciendum, duplex huius principium statui posse, primum ex parte subiecti siue intrinsecum, estque praua quædam ex viscerum oppilatione humorumque malitia in humano corpore resultans dispositio. Alterum principium extrinsecum aër est venenosus, & pestiferis effluuijs, siue ex terrestribus & cæcis æternæ noctis receptaculis expirantibus, siue ex noxijs influxuum cœlestium fuliginibus tinctus contaminatusque existat, siue alijs de causis suprà commemoratis exoriens; certum est, vtrasque tanquam concausas ad eundem effectum vtplurimùm concurrere. Siquidem exotica cœlestium corporum constitutio, terrestris globi

Quid sit contagio.

Lib. 1 de Peste c. 5.

Putrefactio in quo consistat.

aërisque vicini πανσπερμίαν virtute sua mouet, paulatimque ad monstrosos partus disponit; qui cùm ex peregrina mineralium excrementorum commistione & vapore, excellente quadam putredine contaminato resultent, fit vt nunc hîc nunc illîc, vel per terræ motus, vel per ignium subterraneorum vastitatem Telluris externa superficie satiscente, occulta & nullis sensibus obuia quædam spiracula efficiantur, per quæ conceptus intus à multo tempore fœtus malignitate vapor expirans disposito iam vaporoso aëri communicetur, hic virulento expirati vaporis inquinamento vitiatus, dum ab hominibus per inspirationem hauritur; mox inimicum sibi Antagonistam Archæum spirituum vitalium Oeconomum, id est, cor calidi & humidi & consequenter vitæ officinam adoritur, qui repentina inimici irruptione territus viribusque diffisus fugiens stationem derelictam hosti cedit; hic natiuo hospite expulso, noua & priori toto cœlo contraria Seminaria ponit, quam putrefactionem contagiosam nominamus, in viuentibus quidem morbi ineuitabilis prodromon; in mortuis quoque fœcundam eiusdem mortiferæ sobolis propagatricem. A putredine itaque huiusmodi excellenti lenta, viscosa, profunda, sordida, in intimis humorum recessibus conclusa & ad minima redacta, tanquam à fonte quodam totius contagionis Seminarium promanat; quomodo verò id contingat, sequenti capite specialiùs cum bono Deo exponemus.

CA-

CAPVT V.

De pestis seminarijs, siue de propagationis contagiosæ modo & ratione vberior explicatio.

Ex dictis patuit, putrefactionem contagiosam propriè non ex simplici quatuor elementorum contaminatione, sed præterea ex aliena & peregrina qualitatis deleteriæ facultate superueniente constitutam esse, cuius proprium sit sordidam & fœtidam vim in alterum siue per contactum immediatum, siue mediante fomite transferre, atque adeo idem in alieno & separato subiecto præstare, quod eadem ex insitâ virtutis suæ efficacia per inspirationem præstitit in priori subiecto; haud secus ac magnes solo ferri contactu ei vim suam communicat, quàm ferrum sibi insitam innumeris alijs ferramentis, quamuis à Magnete remotissimo spacio dissitum communicare potest; delectantur enim similia similibus, & ad se inuicem confluunt, se fouent, se mutuis officijs benignè afficiunt, per reciprocam virium communicationem. Quemadmodum itaque putredo pestifera siue contagiosa non ex primarum qualitatum naturali penuario suæ virtutis & virulentæ efficaciæ robur suscipit; sed ex abditis naturæ peregrinis Seminarijs fœturam concipit; ita minimè quoque mirum, tam exoticis

Pestis specifica qualitate inficit corpora.

& in-

& insolentibus Symptomatis contagio affectos exagitari. Habet enim omnis putredo excellens hoc à natura sibi insitum, vt effluendo ab infecto corpore in alterum, mediante eâdem virulentiâ contaminato aëre, sese exoneret; & hic concepta putredine in complures alios conferat; atque adeo communis & popularis siue epidemius per continuam propagationem euadat, in qua essentia pestis meritò à Medicis communiùs constituitur: Est enim putredo lenta, viscosa, maligna, cùm fœtore vtplurimùm coniuncta, quæ hic Romæ vbi scribo se intra corpus per continuum corpusculorum insensibilium eadem virulentia, qua totum imbutorum poros, meatusque principales sensusque vix insinuauit, cùm ecce, intimos vitalium viscerum recessus, latentes inquam spirituum sanguinisque cordis & hepatis officinas inficit, vnde fugato calore natiuo mortem hominis consequi necesse est. Vt autem paulò penitius huius contagiosi morbi processum & occultas semitas conspiciamus.

Putredinis vis exotica, & essentia eius.

Suppono hoc loco, pestem, vt supra probauimus, præsertim ex subterraneis per cœli influxum causatis exspirationibus effici, in aëre, & aqua primò depositis quibusdam quasi seminarijs; cœlum autem stellasque horum effectuum remotas causas in Itinerario Extatico sat superque probauimus. Sunt enim duo maximè globi cœlestes, Mars & Saturnus, qui dum virulentis quibusdam ex certo situ effluuijs suis, inferiorem Telluris Athmo-sphæram inquinant, fit, vt

Quæ sidera potissimum pestem causent.

vt aër primùm conceptam fœtutam in humidi Oeconomiam conferat, hæc vlterius participata seminaria per cæcos terræ meatus in occulta aëris subterranei conceptacula deuehat, quæ ibidem concreta & ad maturitatem deducta per exspirationem abditam, non in aëream tantùm substantiam iam ex siderum eclipsiumque contaminatione nonnullum vitalis auræ damnum passam, sed & in sentientis vegetantisque naturæ familiam traducit; quarum illa necessario & perpetuo haustu, hæc tum intrinsecus per radicum fibras, tum extrinsecùs per affusum madorem iam ab aëre inquinatum, virus occultum suscipit; vnde plantis, herbis, fructibusque iam Sole decoctis dum fruuntur animalia, ex latente virulentia mox in morbos insurgunt, iuxta speciei cuiusque naturalis temperamenti constitutionem proportionatos; vt vel ex hoc in animalibus, iam bobus, modò equis, nunc pecudibus pestis origo luce meridiana clarius pateat. Quod verò non omnia simul diuersæ speciei animalia hoc pestiferæ qualitatis afflatu inuadantur, tum temperamenti animalium diuersitas in causa est, tum plantarum, quibus diuersis ex insita natura fruuntur, esûs disparata ratio; virulentam siquidem vim dum differentis naturæ herbæ attrahunt, illa natiuas pariter dictarum herbarum proprietates vitiat, vnde ex diuersa veneni attractione, diuersos morbos resultare necesse est, qui verbi causâ boum solummodo speciem, non alteram infestet; si enim venenosa

Vnde pestis animalium.

Cur subindè tantùm boues, nonnunquam equi aut pecudes peste inuadantur.

exspi-

exſpiratio herbis bouinæ ſpeciei proprijs congruerit, boues ſolùm adorietur; ſi equinæ, ſolos equos, ſi pecuinæ ſolas pecudes inuadet; herbæ enim non æquè virulentæ conſpirationis vim, ſed pro diſpoſitionis ratione & ſubiecti capacitate participant; quamuis aquarum putridarum eadem inquinationis vi pollentium potus, quibus vt plurimùm vtuntur, plurimum ad contagionis vim promouendam conferat.

Aſſumpto itaque ab animalibus vitiato miaſmate pabulo in alimentum; mox illud virulentiæ ſeminaria natiui caloris excitatione exerit, vitalia membra humorum corruptela conficit, quam mors tandem conſequitur. Vidiſti ni fallor, contagionis peſtiferæ in animalibus primordia; nunc quomodo per eadem homo paulatim ad eandem vim diſponatur, exponam.

CAPVT VI.

Quod ex nutrimentis hominum vitiato humore contaminatis oriatur sterilitas; hanc fames, famem tandem pestis sequatur.

DIXIMVS in præcedentibus, quomodo herbæ, fructus, segetes venenosa expiratione inficiantur; iam quomodo illa contagionis in hominibus animalibusque occasio esse possit, videamus. Certum est, hominem non nisi carnium, fructuum, herbarum, frumentique in panem coacti coctique alimento vti; solo enim illo nutrimur, quod aliquando vitam habuerit, id est, sensitiua aut vegetabili natura constiterit; hinc homo terrâ, luto, saxis, cæterisque inanimatis rebus nutriri non potest. Quæ quidem nutrimenta si salubria & sana fuerint, totum quoque hominem in saluberrimo corporis statu, si abusum excipias, constituunt; si verò mali succi fuerint, ea intra corpus assumpta id efficient, quod ipsa esse comperiuntur. Et huiusmodi nutrimenta in tria genera diuidimus: quorum primum est frumenti; secundum carnium; tertium olerum, herbarum, fructuum. A frumen-

Illis nutrimur tantum, quæ aliquando vitã habuerint.

to humanæ vitæ hypostasi ordiamur, cuius defectu statim in foribus fames est pestilentiæ prodromus; defectus autem prouenit vel ex agrorum sterilitate, vel bellorum turbinibus, quibus desiderata messis impedita, Colonisque dissipatis, omnem frumenti colligendi spem tollit, vel frumentum certè locustarum violentiâ destructum, humanam vitam necessaria sustentatione priuat. Quomodo verò sterilitas ista nascatur, ostendamus. Si virulentus halitus è terrenis exspiratus latibulis causticam quandam virtutem ex venenosi mineralis spiritu prognatam, admistam habuerit; certum est, omnem in segetibus vigorem eâ ita labefactatum iri, vt ad spicam formandam vix pertingat, vel si pertingat, eandem vt plurimum granis aut nullis aut exiguis vel flaccidis vestitam relinquat. Accedit, quod nutrimentum illud, quod granis formandis deputabatur, vt plurimum inimica humoris vi, nescio, in quam peregrinam, aut lolij aut ægylopis viciæque aut alterius spurij grani sobolem degeneret, quæ simul frumento mixta, dici vix potest, quàm panis inde confectus, exoticos in humano corpore succos, quantam humorum acrasian siue intemperiem efficiat; vti enim veneni in humore assumpto latentis vi inquinantur, ita eandem quoque vim internæ humorum Oeconomiæ communicant; & experientia sat superque docet in ijs, qui huiusmodi alimento vtuntur; dum vt plurimum capitis agitantur vertigine, cordis angorem

Quomodo sterilitas nascatur.

Frumentum degenerans quid mali adferat.

Effectus lolij in corpore humano.

sen-

sentiunt, insignem stomachi cruditatem patiuntur; quæ aperta putrefactiuæ facultatis intus operantis indicia sunt.

Colliges ex his, ni fallor, luculenter, quomodo segetes hausto aliena vi deprauato alimento aut sterilescant, aut vna secum spuriam sobolem generent, humano vsui oppidò incongruam. Altera sterilitatis origo emanat ex putredine quadam peregrina humori plantæ insita, quà insecta noxia generantur. Nam experientia docet, ex lolij, & Gith, seu nigidij (vulgo nigella) semine putrefacto, vtplurimum perniciosa insectorum seminaria exurgere, ex quibus bruchi, locustæ, cæteraque noxiorum insectorum fœtura pullulat, quæ in infinitam multitudinem paulatim excrescens, & segetes spicis, (ea enim maximè appetunt pro nutrimento, ex quibus originem traxerant) arbores fructibus, olera verò folijs funesta depopulatione priuant, campos deuastant, aërem virulento effluuio non viuæ tantum, sed & mortuæ contaminant, famis & pestis infallibiles, quemadmodum ex historijs constat, præcursores. Denique quacunque ex causa annonæ defectus oriatur; dum famis vrgente rabie quodlibet, quod sors suggesserit, in nutrimentum, vti sunt canes, feles, sorices, asinina & equina caro, herbarum radices perniciosæ, panis ex glandibus, furfuribus, confectus assumitur; mirum non est, ex deprauatis alimentis deprauatos in humanis corporibus humores paulatim ad pestis genesin disponi. Eademque carnium est ratio. Quippe dum

Putredo peregrina plantis insita pestis causa.

Deprauatus victus pestis causa.

homines carnes comedunt animalium pisciumque, maligna iam alimenti vitiati putredine coinquinatorum, eo alimento altiùs sese insinuante, humores necessariò deprauantur; accedente verò, externi aëris simili deprauatione laborantis, continua inspiratione, humores iam dispositi, naturæ quadam similitudine aëri iuncti, eam tandem quam diximus funestam pestis fœturam excludunt. Idem de fructibus dicendum, tantò hac rerum constitutione periculosioribus, quantò putredinis vitiosæ capaciores sunt. Hinc fructuum vermibus procreandis aptorum immoderatus vsus, velis remisque fugiendus est, fructus præterea perniciosi peruersique succi, vti sunt persica poma, pepones, cucumeres, similesque vitandi; fungorum verò vsus, cùm viuæ toxici bursæ sint, prorsus abolendus; si enim vnquam huiusmodi fructus, certè durante memorato terræ effluuio aërisque inquinati statu, lethiferæ putredinis vim in se attractam deriuant, quam & hominibus assumptam communicant.

CA-

CAPVT VII.

Quod ex putredine perpetuò corpuscula quædam insensibilia in circumsita corpora exspirentur, quæ effluuia pestis seminaria dicuntur.

OMNE corpus naturale mixtum virtutum suarum effluuia quædam exspirat, quæ hoc loco non pro ipsis qualitatibus, aut veluti accidentia quædam à subiecto per medium propagata sumenda sunt, sed sunt verè & propriè corpuscula minima, nulla visus potentiâ attingibilia, veluti accidentium proprietatumque à subiecto emanantium vehicula quædam, eiusdem cum toto subiecto, à quo effluunt, proprietatis. Hoc pacto Telluris corpus & cœlestes Astrorum globi singuli & omnes Athmo-sphæram quandam circa globum proprium fundant; quæ quidem nihil aliud est, quàm dicti globi vaporosum quoddam effluuium ex minutissimis insensibilibusque corpusculis aqueis aut igneis pro natura globi compositum. Sequuntur naturam globi omnia reliquâ mixtorum genera, ita quidem, vt quidquid odoriferum, sapidum, fœdum sordidumque sensibus appropriatis occurrit, id effluuium quoddam vapidum illius mixti, à quo dimanat,

Effluuia corpusculorum minimorum pestis seminaria.

Astrorum tellurisque Athmo-sphæræ.

nat, dicendum sit; in corporibus quidem siccis sub halitus, in humidis sub vaporis nomine indigitatum. Hinc ex igneis corporibus effluuium fit, igneis corpusculis constitutum, quæ quantò constipatiora sunt, tantò intensiorem quoque calorem efficiunt; quantò verò in longiusculum spatium prouecta, rariora effecta fuerint, tantò quoque remissiorem caloris gradum præ se ferre censenda sunt; donec tandem sphæram à natura sibi destinatam transgressa, aut prorsus deficiant, aut mixti attractu resorbeantur. Quod itaque de igneis corporibus diximus, de omnibus alijs corporibus mineralibus, metallicis, lapidibus pretiosis, de vegetabilis & sensitiuæ naturæ substantijs, speciebusque, forma, proprietate, accidentibus; tum in herbis, plantis, arboribus, tum in animalibus cuiuscunque ordinis dicendum est. Sunt autem huiusmodi corpuscula nil aliud nisi spirabiles quædam mixti portiunculæ, eiusdem, vti dixi, cum toto proprietatis & naturæ, quæ vel calore externo mixtum ambiente, vel per violentum affrictum rarefacta, dum ampliorem locum requirunt, in aërem externum diffunduntur; frigore verò circumstante in subiectum à quo profluxerant, remeant. Vel si conditione corporis ita postulante non remeent, tunc aëris vicini portiunculæ in effluxorum locum attractu quodam naturali subrogatæ, in abditis pororum recessibus in natiuam mixti sobolem ijsdem dotibus specificis instructam transformantur; vt proinde de diminutione & totali corporis consumptione, successu

Quomodo corpuscula diffundantur.

Quid sint istiusmodi corpuscula.

ceſſu temporis effluxuum huiuſmodi continuatione, minimè timendum ſit. Hiſce ſuppoſitis, iam ad ea, quæ inſtituti noſtri propria ſunt, progrediamur.

Quemadmodum itaque odorifera effluuia intus per anhelitum attracta primò odoratum, deinde vitalium membrorum ſpiritus ex ſimilitudine quadam naturæ mirificè recreant, excitantque; ita ex virulento corpore fœtida, ſordida & deprauatæ indolis effluuia intus per inſpirationem ſuſcepta, ex naturæ quadam repugnantia, mox interiorem Oeconomiam perturbant, ſpiritus opprimunt, grauedinem doloremque capiti adſciſcunt, tanta vehementia, vt mephyti ſua plus obeſſe, quàm odores gratiâ ſuâ prodeſſe videantur. Et experientia docet, tetrum odorem tantæ ſubinde pertinaciæ eſſe, vt nullo aromaticorum vſu diſſipari poſſit. Procedit autem fœtor huiuſmodi potiſſimùm ex putrefactione corporis malignis & virulentibus qualitatibus deprauati, cuius quidem putredinis virulentia tum primùm manifeſtè ſeſe exerit, quando excellenti fœtore & mephyti oſmeticum ſenſum perculerit. Hoc itaque pariter propoſito, iam quomodo paulatim ex acquiſitæ putredinis ſordido inquinamento contagium propagetur, explicemus.

Effluuia odorifera.

Fœtoris grauitas.

Suppono itaque ſemper in aliqua Mundi parte ſupramemoratas terræ euaporationes maligna qualitate refertas vigere, cuius hauſtu primus ille infici cenſendus eſt, qui maiorem ad id diſpoſitionem habuerit, ſubiectumque recipiendæ virulentiæ ac hu-

Quomodo pestis contrahatur.

iusmodi pestis seminibus excludendis magis congruum; ab vno enim, vel pluribus simul, qualescunque tandem sinistra sors arripuerit, contagiosæ propagationis initium duci debet. Cùm itaque externa aëris putredo effectrix pestis causa sit, hinc fit, vt calor externus putridus anhelitu in pulmonem ductus, ex pulmonis verò extensione per abditas semitas à corde attractus, si in vniuersam cordis Oeconomiam feratur, id accensum mox contrariorum spirituum lucta, tandem interno priuatam calore penitus suffocet. Atque hinc patet, cur nonnulli etiam ad apparentiam externam sani tempore pestis mox veluti apoplexiâ quadam perculsi concidant exanimes. Si verò dicta pestiferæ contagionis inspiratio, ad humores in cordis ventriculis per venam cauam in eos deriuatos deflexerit, illos mox putrefactos accendit; vnde pestiferæ & putridæ febris virulentia exurgit, qua infecti nunc primo, nunc tertio, quarto, quinto, octauo die pro hausti aëris violentia, nisi antidotis efficacissimis obstetur, tandem intereunt. Suborientibus enim putridis exhalationibus, aër à pulmonibus attractus, mox deinde iam vitiatus exspirari solet; quo proximus aër quantumuis purus & sincerus pestiferæ exspirationis fuligine tinctus, protinus contaminatur; quem dum adstantes curamque ægri habentes hauriunt, eadem vi morbi replentur. Hoc pacto vel vnus plurimos alios contagione & pestifero spiritus anhelitu conficit; quemadmodum vna ouis solitâ infecta scabie reliquum coinquinat gregem; &

Cur tempore pestis nonnulli apoplexia concidant.

elephantiasi, lue venerea, cæterisque lepræ speciebus infecti, alios coinquinant. Porrò pestis infecti contagione, halitum illum putridum non per asperam tantùm arteriam, sed & per insensibilia cutis foramina egerunt; quam vestes potissimum lintea & culcitra, stragula & puluini corripiunt; quibus eos, qui postea ijs vtuntur, pestifero inquinamento indui & vexari, vulgus inexpertum quotidie cum maximo vitæ periculo experitur; vbi enim incaluerint, ecce mox, veluti naphtâ igni appositâ halitum in vestibus stabulantem per poros aut anhelitum attractum excipiunt. Hinc autem existunt Symptomata, horridorum vlcerum protuberationes, glandularum, bubonum, carbunculorumque diuersæ species, maculæ & pustulæ in milij granorum similitudinem per cutis superficiem disseminatæ, quas res deliria, vomitus, singultus ac febris consequuntur; cùm enim putredo externa cordis humores putrefacit, id veneno vexatum, ipsum per abditos venarum ductus vel in glandulas bubonumque tubera, quæ sub axillis è regione cordis sunt; vel in cerebrum, vel in iecur exonerat; & cerebrum quidem sufficientibus adhuc viribus pollens, susceptum virus deponit in tumorum auricularium apostemata, quæ parotides vocantur à medicis, quia circa aures sedem suam figunt, quod si viribus iam labefactatum fuerit, & ad expellendum venenum insufficiens, mox in ipso eiusue meningum membranis importuna phrenesis nascitur, quæ inflammatio vbi primas cerebri partes occupauerit, mens statim

Quænam pestifero halitu inficiantur.

Symptomata pestis quænam

In quibus potissimum corporis partibus pestis bubones causet.

[illegible]

varia phantasmatum vertigine agitata, delirare incipit; vbi mediam verò cerebri cellulam, iuxta Arabum placita inuaserit, tum ecce æstimatiuæ facultatis Oeconomia insigne damnum patitur, dum mente vacillante neque rectè res apprehendit, neque, vti in se existunt, vero ratiocinio ac iudicio complectitur; vbi denique postremam cerebri cellam possederit, tum ecce titubante memoria rerum omnium lethæa quædam obliuio eos tenet. Non nescio aliter de cerebri loculamentis Galenum sentire, sed Auincennæ, cæterorumque Arabum in hoc placita sequi malui. Atque ex his patet, cerebrum pestifero vapore offusum, tum parotidum, tum dictorum Symptomatum vnicam causam esse. Iecur verò virulento halitu infectum, vitiosisque onustum humoribus, eos in inguinum latebras deponit, vbi mox glandulæ bubonesque exorti imbecilles ignobilesque partes præpropera inflammatione corripiunt; at carbunculus fit, cum in omnibus corporis partibus, tum maximè in pectore pustula nigra, liuida, vel pallida rubro colore, seu flammeo rubore tincta comparet; quæ cum saniem in se continere videatur, subtus nigro colore squalet. Quando verò pustula rubro mista pallore viget, tum id apertum bilis flauæ sanguini commistæ indicium est; vel quando atro colore nigrescit, melancholici humoris confluxus, sicuti quando cum albore quodam pallet, vitiati phlegmatis signum est: Signa vti plerumque in medio inflammationis oriuntur; ita quoque de ægri cura conclamatum

Ex quibus causis Symptomata nascantur.

tum esse censeas, cùm æger virium prostratus robore, dum, quo circumdatur, malum omni conatu dispellere satagit, nec potest, fit vt huiusmodi maculis pustulisque tandem in extremam cutis superficiem diffusis, inimicus intra murorum præsidia suis intentus rebus, omnia susque deque vertat, cum vltimo totius Oeconomiæ interioris exterminio.

Symptomata verò & horrenda stratagemata, quibus in euertenda Microcosmi Republica virulentus Monarcha vtitur, sunt intensus capitis dolor, cum vigilijs, insomnijs, qui pedissequos sibi adiunctos habent dementiam, cordis afflictissimi angorem, internum pectoris ardorem, extremum cibi fastidium & nauseam; succedunt hisce vomitus, animi deiectio, præcordiorum tensio, sitis ingens, gutturis ardor, linguæ scabrities & liuor, halitus grauedolentia, frequentes alui deiectiones, & tandem sanguinis è naribus profusio. Sed iam, si placet, causas singulorum amplius explicemus.

Alia pestis Symptomata.

Capitis dolorem biliosi pestiferi veneni vapores in caput sublati commouent, qui si inflammati in incendia erumpunt, dementiam & phrenesin efficiunt, vti supra dictum fuit. Cor angore conficitur virulenta illa putredine, qua vel eius substantia infecta est, vel humores in eiusdem latentes ventriculis, eiusdem putredinis ardore internas pectoris partes vellicant. Cibi fastidium, vel calor febrilis, vel humor putridus in stomachum influsus creat, quo vtroque tantùm, quam diximus intemperiem incurrit; accedit hisce,

Causæ singulorum Symptomatum.

quod putredinis vapor in ventriculum eleuatus morsu continuo vellicans orificium stomachi, dolorem, nauseam quoque, vomitum, singultum & Lipothymiam seu animi deliquium vnà secum adducat. At præcordiorum tensionem humores gignunt in visceribus subiectis retenti, quam ἄπνοια seu spirandi difficultas consequitur. Internus quoque putredinis vapor in fauces gutturisque concauitates deriuatus, vehementem illam, quam experiuntur, sitim causat, cum linguæ scabritie & nigredine consequente. Alui frequentes deiectiones, humorum putridorum in intestina defluentium impetus concitant; sanguinis denique profusionem è naribus ex biliosa euaporatione sanguinis circa cerebrum densioris resolutio efficit. Ex his igitur quæ exposuimus, quomodo putredo (& ex illa pestis) per contagium propagetur, manifestum est.

Putredo quippe hæc sordida & virulenta per expulsionem calidi natiui contracta, est vnica & verissima contagionis causa; siquidem illa in viuentibus adhuc efficit auram vitalem, qui in aëream exspiratus secum corpuscula supramemorata, quæ, vti dixi, sunt ipsius auræ vitalis iam infectæ tenuissimæ quædam portiunculæ, vnà emittit; quæ cum lentæ, viscosæque sint & mira quadam tenacitate polleant, circumsitis sibi rebus, linteaminibus, culcitris, lecto, stragulis, vestibus circumstantium adhærentes, in conclusi denique cubiculi obuias res earumque poros, altiùs se insinuant; vnde fit vt mox tum per

pri-

primum attactum rerum hæreant manibus, earumque poros forinsecus penetrantes, tum per anhelitum quoque intus attractæ, intus auræ vitalis officinam inficiant, illæ per subcutaneos meatus propagatæ putredine sua latentem humorem intercutaneum inquinant; atque hoc pacto prima ponuntur contagionis exordia, quæ deinde alios quoscunque præsentes simili fœtura inficere possunt. Porrò in cadaueribus huiusmodi contagionis vis potissimum exeritur; cùm enim expulso calore natiuo spirituumque naturalium dominio extincto, sola putredo in exanimi corpore dominetur, fit vt ea suæ in totum cadauer iurisdictionis potestatem exerceat, qua inuasum cadauer, putredinis quippe serpentis vi in omnia totius corporis tam intrinseca quàm extrinseca membra propagatâ, totum in tabum diffluit; atque sub hac putredine, vera latent pestis semina, quæ tum internæ & peregrinæ putredinis, tum externi in aëre latentis caloris malignitate excitata, vndique & vndique dicta corpusculorum effluuia dum egerunt, mox tantò periculosiora fundant contagia, quantò maiori vigore & efficacia prædita fuerint; quemadmodum verò huiusmodi corpuscula vtplurimum vita carent, ita externi caloris ambientis & simili iam inquinamento infecti efficacia mox in innumerabilem insensibilium vermiculorum sobolem excluduntur, ita vt quot corpuscula in effluuio concipiuntur, tot inde vermiculos enasci certum sit; adeoque non iam vitæ expertia, sed animata effluuia dici possint. Paradoxa forsan

Effluuia pestifera ex cadaueribus peste extinctorum emissa contagij causa.

Putredo in vermiculos animata.

ſan Lectori hæc videbuntur, ſed vbi experimenta iam multorum annorum ſpacio per exquiſitiſſima Smicroſcopia comprobata penitius perceperit; hæc ita ſeſe habere non tantùm crediturum, ſed & proprij experimenti veritate doctum, vltrò, quæ diximus, atteſtaturum confido. Verùm vt hæc luculentiùs oſtendantur per §§ ea diducere viſum fuit.

§. I.

Omne putridum ex ſe & ſua natura vermes generat.

Theoph. lib. 3. c. 27. Plin. lib 11. c. 23 & 35.

CVm omnis generatio in calido & humido teſte Philoſopho conſiſtat, duplex hîc corruptio conſiderari poteſt; vna naturalis, altera præter naturam ſpecialiter adueniens; quæ propriè putrefactio appellari ſolet.

Ariſt. lib. 1. de h. ſt. anim.

Dico itaque, nullum eſſe viuens, quod putredini non obnoxium ſit, vel ipſo Philoſopho teſte. Quod vt intelligatur, notandum, ex putrido formaliter nullum viuens naſci poſſe. Verùm cùm id quod putrefactum eſt, miſtum, ſeparatione partium impurarum à puris, in elementa ſua reſoluatur; puræ verò partes mixto naturales putredini mixtæ calore agitentur; natura verò optimum ſemper intendat; fit vt callor externus diſpoſitam iam materiam, non in excre-

Omnia viuentia putredine obnoxia eſſe.

men-

mentitium quid, sed puriores mixti partes in animatum quodpiam excludat; atque hæc vnica causa est originis viuentium ex putri. Quod verò vulgò Philosophi dicere solent ex ipsa & sola putrefactione animalia nonnulla gigni; id verum est, si totam mixti corruptionem sub vna actione fieri concipiamus; quoniam verò nullum mixtum ita corrumpitur, vt non aliquæ partes puriores mixto naturales maneant; dum hæ excrementitiarum ex putredine partium fuligine tinctæ sunt, fit vt illæ calore externo agitatæ; similem qualitati partium tingentium prolem excludant. Sed iam propositionis nostræ veritatem inductione rerum comprobemus.

Primò videmus terram in interioribus visceribus ex nescio qua putredine, non omnis tantum generis insecta, sed & varia animalium venenatorum monstra, vti serpentes, ruberas, dracones in antris & speluncis montium humiditate & varia virulentarum quisquiliarum mixtura ortos progignere; quæ eadem ex stagnis, lacubus, maribus è vario terrestrium partium confluxu, externo ambientis aëris calore, excluduntur; quin & aquam vasi conclusam solique expositam mox in vermes animari, quotidiana docet tum in maritimis nauigationibus, tum intra priuatos domuum parietes, experientia. Quis nescit intra humani corporis viscera ex putredine è vitiato nutrimento contracta mox vermes scaturire; imò putredine intra subcutaneos meatus serpente, humo-

Terra virulentos fœtus ex putredine educit.

humoreque corrupto penitus totum corpus vermibus animatum paulatim, quemadmodum in phtiriasi fit, & dracunculis qui sunt, vermes dorsum infestantes, perque eius regionem caput exerentes, depasci consumique.

Secundò: nulla est plantæ species, quæ non appropriatum sibi ex mucore vermem generet; quod Smicroscopij arcanum vltimis hisce temporibus detexit, & postea comprobabitur; quin & acetum, lac, sanguis febrientium vermibus plena sunt, tametsi oculo non armato insensibilibus.

Tertiò. In cadaueribus verò tum hominum, tum brutorum mira illa putredinis in vermibus generandis efficacia potissimùm elucescit. Quæ cùm vulgo nota sint, & Aristoteles, Theophrastus, Plinius sat superque doceant, ijs recensendis non immoror.

Arist. l. 4. de gen c 6 Theophr. l. 4. c 27.

Quartò. Aqua per vaporem eleuata, aër, grando, nix vermibus scatent. De niuibus docet Plinius; de grandine Cornelius Gemma; de aëre Georgius Agricola, & vermium, ranarum, aliorumque insectorum (quæ per pluuiam subinde in terram decussa fuisse, historiæ docent) repentina genesis ostendit. Vix quoque lignum aut fructus, aut quodcunque aliud mixtum assignari potest, quod non suam generet in exitium generantis sobolem, iuxta illud Lucretij

Plin l. 11. c. 34

Lib de diuinis nat. Charact.

Lib. de arte metallica.

obnoxia

——— *obnoxia cuncta putrori*
Corpora putrores infecta animata sequuntur.

Quemadmodum itaque nullum viuens ali potest, nisi ex ijs rebus, quæ quandoque vitâ imbutæ fuerint, ita nullum quoque corrumpi potest, nisi ex ijs rebus, quæ quandoque vitam habuerunt. Si dicas, ex elementis aëre, aqua, terra gigni, vti dictum est, varias insectorum species. Respondebo, ex inanimato corpore, cuiusmodi sunt elementa & mineralia, prout in simplici sua natura considerantur, nullum animatum produci posse; produci tamen ex varijs vegetabilis sentientisque naturæ seminibus per elementaria corpora huc illucque dispersis, ex quorum cum humido tum aëri, tum terræ inexistente commistione, externi caloris ambientis vi excluduntur in animal viuens. Cum itaque putredo quarumcunque rerum à viuente originem suam trahat, illa mox ad proximam dispositionem in viuens animatur, vt hoc pacto, vnde originem suam traxit, eidem restituatur. Verùm vt Lector admirandam naturæ vim propiùs intueatur, dicta hucusque experimentis irrefragabilibus comprobanda duxi.

Quomodo subinde vermes intra saxa generentur.

Omne viuens putredini obnoxium est.

***

§. II.

Experimenta consectaria.

AErem, aquam, terram innumerabilibus insectis scatere, adeò certum est; vt id etiam ad oculum demonstrari possit. Notum quoque hucusque est omnibus, vermes è putridis corporibus scaturire; sed non nisi post admirandum Smicroscopij inuentum, omnia putrida innumerabili vermium oculo non armato insensibilium fœtura scatere, cognitum fuit; quod & ego nunquam credidissem, nisi frequenti multorum annorum experimento id comprobassem. Quod vt pateat, sit

Omnia putrida plena vermibus.

Experimentum I.

AAccipe particulam carnis, quam noctu lunari madori vsque ad sequentis diei exordium expositam relinques, deinde illam attentè Smicroscopio contemplaberis, & reperies, totam à Luna contractam putredinem in innumerabiles vermiculos diuersæ quantitatis degenerasse, quos tamen seposito smicroscopio nullo visus acumine deprehendere queas, exceptis ijs, quos moles notabilis, in quam excreuerunt, sensibiles facit. Idem experieris in caseo, lacte, aceto, similibusque putredine redundantibus

Caro rancida vermibus plena.

tibus corporibus. Smicroscopium tamen non putes vulgare esse debere, sed diligenti non minùs quàm perita manu elaboratum; cuiusmodi mihi est; quod obiecta millies maiora quàm in se sunt repræsentat.

Lac caseus, acetum vermibus plena.

Experimentnm II.

SI serpentem in minutas partes conscissum pluuiali aqua maceratum Soli ad nonnullos dies exposueris, deinde in terra per integrum diem & noctem sepelieris, & postea exceptas putredine flaccidas partes smicroscopio examinaueris, inuenies totam illam putredinem tanta serpentulorum pullulantium multitudine scatere, vt nemo adeò Lynceus sit, qui eos numerare possit; quod idem subinde sensibili intuitu comperies in serpentibus occisis & putrefactis; idque de omni serpentum genere verissimum esse, iam olim fusè docuimus in Arte Magnetica.

Serpentes putrefacti pleni vermibus.

Experimectum III.

SAluiam non lotam oppidò noxiam sumentibus esse Matheiolus, Fuchsius, & complures alij Botanici fatentur; imò nonnullos, testis est Mizaldus, eius esu derepente concidisse mortuos; causam in nescio quas rubetas suo radices intoxicantes halitu conijciunt; at ego aliam huius rei causam detexi;

Saluiā plena araneolis.

dum enim smicroscopij ope minutiùs huius plantæ constitutionem examinarem, aduerti tandem foliorum asperitate quadam pollentium extrinsecam superficiem totam opertam veluti aranearum texturâ quadam; intra quam minutissima animalcula comparebant, quo labori perpetuo insistebant, cū bullulis quibusdam veluti ouis superficiei offusis; quæ vti procul dubio fœtura quædam animalculorum istiusmodi est; ita virulento suo humore ingentem homini noxam adferre possunt. Quæ tamen vel digitó absterso folio, aut aquâ loto, statim disparebant; vnde veram causam perniciosæ qualitatis Saluiæ non lotæ collegi. Si porrò experimentum in reliquis herbis feceris, summa admiratione reperies, nullam herbam esse, ex cuius madore seu mucore putrido non insectum quoddam emergat, quod primo quidem se sub minutissimi vermiculi aut eruculæ figura spectandum exhibet, mox alas aquirit, & in papilionem vel alterius cuiuspiam volatilis insecti speciem, iuxta herbæ plantæue conditionem transmutatur; quæ omnia frequenti experimento mihi comperta, alijs etiam, qui eiusdem rei periculum facere volent, constare possunt.

Nulla planta est, ex cuius putredine nō differentis speciei insectum nascatur.

Expe-

Experimentum IV.

SI cariosum cuiuscunque ligni puluerem smicroscopio examines, immensam vermiculorum pullulaginem, quorum nonnulli corniculis instructi, quidam alatum quid affectant, aliqui polypodijs vermibus non absimiles reperiuntur; oculos quoque instar punctorum nigrorum cum proboscide aduertes; vt proinde Deus Opt. Max. non tam in vastissimis Mundi corporibus, quàm vel in minutissimis, & omni visus acumini imperuijs animalculis mirabilem se ostenderit, cum singula ijs membris instruxerit, sine quibus nec mouere se, nec vllos vitales actus exercere possent. Cùm autem illa ipsa extra omnem sensus attractum ob exiguitatem corpusculorum posita sint, quàm in ijs corculum exiguum? quàm iecusculum aut ventriculum, quàm cartilagines & neruulos, motus instrumenta parua esse oportebit? Visui non armato minutius animal acaro non occurrit, vtpote candidi puncti similitudinem præ se ferente; quod tamen smicroscopio visum, animal pilosum & prorsus vrso simile nobis exhibetur.

Ligna carie exesa plena vermibus.

Sapientia conditoris in minutissimis rebus.

***

Expe-

Experimentum V.

Accipe phialam aquâ ad medietatem refertam, intra quam puluerem terræ insperges, qui subitò fundum petet; & sic per aliquot dies phialam æstiuo tempore Soli expositam, vsque dum aqua ad putredinem vergat, immotam relinques; & obseruabis (aquâ ad putredinem vergente) in fundo phialæ, ex aquæ seu pulueris iniecti sedimento, veluti bullulas quasdam emergere, quarum singulæ succedentibus diebus in minutissimos vermiculos animantur, qui miros per aquæ meditullium iocos lusúsque exercent; atque ad maturitatem perducti, tandem ad humidi & sicci aëris confinia transmigrantes in alatos Cyniphes ingenti numero animantur, aërique commissi ea importunitate & molestia homines & animalia vexant, quam omnes æstiuo tempore, & potissimum noctu cum doloris sensu, atque indignatione experiuntur.

Origo Cinyphum.

Experimentum VI.

Omne viuēs ex putredine sua generat animal quoddam naturæ viuendi congruum.

Omne viuens ex putredine sua educit animal quoddam naturæ viuentis congruum, & à cæteris omnibus differens; quod vti in herbarum differentium speciebus verum per experimentum comprobauimus, & ex frumento in alatos vermes animato

to constat; ita in animalibus tam perfectis quàm imperfectis certissimum est. Bos mortuus & in putredinem versus in apes animatur, de quo vide Obeliscum Pamphilium nostrum, hieroglyphico de Boue; Equi vespas & scarabæos viui & mortui gignunt; vnde ex ijs, ex quibus sunt, in nutrimentum suum, sanguinem magna animalium molestia exugunt. Homines cimices, pediculos, pulices (vti & nonnulla bruta) generant, qui ijs proinde familiares, ad vitiosum sanguinem eliciendum à natura instituti sunt. Cadauer verò putredine spurcum vermium fit seminarium. Reliqua verò insecta putrefacta, similis sibi naturæ animalia generant. Ex his recensitis luce meridiana clariùs patet, vt quemadmodum omnia putrefactioni obnoxia sunt, & corruptio vnius est generatio alterius, ita nihil fere in rerum natura esse possit, quod animal ex putrefactione sui non edat. Ex putrefactione itaque & ex limo varia seminum commistione referto, ex stirpibus animalibus viuis & mortuis, producuntur.

Generatio animalium, ex brutorum cadaueribus.

Ex limo & putrescente materia omne animalium testaceorum genus nasci asserit Arist. lib. 5. de hist. anim. cap. 15. Ranæ in limum ex quo fuerunt, post semestris vitæ spacium resoluuntur, vt renascantur. Ex terra imbribus offusa Cossi, tabani, & arescente humore culices; ita Plinio teste, teredo siue linea ex humiditate ligni putrefacti genita; vbi tantum corroserit, vt se circumagat, alium sibi similem generat

Plin. L. 11. c. 35

ver-

vermiculum. Puluis in veste lanea tineas generat, quæ & in chartis cum natura arescit, nascitur. Natura itaque ad generationes rerum promouendas adeo sollicita est, vt vbicunque repererit dispositionem, id est calorem cum proportionata humiditate, ibi animal mox excludat; sic flatibus austrinis stirpes putrescunt & in radicibus generant vermes Theophrasto teste: hoc pacto Ipes in vitibus, in oleis carpæ, in oleribus erucæ; ex pinu pyriocampæ: *populatque ingentem farris aceruum Gurgulio*; tritico & hordeo infestissimum animal. Quæ quidem insecta, si exactius armato oculo aspexeris, mox nouum di minimorum animalculorum examen adiunctum reperies; vti non ita pridem in scarabeo experti sunt, duo magni nominis Societatis nostræ viri. Experimento pariter mihi non ita pridem innotuit, Araneos in capturam muscarum intentos, mox ac reti suo inuolutos offenderit, in foramen vicinum deponere, quod si per microscopium examinâris, innumeræ mox vespulæ comparent, quæ quidem excludi non potuerunt, nisi ex incubitu quodam aranei; vnde verum esse cognoui, quod jam olim Aristotelem quoque obseruasse lib. 5. de histor. animal. cap. 20. de vesparum genesi traditur. Innumera hoc loco ex omnium viuentium classibus producere possem; sed quoniam hæc ad instituti nostri comprobationem sufficiunt, iis non amplius immorabimur. Hoc vnicum assero, omnem putredinem

Generatio ex stirpibus.

Virg. georg.

Theoph. lib 3. c. 17.

insita

insita sibi ad animalium generationem quædam seminaria habere; quæ mox externo & oportuno calore in supramemoratam vermium colluuiem erumpunt tantò quidem perniciosiorem, quantò ipsa putredo ex peregrina & spuria quadam degeneratione virulentior est. Quibus quidem præmissis iam ad pestis ipsius contagiosam propagationem calamum nostrum conuertamus.

CAPVT VIII.

Putredinem cadauerum peste infectorum ex profluuio corpusculorum tum animatorum tum inanimatorum, contagionis causam esse.

PESTIFERVM virus ab homine haustum attractumque mox spiritibus internis vna cum natiuo calore profligatis, humorem latentem protinus sua virulentia ad putredinem disponit, quo disposito fœtor sequitur pestifer, quo corripiuntur qui aut vicinius sese sistunt infirmo, aut pannis halitu iam infectis. Est autem hic halitus nihil aliud, quàm euaporatio humoris putridi; euaporatio verò ex innumerabilibus & insensibilibus corpusculis composita, vbi auram liberiorem inuenerit, mox sese dilatando omnia circumsita virulenta contagij sui virtute inficit; quæ cùm eâdem virtute exitiali, qua putredo, cuius particulæ sunt, constent, illa intra corpus vel per inspirationem assumpta, vel pannorum intimis receptaculis insinuata, mox id efficiunt, quod in eo, vnde profluxerunt, subiecto. In cadaueribus verò toto corpore in tabum diffluente, illa corpusculorum effluuia non tantùm inficiunt propinquos, sed & in animatam minu-

Halitus pestifer quid?

Quomodo corpuscula propagentur.

minutissimorum & insensibilium animalculorum sobolem abeunt, quæ primò linteis, pannis, lignis, & quicquid tandem porosa & rariori materia constat, illis altius inspirata, humorem inibi latentem vnà secum contaminant; vnde fit, vt vel ad primum contactum, haud secus ac ad contactum olei, illa se manuum digitorumque poris insinuata virulentiam contrectanti communicent; vestibus quoque hac fœtura contaminatis vbi vsi fuerint, fœtura per calorem excitatâ per cutis poros reliquo corpori atque vnà cum inspiratione intus haustâ, eos operatur effectus, quos pestiferi magno suo damno experiuntur.

Hæc verò effluuia animata esse ex insensibilibus animatis corpusculis constituta, patet ex vermium, quæ ex eisdem corporibus scatere solent, multitudine, quorum nonnulla in sensibilem molem excrescunt, quædam in insensibilis magnitudinis statu permanent, tanto tamen numero multiplicata, quantis corpusculis, seu particulis, quorum non est numerus, constat effluuium; quæ cum subtilissima tenuissima & leuissima sint, non secus ac atomi minimò aëris flatu agitantur; quoniam verò lentore quodam constant, & glutinosa tenacitate, facillimo negotio intimis pannorum, funium, linteorumque fibris sese insinuant; imò quicquid porosum est, vti ligna, ossa, suber, quin & metalla, subtilitate sua penetrant; ibique noua fundant contagionis seminaria; & vti tenuissima sunt, ita longissimo temporis spacio, solo extrinsecus aduenientis, & potissimum

Effluuium est animata fœtura vermium.

Quomodo diu pestifera fœtura ...

ab aëre circumsito attracti humidi succo viuunt, quem & in suam virulentam substantiam mox conuertunt. Hinc adeò difficulter virus à similibus rebus abstergitur, nec non nisi longis ablutionibus, aceti & lixiuij frequentibus expurgationibus, ac quod omnium receptissimum remedium est, ignis flamma consumuntur; hinc vestes & simili contagione infecta supellex aliò translata, tragicas nullo non tempore catastrophas excitarunt; dum repentina & inexspectata contagione non vrbes tantùm, sed & prouincias & regna in vastitatem deduxerunt. Vidimus modum & rationem, qua contagium propagari solet; iam dicta exemplis confirmemus.

Exempla

Quibus, quæ de contagionis propagatione huc vsque dicta sunt, confirmantur.

PVtredinem contagiosam in vermes animari, qui funesta sua strage Vrbes populosque deuastent, multæ historiæ narrant. Refert Cardanus suo tempore pestem sæuissimam Mediolani excitatam fuisse ex infinitis vermiculis; siue ex pulueribus terræ, siue ex aëris contaminati effluuijs generatis, non refert: certè mortalitatem tantam fuisse scribit, vt

Cardan. lib. de venen.

Puluis terræ in vermiculos animatus.

vrbs

vrbs ingens omni habitatore orbata multis mensibus, mœsto lugeret silentio; vnde qui paulò ante dicta penitius examinauerit, luculenter videbit, effluuia animata aliunde vel ventis allata, vel infecti aëris putredine genita pulueribus terræ commixta aut fructibus arborum cohærescentia, tantam excitasse catastrophen. Hanc confirmat alia, quam Georgius Agricola notat historia, suo tempore pestem extitisse, quæ originem suam ex fructuum pyrorum prunorumque esu traxerat; eius enim conditionis fuisse scribit, vt mox comestis fructibus, peste correpti intra paucos dies decederent; cuius quidem rei ratio alia esse non potuit, nisi effluuij dicti aliunde aut per ventos translati, aut ex aëre putrido & infecto geniti virulentia. Addit enim, plerosque fructus ingenti insensibilium ferè vermium multitudine scatuisse; vnde mirum non est, veneno pestifero fructuum substantiam inquinatam, tantam in corporibus humanis stragem edidisse. Ex quo patet, quàm periculosum sit, contagionis tempore fructibus sine vlla adhibita discretione saturari; nam, vti suprà diximus, cadauera pestiferâ lue polluta mox in aërem magnam animatorum effluuiorum multitudinem diffundunt, quæ liberiori aëri concredita per ventos in circumsitas arbores herbasque difflata, omnia putrido suo lentore inficiunt, vnde proxima edentibus ruina imminet funestissima; gaudent enim huiusmodi humore, qualis in fructibus & herbis est, ad putredinem inclinato. Narrant pariter in hac postrema

Lib. de peste.

Pestis ex esu fructuum.

strema Neapolitana peste, homines plerosque extra vrbem fame stimulatos, dum panis copia non suppeteret, solo fructuum esu concidisse exanimes; fieri enim non poterat, vt innumerabili cadauerum multitudine, quæ ingentia putris sobolis effluuia diffunderent, fructus non inficerentur.

Card. lib. de venen.

Historia de aperto sepulchro.

Refert Cardanus ex veterum relatione, tres milites quondam thesauri reperiendi desiderio in Babylonia arcam quandam aperuisse, ex quo tanta derepente multitudo vermium cum tam intolerabili fœtore erupit, vt peste protinus inuasi vniuersum exercitum, hic verò totam Asiam cum infinita mortalium strage infecerit. Narrat quoque supracitatus Agricola, in Germania linteamina pestifera lue extinctorum cuidam muro eo fine conclusa fuisse, vt suo tempore vsus eorum esse posset; quæ tandem post multos annos extracta, vermibusque referta, cum ingenti mephyti, mox eruentes infecerunt; hi dein vrbem & circumiacentem regionem peste truculentissima deuastarunt; effluuia enim ex prima contagione linteis insinuata, & intra murum conclusa ad multos annos perdurarunt; cùm enim huiusmodi murorum conceptacula vtplurimum, eò quod aëris motu purgari nequeant, putrido & fœculento aëre polleant, quo effluuia huiusmodi non tantùm nutriuntur, sed & in magnum sensibilium vermium & numerum & molem ex humidi proportionati pabulo excrescunt; certum est, illa vti primæ originis dotibus non sunt destituta, ita aëri concredita ijs maximè in huma-

num

num genus desæuire. Patet itaque quomodo subinde derepente in aliquo loco, nullo aut infecti aëris aut in circumiacente regione contagij indicio comparente, ex improuiso homines sæuissima pestis contagio adoriatur, quæ plerumque ex huiusmodi animati fomitis ex occultis latibulis in lucem extracti diffusione contingit. Experta est magno suo damno tum Roma tum aliæ vrbes, qui profligatam iam quasi pestem, dum infecta supellex ex abditis locis (quibus eam indiderant stulta quorumdam temeritas) extracta, integras denuo domos, vicosque infecit, extinxitque peste maiores progressus factura, nisi summa præsidum cura malo serpenti maturè & opportunis subsidijs occurrisset. Innumera hoc loco huius farinæ infelicis fortunæ casus adducere possem; sed cùm hæc ad instituti nostri rationes comprobandas sufficiant, & in sequentibus ea fusiùs simus explicaturi, ad alia procedimus. Sed dicet forsan nonnemo. Si effluuia per ventos delata, contagionis causa forent, totum paulatim mundum in ruinam duci posse; dum hæc successiua propagatione delata primò hanc, deinde hæc aliam, tandem hæc eadem aliam atque aliam regionem inficere possent. Respondeo, hoc fieri non solere ob diuersos & disparatos regionum situs, naturam, proprietates, vti & ventorum ijs dominantium aërisque diuersam constitutionem. In locis enim frigidiori cælo gaudentibus, tantum abest vt scæura pestifera duret, vt potius quantocyus tum siccitate aëris, tum natiua regionis proprietate de-

Cur subinde derepente pestis oriatur.

Quomodo scæura exanimetur.

destruatur. Hinc maximè tempore luis Boreales venti appetuntur; contra Australes tanquam contagionis fomentum quoddam abominationi sunt omnibus. Accedit exhalationes subterraneas, quorundam locorum, vi loci ita pesti contrarias, vt mox vnum alterum conficiat, vti ex sequentibus patebit.

Consectaria nouæ iam traditæ doctrinæ.

Ex hac noua per experimentorum irrefragabilium demonstrationem stabilita doctrina luculenter patet, plerosque abditos & Medicis incognitos malignantis naturæ morbos vtplurimum à virulenta quadam, & peregrina putredine pendere, quæ cum tempore animata, vti in verminosam quandam atque insensibilem sobolem degenerat, ita peregrinam quoque exoticorum symptomatum, quorum causas difficulter assignant Medici, catastasin causant. Quemadmodum enim nullum cibi genus adeo sanum est, quod non subinde huiusmodi verminosæ fœturæ obnoxium fiat; ita in corpore humano vix vlla vitalium operationum officina est, quæ non interdum hac corripiatur. Nam vt scitè in aureo illo diuinorum naturæ Characterismorum libro attestatur Cornelius Gemma nobilissimus iuxta ac politissimus Scriptor, fœminæ cuiusdam, post vehementissimos & diuturnos

Cibi omnes aliqua subinde putredine obnoxij fiunt.

Cornel. Gem. lib. de diuin. nat. Charact.

nos maximè cruciatus, nec quicquam proficiente vniuersa Machaonis officina, post mortem dissectam caluariam, magnam mox putredinis vim ostendisse circa substantiam cerebri, inter menynges verò tum vermiculorum, tum cimicum copiam incredibilem; vt nemini adeo mirum videatur illud Hollerij de Scorpione intra cerebri substantiam nato. Intra Hepatis substantiam cuiuspiam alterius viri post mortem secti, insignem vermium fœturam incogniti morbi causam fuisse idem refert. Et si vniuersam Medicæ disciplinæ historiam euoluamus, inueniemus non solum inter præcipuas humani corporis officinas, cordis, hepatis, cerebri, renum, splenis, vesicæ, stomachi huiusmodi fœturam ex spuria putredine pullulasse, sed & in ipsis sanguinis canalibus, intestinorumque voluminibus, miris varijsque modis prognatam fuisse, vt interim intercutaneos recessus sileam, quos nullo non tempore etiam in sanitate integra constitutis hominum corporibus huiusmodi scatere; acari, cimices, acarides, pediculi, pulices sat superque testantur. Quemadmodum scitè in suo de viua mortis imagine libello Augustus Hauptman nobilis Saxoniæ Medicus demonstrat. Cùm enim vnanimi Medicorum sententia, morborum omnium causa sit abdita quædam inter occultos humorum recessus putredo; putredo verò omnis vel ad proximam dispositionem vermes nullis sensibus peruios progeneret; pro varia verò humorum discrasia putredo pro combinationis hu-

In cerebro humano Scorpiones & cimices nati.

In ipsis vitalibus membris nascũtur vermes.

Putredo causa omnium morborũ exoticorum.

morum malignantium lege varia, virus diuersum, diuersasque in operando vires acquirat; tales & fœturam inde pullulantem nancisci necesse est tanto vtique perniciosiorem; quanto virus animatum inanimi violentius est. Hæc siquidem pedetentim disseminata, primò humorum massam inficit, deinde serpendo viscera rodit, virusque per intimas corporis fibras spargendo horrendis symptomatum paroxismis, hominem paulatim ad vltimum vitæ exterminium disponit. Mirantur Medici in exoticis morborum quorundam constitutionibus effectus penè prodigiosos & præter naturæ ordinem euenientes; tentantur omnia, Pharmacopolia pænè suis vacuantur medicamentis, nulla tamen spe salutis promouendæ relicta: qui si latentis inimici molimina ritè dignoscerent, forsan in optatum tandem sanitatis portum per appropriata medicamenta infirmum constituerent; sed sobolem ex proprijs visceribus genitam subinde circumferimus, tantæ contumaciæ, vt eius auxiliares copias si in vno loco prostraueris, easdem in altero mox repullulasse comperias. Serpit enim cæcis vis insinuata latebris, violenti ignis impetu omnia euertit, & conficit cum inexplicabili infirmorum afflictione, non nisi morte terminanda.

Propagatio putredinis.

Gerimus intra nos semina morborũ exoticorum.

Habes hic benigne Lector meam de morborum quorundam abditorum caußis sententiam, prima fortè fronte paradoxam sed nulla ratione absonam ijs, qui, quæ in præcedentibus de peste animata retulimus, æqua rationis trutina ponderauerint.

CA-

CAPVT IX.

De varijs differentijs pestis, & causis earum.

EX omnium historiarum authoritate constat, pestem non ijsdem omninò, sed diuersissimis Symptomatis homines in diuersis terræ partibus vexasse; quæ omnia vt exponantur, iam ordinis ratio postulat. Quemadmodum itaque Catarrhus prauis dispositionibus imbutus pro membrorum, quæ impetit, vario temperamento, varia morborum genera inducit; si enim salsus pulmonis se recessibus insinuauerit, phthisin; si tartareus, in pedibus podagram; in genibus gonagram, in manibus chiragram causat; si putridus, in stomacho nauseas, vomitus & appetitus deiectionem efficit; si biliosus, sanguinem in febres accendit; & sic de cæteris. Ita de vapore pestifero, siue suos in terra, siue in aqua, siue in aere natales habuerit, dicendum est; siquidem pro rerum, ex quibus excoquitur, conditione & mixturæ catastasi morbos omninò pestiferos, diuersæ qualitatis, proprietatisque conciliat. Hinc in nonnullis pestibus, virus contagiosum in omnibus solos oculos infestasse legimus; alio tempore gutturis concauitatem inuasisse referunt:

Mercurial. lib. de peste.

vt Venetijs, teste Mercuriali, eam quæ vulgò Gianдussa dicta, Anno 1617. diuturnis pluuiarum diluuijs camporum pascua cæno oblita, non nisi virides comas limoso solo, necdum ritè decoctas exerebant, quas armenta boum carpentia, repentina putrilagine in faucibus concepta, suffocata interibant; vixque enecta, bubulcis colonisque nil sibi tale verentibus; mox pœnitendam cedebant in alimoniam; par namque calamitas saturos adoriebatur commessatores; neque ijs contenta lue, quin & contubernalibus infesta; peregrinus hic hospes Neapolim inuolauit, vbi ad sexaginta millia infantium, (hanc enim ætatulam cumprimis adoriebatur) præter innumeros cuiusuis ætatis & conditionis homines, qui contagiosa hac lue ab incolis (malè in cannia) nuncupata, intra septimum ab inuasione diem, nil proficientibus antidotis, extincta sunt; caussa fuit virulenta veneni concepta in putredine euaporatio; cuius proprietas fuit, acidæ cuiusdam & constringentis qualitatis vi, primum obuia faucium gutturisque latibula infestare, & inflammatione ex consequente calore tumefacta, spirituque intercluso laborantes sine remedij spe suffocare; quem effectum & nonnullæ aquæ minerales præstant. Meminit Mercurialis alterius cuiusdam pestis, quæ pedes, tibias atque os potissimum infestabat, atque hoc pacto intra triduum omnes correptos expediebat; cuiusmodi quondam Hierosolymæ ortam fuisse referunt Historici apud eundem. Nascitur vtplurimum in Anglia pestis quædam,

Male in canna dicta contagio Neapolitana.

Mercurialis.

Contagio pestifera quæ tibias pedes & os inuadebat.

dam, quem Anglicum sudorem vocant, quo quicunque correpti sunt, inter exiguum temporis spacium sudoris vehementia toto corpore colliquescente, extinguuntur; causa, veneni qualitas est, totius corporis substantiam in humores resoluens; quemadmodum in venenis quibusdam eâdem proprietate pollentibus contingere posse refert Cardanus. Fuit & alia pestis notata à Georgio Agricola, quæ homines veluti stupefactos sideratis omnibus membris conficiebat; quos & alia pestis è contrà totos in putredinem verminosam resoluebat; prioris causa fuit veneni vis similis aspidi, cuius morsu homines siderati, omni motu destituuntur, neruis potissimum infestæ; posterioris verò causa est veneni vis contraria, similis ijs serpentibus, qui quos momorderint, mox omnibus membris putrescentibus in tabem verminosam resoluunt. Pestem communem, etsi eâdem vi polleat, diuersos tamen effectus operari non quoad se, sed quoad diuersa hominum temperamenta, testatur pestis Atheniensis, quæ teste Thucidide, & Lucretio, in quibusdam sæuas alui proluuies, in nonnullis copiosum è naribus sanguinem euocabat. Nec deerant, qui peripneumoniæ angustijs plerumque vexarentur. In alijs dyssentériacas intestinorum exulcerationes, subinde lientericis affectibus iunctas efficiebat; quæ omnia vna & eadem pestis contagio in diuersis hominibus, teste Thucydide, operabatur; haud secus ac tarantulæ virus, vnum & idem

Sudor Anglicus.

Pestis stupefactiua.

Pestis resoluens corpus in vermes.

Pestis diuersa est ratione diuersitatis temperamentorum.

Tarantulæ vis

spe-

specie, diuersissimos tamen effectus pro varia hominum tarantismo affectorum conditione, & naturali temperamento, operatur; de quibus lege, quæ fusissimè de tarantulæ veneno olim in Arte Magnetica tradidimus. Ita dico comparatum esse pestifero veneno, quod pro subiecti dispositione humores alterat, mutat, diuersisque modis exagitat; cùm enim nulla sit veneni species, quæ non disparatos ab alia quapiam specie effectus præstet, aut eadem quoque pestis species mira pro dispositione subiecti quod peruadit, Symptomata excitet; pestis autem certa quædam veneni species sit, ex putredinibus in intimis telluris visceribus natis, exspiratisque, aut in homine humoribus vitiatis in talem & talem veneni speciem elaborata, certè pro alia & alia veneni mixtura alios & alios effectus in eo infectis causari necesse est; vt proinde vel ex hoc ratiocinio nullo negotio omnium quæ diuersis temporibus in pestiferis acciderunt, Symptomatum rationes & origines assignare possis. Huc etiam reuocari potest, cur subinde pueros tantùm, aliàs fœminas easque vterum gerentes, interdum virgines, nonnunquam robore summo præditos adorta magnam stragem ediderit; quæ si quis iuxta nostra principia resoluerit, is illos non tam ex specifica quadam diuersarum pestium differentia, quàm ex diuersa ætatis sexusque statu resultasse reperiet; gaudet enim pestis humido calido veluti pabulo & nutrimento quodam, quo pueri &

Venenum pestis pro varia putredinis ratione varium est, variosque effectus producens.

Pestis pueros tantum feminarum grauidarum.

virgi-

virgines cumprimis abundant, gaudet & mulieribus prægnantibus ob multas excrementitias fœces humorumque, quibus tunc temporis infestantur, confluxum; qui vti ex menstruo sanguine non nisi inquinamenta susceperunt, ita ob similitudinem quandam facilè illis pestifera iuncta contagio, veluti igni apposita naphta, aut fomes, applicatâ stuppâ flammam concipiunt. *Ratio differentium effectuū,*

Narrant Valentiæ in Hispania anno 1648. pestem derepente exortam, primò quidem præter Sutores nullum alium inuasisse, tandem omnes illos, qui crepidis calceisque ab ijs coëmptis vterentur, adortam fuisse, atque hoc pacto serpente contagione mox vniuersum regnum inuasisse; multæ sanè inter Medicos fuerunt de tam insolitæ contagionis causa altercationes; scitum tandem fuit, nauim Algerio soleis coriaceis suberibusque onustam non ita pridem appulisse, quæ in Africa vehementi peste laborante; contractis contagiosis effluuijs, Valentiæ Sutores, qui priùs ea coëmerant, & deinde quotquot ijs vsi fuerant, & hi denique alios & alios innumeros concepta lue infecerant. Vniuersam quoque Siciliam, dum ex Africa suas infectionis lue inquinatas merces Messanam mittit, horrenda lue correptam. Campanella in suo de Medicina opere, refert. Narrat Ingrassia Mediolani pestem nulla vicinæ contagionis suspicione derepente exortam fuisse; contraxerat eam primùm æditus, à quo & vniuersa Ciuitas infecta, *Pestis Sutorū* *Pestis Siciliæ ex mercibus Africanis.* *Ingrassia lib. de Peste.*

Funis infectus post 25. pestē resuscitat.

secta, quinquaginta millium suorum strage luit; & cum origo tanti mali examinaretur, inuentum fuit, chordam, post peruetustam quandam arcam, inuentam, contagionis semina intulisse; fuerat autem illa chorda Vespillonum, qui eam ante viginti quinque circiter annos eodem in loco sæuiente contagione in vsum sepeliendorum adhibuerant. Quomodo verò tanto tempore contagiosa vis persueuerat, suo loco dicetur.

C A-

CAPVT X.

De peste artificiosa & Magica, seu diabolica arte procurata.

TANTA est hominum malitia super terram, vt non dumtaxat contra Deum Opt. Max. horrenda temeritate & præsumptione exurgentes superba contumacis animi cornua erigant, sed & inaudita sæuitie in genus humanum intolerandâ quadam audaciâ debacchentur tantò sanè periculosiori, quantò magis clandestina est; dum instigante humani generis hoste diabolo, vindictæ & vltionis sumendæ desiderio, aut odio in Magistratum, cæterisque deprauatis animi perturbationibus in transuersum acti, nonnulli aquas, pernecessarium inter omnia elementum inficiunt; quidam vnguentis ex varia venenorum miscella confectis in commune omnium exitium, vltimamque hominum ruinam noua scelerum inuentione insurgunt. Vnde etiam L. Annæus Seneca, inter hominum atrocia scelera recenset violatos fontes venenis, & pestilentiam (sic enim loquitur) manu factam. At quisnam tam absconditam veneniferæ compositionis rationem, vix summis adhuc philoso- Lib. 1. de Ira c. 6.

Pestis artificialis Magister diabolus est.

phis penetratam, rudes plerumque & idiotas docuit? Certè non alius, nisi Dei hominumque inimicus diabolus; qui vti à primordijs rerum non desijt humanum genus insitâ sibi nequitiâ duro tyrannidis suæ iugo premere, ita quoque non cessat, ad eius exitium per homines pessimæ & conclamatæ conscientiæ, genuinos inferarum furiarum ministros, varijs modis & rationibus cooperari. Constat enim diabolum naturali scientiæ dono, ob peccatum non priuatum, sed illud veluti sibi concreatum inseparabili nexu retinere, vnde cùm totiùs naturæ consultus sit, omnesque naturalium rerum rationes, elementorumque abditas virtutes perfectè capiat, imò consensûs dissensûsque leges à natura vnicuique inditas intimè & profundissimè calleat, certè ex applicatione actiuorum cum passiuis miros eum & stupendos in natura rerum effectus producere posse, nemini dubium esse debet. Nouit is quàm intimè, quomodò & qua industria nubes in pluuias, ventos, grandines, ad tempestates in perniciem hominum terrâ marique concitandas, cogenda; peritiam summam habet ad producenda omnis generis insecta, ad segetes, fructus arborum, vinearumque emolumenta, si à Deo ob mortalium scelera, permissum fuerit, ijs euertenda ac penitus destruenda; non ignorat, qua ratione diuersorum venenorum miscella ad pantamorphæ naturæ similitudinem & exemplar adornata, & aërem inficere & sæuissimis pestiferæ contagio-

Scientia diaboli circa res naturales.

nis

nis plagis non vrbes duntaxat, sed & regiones integras, regnorumque longè latèque exporrectas ditiones deuastare possit; & vti omni gratiæ dono priuatus insito sibi appetitu in omne malum veluti pondere quodam fertur; ita nihil acceptius illi esse potest, quàm eas potissimum artes, quæ in animarum corporumque perniciem cumprimis cedunt, scholæ suæ addictos & clientelâ professâ sibi subiugatos discipulos, Magos inquam & Necromantas edocere, edoctos verò tanquam vicarios quosdam & ad nutus eius promptissimos ministros, huc illucque iusto Dei iudicio scelerumque enormitate sic postulante, ad ingentem mortalium ruinam machinandam amandare. Atque hæc est abominanda & diris deuouenda Ars, quæ nonnulla ex Orco prodeuntia monstra, homines verè Satanico spiritu tumentes, domus, Vrbes, Regiones funesta & Circæa venenorum vnguentorumque compositione cum ingenti mortalium strage infestare solent. Quæ omnia vt luculentius pateant, exemplis illustranda duxi.

Artis magicæ abominatio.

Quinto Fabio Ædili Curule Vrbem peste infestatam fuisse Liuius narrat dec. 1. l. 8. quam Romanæ Pharmaceutriæ Matronæ non ignobiles, in odium nonnullorum procerum procurarant, ex quibus aliquæ in flagranti crimine deprehensæ, dum medicamenta quæ coxerant pestifera esse negassent; coactæ potu eorum periculum facere, mox extinctæ conciderunt: indeque comprehensis earum Comitibus, ex iis ad 170. damnatæ sunt.

Pharmaceutriæ Romanæ Vrbem inficiunt.

Pestes prætereà maleficorum hominum operâ in Oriente non semel suscitatas, Nicephorus, Zonaras, Cedrenus alijque Ecclesiasticarum rerum Scriptores narrant. Sed relictis veterum temporum euentibus, ad viciniora nostris temporibus sæcula accedamus.

Mediolanensis pestis artificialis,

Nemini inaudita est horrenda illa pestis, quæ anno 1630. Mediolanum ad vltimam propè ruinam vexauit; cuius origo, vti acta docent, ab execrandis sceleratorum hominum maleficijs, qui siue à vicinis Hæreticis magnâ pecuniæ vi propositâ allecti, siue concepto in morum Reformatores odio, veneni quoddam genus Circæâ prorsus virulentiâ refertum, vtique Cacodæmone ductore & directore, confecerunt; quod templorum postibus domuumque portis, scamnis, fenestris illitum, vel ad minimam contrectationem homines ad ineuitabile mortis periculum deduceret. Et quoniam hominum morientium nullus finis, nec vlla tantæ mortis antidota superesse videbantur, visum fuit ad superna auxilia per publicam precum indictionem, processionum piè diuinæ misericordiæ supplicantium apparatum, ieiuniorumque obseruationem confugere, vt diuinæ rigor iustitiæ flexus tantis castigationibus tandem finem imponeret: vnde noua

Processio instituta mitigat rigorem diuinæ iustitiæ.

processio instituta, qua Corpus Sancti Caroli Borromæi quaternorum fulcitum Episcoporum humeris, tum Cardinale Vrbis Archiepiscopo, tum prælatis, totaque nobilitate concomitante inæstimabili apparatu circumferebatur, tanto omnium Ordinum &

vtriusque

vtriusque sexus deuotionis ardore, vt præter eiulatus, ploratus, singultus, gemitus, humilesque mentis confessiones, nihil aliud audiretur. Peroportunam hanc occasionem, ad contagionis malum longè latèque propagandum, rati scelesti Satanæ ministri, spe freti futurum, vt concidentium hominum multitudine, & in confusionem redacta processione, ipsi interim conceptas machinationes confidentiùs in executionem deducerent; turbæ itaque hominum numerosissimæ sese insinuantes, vestibus supplicantium præparatum inserebant venenum; vnde mox ingens exorta strages, publicam solemnitatem suspendit; at diuina clementia piorum supplicatione mota, tantam diabolicæ insultationis insolentiam vlteriùs progredi non est passa; siquidem detecti malorum omnium Architecti, acerbissimis subiecti supplicijs, modum & rationem vnguentique conditionem, quo tantum mortalium numerum confecerant, apertè confessi sunt, dignis proinde tantis sceleribus tormentis variè exagitati, igne tandem exusti sunt. Vnguenti verò, vti & pulueris pestiferi compositionem, cujus non haustu duntaxat malum propagabatur, sed vel odore susceptum, intra paucas horas interimebat, præstat alto silentio supprimere, quam illud ex Orco depromptum denuò in lucem educere. Similem prorsus Catastrophen anno 15. Mediolanum & Genua experta sunt, veneficiorum vti fertur operâ introductam. Certè atrocem illam pesti-

Comprehensio eorum qui pestem seminarant.

Pestis Franciæ per Hebræus inducta.

pestilentiam, quam Historici 1320. Franciam penè exhausisse referunt, ab Hebræis (in vltionem eius, quo Regno cedere iubebantur, edicti) leprosorum mendicorumque opera procuratam fuisse, fontium, puteorum, cisternarumque aquis intoxicatis, ex confessione eorum patuit. Verùm qui plura huiusmodi funesta scelerum monstra desiderabit, is Cardanum adeat, qui Libro de Venenis totus est in ijs singulari industria describendis. At quæres fortassis, quomodo artificiosa pestis, tantâ contagionis efficaciâ pollere possit, vt idem possit quod naturalis, & subinde plus eâ præstet. Respondeo si de Dæmonis potentia loquimur, potest is procul dubio ad exemplar naturæ totum id veneni compositum per sacrilegos illos pharmaceutas adornare. Cùm enim venenata animalia, viperæ, cerastæ, dipsades, aspides, dracunculi, rubetæ marisque venenosa soboles, quin & ex plantarum familia, cicuta, napellus, elleborus, similiaque originis suæ primordia ex locis virulentis exhalationibus terræ marisque obnoxijs ducant; certum est, quod quemadmodum dictæ exhalationes aërem, sanioraque animalia & plantas inficiunt; ita & potissimum illa venenosa animalia & plantas, quæ ex naturali temperamenti sui catastasi innatum quendam appetitum habent, ad virus terrestre, si terrestria; ad virus verò aquaticum, si aquatica, attrahendum, idque in substantiam suam conuertendum inficere, nemi-

Quomodo pestis artificialis ea præstet, quæ naturalis.

ni

ni dubium esse debet; sunt enim hæc veluti à natura destinata quædam, in quibus recipiatur venenum, marsupia, quibus collectum habeas, quicquid aliàs longè latèque per aëris latibula dispersum fuit. Si itaque diabolicâ arte instructi scelerati homines, animalibus venenosis ad pharmaca funestæ contagionis plena concinnanda vtuntur, certum est, eosdem illos effectus, quos naturalis tum terræ, aquæ, tum aëris putrida & virulenta constitutio producit, præstituros; cùm naturæ vis & efficacia per artificiosam applicationem tantùm abest, vt deficiat, vt potiùs maiores vires acquirat; cùm verò pestis effluuium contagiosum sit, certè id artis industria promotum ingentes acquirere vires, Theophrastus memorat; testatus suo tempore crudelissimam veneficorum industria pestem excitatam, ex vnguento, putrefactis peste extinctorum hominum cadaueribus, ossibus, medullis, bufonumque, rabie priùs concitatorum, commistione composito. Simile quid de Mediolanensis pestis compositione traditur, quam fusiùs hìc describerem, sed memor verborum Galeni, venenorum compositionem (nisi propriæ scientiæ seruiat) scire malum, docere deterius, scribere verò, aut in lucem mittere omnium pessimum esse.

Pestis artificialis tempore Theophrasti.

Contingit verò, dæmones, pro potestate à Deo ipsis concessâ, etiam subinde per sese atrocissimas pestes terrarum Orbi immittere; siquidem hos in huma-

Dæmones sub forma corporea pestis seminatores.

humanam formam transformatos in Vrbibus peste disseminata ingentes strages edidisse, Nicephorus & plerique scriptores Ecclesiastici attestantur. Cùm Ephesi pestis à dæmone sub piscatoris forma, cum magno hominum exitio propagata fuisset, Apollonius Thyanæus (si Philostrato hæc narranti credimus) cognito sub laruata persona dæmoniaco machinamento, cum illum lapidari iussisset, iussaque philosophi completa fuissent; pestis vnà cum authore suo sepulta Vrbem totam à contagione immunem reliquit. Pari pacto & artificio Pythagoram ab Vrbibus Turio & Metaponto pestem profligasse, Iamblichus narrat in vita Pythagoræ. Gregorius Nyssenus in vita Sancti Gregorij Thaumaturgi simile quid narrat in Græcia contigisse: Populo siquidem Theatricis spectaculis inhianti, tanto numero hominum, vt locus ei capiendo, par non esset, ac proinde conquererentur de locorum angustijs, dæmonem respondisse, mox homines defuturos, qui Vrbem repleant; Et confessum sanè durante adhuc spectaculorum exhibitione, tam sæua, dæmonis operâ, in confertam hominum multitudinem pestis immissa fuit, vt tota Vrbs, intra exiguum temporis spatium hominibus exhausta, in solitudinem redacta fuerit. Sub Agathonis Pontificatu, prodigiosæ pestis sæuientis tempore, malus Angelus formâ sensibili visus est domus contis impetere, tot funerum elatione, quot ictus dedisset foribus; & tanta fuit veneni

exitia-

Pestis ab Apollonio Thyanæo curata.

Pestis tempore Theatrici lusus excitata à dæmone.

Pestis tempore Agathonis Papæ.

exitialis efficacia, vt vel ad oscitationem aut sternutamentum homines conciderent exanimes; vnde & ab eo tempore mos inualuit, oscitanti aut sternutanti salutem imprecari. *Cur oscitantibus salutem precemur.*

Solent & huiusmodi Dæmonum spectra, in hunc vsque diem in Oriente homines peste miserandum in modum vexare; dum derepente à nescio qua infernali furia inuasi, spiculoque sensibili percussi, mox occumbunt. Quæ fusissimè hoc loco deducere possem; sed cùm horum pleraque vulgo nota sint, ijs ampliùs non immorabor.

***

CAPVT XI.

De virtute siderum in peste producenda & vtrum certa quædam signa venturæ pestis cognosci possint.

SICVTI nihil est exacta diuinandi prædicendique notitia difficilius, ita quoque dici non potest, quantis erroribus intellectusque illusionibus huiusmodi studium sit obnoxium. Neque hoc tantùm in humanis euentibus, qui velut instabili fortunæ rota versantur, neque etiam dumtaxat in supernaturalium causarum effectibus, ad quæ humana mens non nisi à Deo subleuata pertingere potest; sed in ijs quoque venturis rerum successibus, qui in abstrusis causarum necessariarum latebris absconditi sunt, atque ab ijs essentialem habent dependentiam, verum esse, omni tamen astrologica vanitate deposita, asserimus; cuiusmodi res est, exempli gratiâ, de fame, peste, cæterisque naturæ naufragijs ex siderum positu nonnihil determinatè affirmare. Astrologorum vulgus, ignarum plerumque genus hominum, cùm omnia astrorum, varia se configuratione respicientium influxibus, & miris horoscopantium siderum effectibus attribuant, adeò fucatæ huius scientiæ colore superbiunt,

Astrologorum ignorantia.

biunt, vt ijs nihil in diuinandi scientia denegatum esse videatur; vnde nihil adeò in hac rerum humanarum catastasi exoticum, insolens & inexspectatum est, quod illi fatali cuidam siderum necessitati non subijciant, audaciâ sanè tantò periculosiori, quantò indoctiores rerumque physicarum vtplurimum expertiores sunt. Quare cum instituti nostri ratione sic postulante, de signis, id est, pestiferi fœtus prodromis, nonnihil dicendum sit, rem ab ouo, vt dicunt, exordiar, vt quid in prognosticis de peste ventura diuinationibus sectandum, quid fugiendum, constet, quod dum facio, profiteor, solas me physici partes, omni vanitate astrologicâ, vti supra dixi, proscriptâ acturum. Protestatio Authoris.

Non nescio nonnullos Medicos in operum suorum de peste argumento fusissimè hoc thema tractasse: quorum aliqui suam tractationem incipiunt à signis in Cælo, terra, aqua, aëre, iuxta quadripartitam anni constitutionem apparentibus. Verùm cùm vix vllus annus sit, nec vlla anni portio, dicam amplius, nec vlla Ecclipsium aut siderum constitutio tam infausta sit, quæ non inter determinatas periodos, si non eadem numero, saltem in specie recurrat, & tamen non inde semper pestis sequatur; quibus certè vniuersali quadam ratione consideratis contagionis causa adscribi non potest. Certè ijs temporibus, quibus vniuersa Italia grauissimas calamitates, pestisque sæuitiem sustinuit, Germania aut Francia nihil passa fuit, & hisce laborantibus Italia ab omni

hac immunis fuit; & sic de cæteris idem iudicium esto; & tamen tam Germania quàm Francia; tam Francia quam Italia eidem infelici siderum ex parte constitutioni suppositæ fuerunt; neque est quod nobis obijciat quispiam, normaliorem siderum Italiæ imminentium influxum, eo, quo Germania aut Francia feriuntur; hæc enim falsa esse vel inde patet, quod omnes Periœci Italiæ, siue sub eodem latitudinis parallelo circumsiti populi, vti eundem siderum aspectum sortiuntur, ita æqualem quoque siderum efficaciam participant; vnde omnes eadem pestis contagione vt infestarentur, necesse foret, quod tamen experientiæ repugnat. Accedit quod pestis semper alicubi in Orbe terrarum dominetur; siue fausta sit siderum constitutio, siue infausta. Nihil igitur Astrologi concludunt, dum ex certis siderum constitutionibus futura pestis contagia inscitiùs diuinant. Nos itaque, incongruâ istâ diuinandi ratione neglectâ, tam abditas effectuum causas paulò aliter euoluere cœpimus; & cur nunc in hac parte terræ, modò in alia, iam in plerisque, vti historiæ narrant contigisse, contagio dominetur, & quomodo hæc ex sideribus remotè originis suæ primordia deducat, totum denique propagationis successum vnà cum signis & prognosticis enucleare tentabimus, in quo si non vsquequaque scopum attigisse videbimur, Lector beneuolus non tam meos conatus, quàm abstrusissimarum rerum vix penetrabilem difficultatem excuset, illius memor, in arduis voluisse tantùm, sat esse.

Obiectio.

Non

Non Aristotelis tantùm, sed & omnium Scholarum consensu acceptatum dogma nullo non tempore fuit, inferiora supernis lationibus subsistere; ex cælestium influxuum rationibus omnium inferiorum vitam, mortem, generationem & corruptionem pendere; quomodo verò id contingat, quàm multi inquisierunt, tam pauci inuenerunt.

In Itinerario nostro Exstatico primo sat superque tum obseruatione tum clarissimorum virorum auctoritate docuimus, omnia sidera adeò inter se distincta esse, quàm qualibet rerum elementarium mixtorumque species, ita vt nullum astrum siue mundanus globus, siue is sit ex ijs, quas errantes, siue quas fixas vocant stellas, eiusdem prorsus naturæ & proprietatis sit; sed omnia inter se tum constitutione, tum viribus & proprietatibus differant. Et quamuis nemo adeò subtilis sublimisque ingenij sit, qui eas penetrare possit, tantùm tamen, constanti iam multorum seculorum obseruatione ab excellentissimis Astronomis nullo non seculo facta, nobis diuinâ clementiâ innotuit, vt de planetarum fixarumque nonnullarum natura & proprietate tutò quidpiam asseuerare queamus. Quo quidem supposito, vt ad instituti nostri tramitem reuertamur; sciendum est, omnia mundana corpora, astra dico, haud secus ac terram ex quatuor elementorum miscella, ex chaotica illa rerum primordialiâ, Deo Opt. Max. Sapientissimo Conditore educta massa, proprijs singula centris in immenso illo ætherei Oceani expanso fulcita,

Omnia astra specie distinguuntur.

Omnia astra ex quatuor elementis cōstituta.

cita, ijsque proprietatibus, quæ tum ad propriam, tum ad conseruationem vniuersi cumprimis necessaria videbantur, instructa fuisse. Hinc factum est, vt vires suas iuxta prærogatiuas à natura ijs concessas, singula radioso quodam profluuio tum in tellurem, tum in circumiectum reliquorum astrorum comitatum diffunderent; cum verò nonnulla astra, vti Mars & Saturnus tam exitialis virtutis sint; meritò quispiam mirari posset. Irrefragabili enim multorum seculorumque experientia ab omnibus Astronomis obseruatum fuit, nescio quid virulentæ virtutis in Marte, frigiditatisque oppidò nociuæ in Saturno sub certo situ; dum hic ardore suo bilem in inferiori Mundo cæterasque qualitates perniciosas, ille humorem frigidum & atram bilem mirum in modum concitet; Luna verò & Sol, hi in omnia vitæ Oeconomiam concernentia, illa in humidi fœcundioris substantiam vtraque suas exerceat iurisdictiones, reliquis planetis, cum bonis bonam; cum malis malam temperiem in rebus sibi subiectis inducentibus. Quod vt explanetur, notandum est, astralia huiusmodi corpora haud dubiè virtutem, quam communicant inferioribus, eandem & in se continere, non quidem eminenter, sed formaliter, vt cum Scholis loquar: neque enim tam exotici effectus, quos instabili suo efficere in inferiori mundo obseruantur, soli lumini aut motui adscribendi sunt; cùm ex ijs semper vnus & idem effectus in inferioribus resultaret. Aliud itaque præter lumen & calorem in ijs latet virtutis profluuium,

Mars & Saturnus malefici pestis seminatores.

Influxus astrorum.

quod

quod nos specificam globi dotem & qualitatem corpori peculiarem vocamus; cuius effluxus mox vbi subiectum in terra capax repererit, id virtute pariter sua imbuat, eaque cuius ipse est, proprietate tingat; fit autem hoc plerumque Marte & Saturno eo situ constitutis, vt commodè & sine impedimento radios suos in vnum coniunctos exercere possint, quod maximè & potentissimè tum fit, quando simili virtute imbutis, siue planetis, siue stellis fixis iunguntur. Mars itaque & Saturnus inter cæteros planetas, hanc à natura sibi insitam vim habent, vt sicuti ipsa ex naturali sua constitutione nescio quid perniciosum venenosumque insitum sibi habent, ita illud per luminosos radios veluti vehicula quædam, terrestris Mundi partibus, circumfusisque eisdem elementis communicent. Dixi si oportuno loco constituti sint, & arbitrio suo permittantur; quoniam si Ioui aut Veneri, aut Soli vicinius sese stiterint, tunc vires suas non ita facilè exercere possunt; vtpote à potentiori tum Solis, tum Iouis cæterarumque beneficarum stellarum salutifero profluuio victi & subiugati; vt proinde de natura non sine causa, inter pessimæ qualitatis astra Martem & Saturnum, Iouem; inter Mercurium verò & Martem, Solem; vti & inter Lunam & Mercurium Venerem benignam & placidam, intermediam esse voluerit, veluti exortarum litium & discordiarum naturæ diribitores. Et quoniam huiusmodi corporum constitutio ita à natura disposita fuit, vt virtutem non vbique in toto globo æqualiter diffusam

Quomodo Mars & Saturnus influunt in inferiora.

Cur Iuppiter inter Saturnũ & Martem medius.

sam haberent, sed in vna parte plus, in altera minus, hinc ne terram semper pestiferis suis radijs ferirent, motus circa proprium centrum concessus fuit, vt nunc hanc nunc illam partem telluri obuerterent, & sic plus aut minus nunc hanc nunc illam terræ partem pro subiecti capacitate inficerent, cui multum quoque accedit ex accessu ad terram, & recessu ab eadem in excentrico suo facto. Cur verò natura, quæ bonum semper, & in omnibus intendit, huiusmodi malignis effluuijs dotata corpora, in natura rerum constituerit; meritò quispiam mirari poterit: Verùm qui norit, cur in terrestri globo naturæ Author tot animalia nociua, tot herbas pernicioso toxicò refertas produxerit, mirari desinet, cum hæc omnia tanta naturæ prouidentiâ constituta sint, vt nihil sit nostro concipiendi modo in natura rerum adeò exitiale, nil adeò pestiferum, quod non altissimos fines suos habeat, in bonum tum proprij corporis, tum vniuersi conseruationem directos, sine quibus Mundus conseruari nulla ratione posset. Vide si placet Primum Itinerarium nostrum Exstaticum, vbi omnia hæc variè & fusè exposuimus; nos interim ad rem nostram.

Astrorum motus circa proprium axem, quid conferat.

Cur natura tam exitialia sidera Martē & Saturnum constituerit.

Causæ itaque remotæ malignorum influxuum sunt stellæ Martiæ & Saturninæ indolis, quæ opportunum situm nactæ, radiorum effluuijs obuium primò aërem fuligine sua tinctum virtute sibi propria inquinant; hic tinctus inquinatusque eum aquæ communicat, elementum aqueum Lunæ Solisque

Causæ remotæ pestis Mars & Saturnus.

vir-

virtute agitatum conceptæ astræ sementis nociuam & spuriam tincturam per terræ poros dissiminat, vbi aliarum quisquiliarum ad putredinem procliuium syngeniâ miscellâ iunctâ, illos quos diximus pestiferos exhalatione suâ morbos parit. Cùm verò huiusmodi astræa sementis pestifera terræ visceribus insinuata, non vbique terrarum semper aut materiem proportionatam, aut rerum sibi congruarum coniugia ambiat; hinc quoque in nonnullis locis, aut nulla prorsus pestis, aut rarò, in quibusdam ferè semper, pro natura scilicet loci, cum influxu astræo symbolizante aut non symbolizante. Atque ex hoc posito principio omnes pestis causæ partiales suprà memoratæ concurrunt; & tametsi malignus hic astræus spiritus ratione aëris, aquæ & terræ diuersus sit, vnus tamen & idem in se spiritus est, qui tingit tum aërem tum aquam, tum terrestrium exhalationum indolem, vnus & idem omnia inficit, coinquinat, & ad pestiferæ contagionis genesin per fructus, cibos, nutrimentumque tum hominum tum animalium, qui vel terra, vel aëre vitam sustinent, disponit. Quo disposito, calor externus & spurius, internum iam conceptis seminibus turgidum adoritur, vsque dum exulante calore interno, humidum internum iuris externi caloris factum, tandem in putredinem illam contagiosam, quam pestem dicimus, abeat. Quoniam verò spiritus astræus malignus, rerum elementarium disparatæ naturæ miscetur; hinc fit, vt & pestem non eiusdem semper speciei compe-

Quomodo influxibus suis terram imbuant.

Influxus malignus, pro varia constitutione rerum, varios effectus producit.

riamus, sed pro varia miscella earum rerum, quibus iungitur; vnde spiritus astræus arsenicis halitibus mixtus, alios veneni pestiferi effectus, alios mercurialibus, alios salinis, alios antimonialibus & sulphureis, alios bituminosis naphthæisque vaporibus mixtus producit; radicibus quoque diuersarum herbarum haustus spiritus astræus malignus, herbam pro insito sibi temperamento & substantiæ proprietate tingit, & ad perniciosum nutrimentum hominibus animalibusque exitiale disponit; Aëri verò immistus, dum auram vitalem inquinamento suo inficit, hic ab hominibus haustus, martiam bilis officinam mouet; vnde incitati Reges & principes, vtpote tenerioris complexionis, in qua plus quàm in cæteris potest, vel ad minimam occasionem, martio spiritu agitati in bella cædesque liberè tamen exardescunt; ex bellis & fame magna hominum animaliumque strages, vnde noua ex putridorum cadauerum exhalatione pestis seminaria resultant; adeòque hoc modo circulus completus videatur.

Catena causarum.

Astra mouent auram, mouet aura salumque, solumque
His homo viuit, & his planta tenella cibis.
Sana bonos faciunt succos, malesana putrentes
Hinc putris in liquidum pestis origo venit.

Vides itaque catenam effectuum quos ex vnico maligno influxu astræus spiritus efficit; quæ omnia si ritè tecum contuleris, aliam pestis causam à Cœlo deri-

deriuatam non deprehendes; vt proinde hæc ad mentis nostræ sensum propalandum sufficiant.

Signa venturæ pestis.

Poscit modò ordinis ratio, vt ostendamus, num & quænam signa sint astræi huius maligni influxus? & vtrum nonnihil per illa de imminente nobis contagione diuinari possimus? Sunt autem complura signa, ex quibus Physici in notitiam venturæ pestis se peruenire posse putant; sed cùm plerumque talia sint, quæ singulis annis occurrunt, quæ vti & reliquis morbis producendis pari ratione apta sunt; ita nullam quoque nobis certitudinem adferre possunt. Quare nos paulò penitius signa trutinantes, ea in tres Classes dispertiti sumus; quorum prima sunt prodigiosa, quibus Deus Opt. Max. ministerio Angelorum Mundo peccatis immerso horrendas secuturorum temporum ruinas minitari solet; Secundi ordinis sumuntur ex cœlestium corporum meteororumque ominibus; Tertij ordinis ex prodigiosa insectorum, cœterorumque animalium tam terrestrium quàm volatilium actionibus, alijsque euentibus raris & memorabilibus deducuntur. De singulis solito ratiocinio, nonnulla exempla producemus.

Tres classes signorum.

L 2 Signa

§. I.

Signa pestis à Deo immissæ.

NOn est quod pluribus de hisce agamus, cum & Sacer Textus ea sat superque demonstret; dum Deus Exodi 6. Angelorum ministerio omnia primogenita Ægypti sub Pharaone; & septuaginta millia hominum triduo, vnius Angeli opera; in pœnam Dauidi ob temerariam populi sui numerationem, inflictam extinxit; nec profanæ desunt historiæ, pestis inauditæ cœterarumque secuturarum calamitatum, quas Hierosolyma ex obsidione trienni à Tito facta sustinere debebat; quarum Prodromus teste Iosepho fuit Cometes integro anno imminentibus ærumnis præluceǹs. Pestem quoque immediatè à Deo, Romano populo tempore Gregorij Magni immissam; Angelus in Arce in vaginam irati Numinis gladium recondens docuit. Innumeris huiusmodi præuijs funerum in aëre depictorum monstris & prodigijs Historicorum monumenta abundant; quæ vix sunt impio Mundo à Deo ostensa, cum ecce atrocissima pestis homines improuisâ ruinâ oppressit. Verùm cum de hisce abundè agant Cornelius Gemma, Lycosthenes, & Aldrouandus in Libro vltimæ editionis de prodigijs: & nos in Chronologia calci huius Operis annexa de ijs egerimus; nil restat nisi vt ad ea signa nos accingamus, quæ verisimilem

Cometes Hierosolymę ante exitium eius visus.

Prodigia in Vrbe visa.

lem habent cum mox suboritura peste connexionem.

§. II.

Varia pestis secuturæ indicia ex animantibus, plantis insectisque.

SPiritum astræum ex maligno noxiorum siderum effluxu genitum, aërem, aquam, terram inquinare suprà asseruimus, & ex consequenti, quæcunque ex his viuunt, maligni effluuij vim participare: hic enim primo aëreum vitio suo tingit elementum; hoc deinde conceptam tincturam aqueo & terreo elemento impertitur, quæ duo, virtute nostra sibi impressa, maligno se in intimis penetralibus latentis putredinis congeriei iunctæ, dum à plantis attrahuntur, & segetes & vineas & reliquam vegetabilis naturæ Oeconomiam inficiunt: quibus in nutrimentum tum hominibus animalibusque cedentibus, id insite sibi malignitate sanguinem paulatim contaminat; atque adeò hæc proxima pestis origo; cuius luculentum indicium sunt, variæ noxiorum animalium geneses; quæ arborum folijs, segetibus, herbis graminibusque depastis, vti nutrimenti vlterioris inopia extinguuntur, ita extincta contagiosam illam putredinem efficiunt, quæ aëris iam aliàs corrupti insinuata

Quomodo, & quibusmediantibus astralis influxus inficiat.

Insectorum noxiorum genesis.

nuata poris, origini à qua prius defluxerat, non tantùm restituitur, sed & virus aëri iam inexistens, augmento suo, veluti fœnore quodam duplicat. Pestis itaque indicia non ex quibuslibet effectibus, sed ex ijs potissimum causis sumenda sunt, è quibus immediatè vel mediantibus elementis profluxerunt; generat enim astræus spiritus in elementaribus corporibus non quamuis putredinem, sed spuriam & peregrinam quandam sibi per omnia similem, quam omnia, vti dixi, quæ inde aluntur, participant. Quoniam verò suprà ostendimus, non quamuis putredinem, sed potissimum excellenti quadam virulentia prœditam in vermes & insecta abire; hinc fit vt spiritus ille astræus monstrosorum partuum opifex, terra marique insolita quædam insecta generet, vt plurimùm pestis venturæ indicia.

Quænam insecta generentur, ex perniciosorũ astrorum influxu.

Videndum igitur, quænam sint illa animalia pestiferi spiritus progenies; certè nulla alia, quàm quæ præter morem ex terra atque ex aqua pestiferi spiritus fuligine tinctis generantur. Sunt autem eiusmodi: primò vermium colore & figura differentium certis annis scaturientium multitudo, quemadmodum suprà de Mediolanensi peste docuimus, quam eiusmodi vermium ebullitio præcesserat. Secundò bufonum præter ordinem vastitate enormium Ranarumque caudatarum mutarumque ingens numerus; serpentes quoque peregrinæ formæ, qui è montium latebris emergunt. Hoc pacto, pestis Bononiensis ante Greg. XIII. serpens alatus, in draconis for-

mam perfectissimè elaboratus, & à venatoribus postmodum occisus, prodromus fuit, teste Aldrouando. Tempore quoque Pelagij II. Pontificis pestem horridam ingens serpentum multitudo æstiuo tempore præcessit, qui deinde hyeme, inundatione Tyberis ex campis abrasi, in littora hinc inde eiecti, putrefactique, eam quam legimus horrore plenam contagionem causarunt. Et ne forsan quis dicat, hoc plurimis alijs fluminum inundationibus contigisse, & tamen serpentes nihil contagionis intulisse: Ad hoc respondeo, serpentes vt contagionem inferant ex vitiosa & notha illa putrilagine nati sint oportet; quasi caruerint, nihil quoque contagionis inferre.

Infectum sub draconis figura alatum Bononiæ natum.

Quæ pestem præcesserint tempore Pelagij II.

Tertiò. Ex hoc spiritu pestifero herbæ quoque & omnia vegetantis naturæ germina tinguntur, ac proinde plantæ nescio quos mucores stillant, ex quibus pro plantæ cuiusuis proprietate, vermium, erucarum, bruchorum, soricum, papilionum & locustarum diuersæ species nascuntur, à quorum exitiali corrosione segetes consumptæ, arborum fructus in putredinem versi, depasta agrorum holera, præter aëris infectionem, etiam sterilitatem, famem, & tandem pestem inducunt. Nullum itaque apertiùs signum esse potest, epidemicæ mox secuturæ infirmitatis, quàm locustarum per æstatem volitantia agmina, præsertim si colore ex flauo in viridem degenerante constent, hic enim nescio quid pestiferi halitus & nothæ qualitatis ijs inexistentis præsefert, qua non solùm contagionem hominibus inferunt,

Venenum pestiferum ex herbis.

Locustarum exercitus.

sed

ſed & eâ per ventos in alienas terrarum oras delatâ, noua fundant contagionis ſeminaria; experta eſt huiuſmodi, funeſtiſſimæ peſtis, Africa, Sicilia, Francia, magno ſuo damno prodromos; quemadmodum memorant hiſtoriæ, quas conſule, & ante peſtem Romanam, refertiſſima bruchorum locuſtarumque ſeminaria.

Araneorum muſcarumq; examina.

Quartò. Nunciant peſtem venturam vtplurimum ingens & repentina aranearum, muſcarum, veſparum præuia progenies; hirundines quoque & Ciconiæ, aëris incolæ, inimicum hoſpitem præſentientes, quæ nidis deſertis melioris auræ afflatui inhiantes, ante ſtatam ijs à natura tranſmigrationem ad alias purioris aëris oras commigrant; quæ omnia variis exemplis proſequitur Cornelius Gemma, alijque. In Germania quoque, annis peſtis aduentum præcedentibus, paſſeres magno numero, manifeſto exitialis aëris indicio, Agricola teſte, exanimes reperti ſunt; cùm enim præſtantiſſimo ſenſu polleant, ſtatim neſcio quid aëri inſitæ virulentiæ præſentiunt; vnde mirum non eſt, ex naturali inſtinctus ductu, eos aut aliò commigrare, aut ſi permanſerint, inſita noxiæ fuliginis qualitate extingui. Aquatica verò animalia dum aqueum elementum infectum ſentiunt, multorum experimento comprobatum eſt, piſces extingui, mergos, anates, fulicas, cygnos deſertis aquis puriora ſtagna petere, aut flumina aquarum fluxu defœcatiora incolere; cancros quoque fluuiatiles relictis riuis in ripas diffuſos latentem in-

Paſſeres exanimantur.

Agricola lib. de peſte.

Aquarum infectio.

quinatæ

quinatæ aquæ lernam fugâ suâ testátos esse, compertum esse. In plantis quoque & fructibus secuturorum malorum signa non desunt; nam & ipsæ fuliginoso spiritu tinctæ ita à natiua bonitate declinant, vt luculenter appareat, eas occulta morbi indole occupatas, quas tam macilentas, omnique odoris saporisque pristinâ gratiâ adeò destitutas spectas. Atque ex his signis non obscurè formari possunt secuturæ mox alicuius contagionis regulæ diuinatoriæ. Plantæ degeneres.

§. III.

Signa ex Cœlo & Aëre.

TRia potissimum nobis circa signa ex Cœlo sumenda, expendi possunt; & sunt primùm Eclipses Solis, malignus planetarum confluxus, Cometæ, cœteræque impressiones meteorologicæ prodigijs refertæ. Eclipses multa damna causare, præsertim Sole in dodecatemorijs perniciosis constituto, omnium Astronomorum consensus est; quomodo autem & qua virtute tam exotici effectus causentur, ne & hoc naturæ arcanum præterijsse videamur è fundamentis exponam. Eclipsis quid conferat ad pestem;

Suppono itaque primò, Solem totius vitæ fontem esse, qui caloris sui viuacitate omnia penetrat, animat, fœcundat, conseruat, sine cuius perenni &

incessabili influxu Mundus consistere non posset; patitur tamen & is suos quoque subinde morbos, vti in Itinerario Exstatico patefecimus; qui certo tempore truculenta Martis & Saturni tyrannide inuasus, ingentibus febribus æstuare incipit, fuliginumque globis ex visceribus eructatis, non sibi solum, sed & sublunari Oeconomiæ & circumsitis globis contagiosam labem virtute radiorum importat; contingit autem hoc eo potissimum tempore, quo totus Solis discus innumeris macularum eructationibus feruet, quæ aperta sunt intra viscera eius latentis nescio cuius peregrinæ fuliginis indicia; quæ euomita vti superficiem infestat solarem, ita quoque vitalis lucis inferiori Mundo debitæ diffusioni, ingens obstaculum ponit. Terra itaque vitalis huiusmodi lucis nonnullam iacturam passa, vnà cum circumsitis elementis (haud secus ac corde fuliginibus nociuis oppleto, omnia membra languent, & varijs morbis obnoxia sunt) nescio quid malignantis temperamenti acquirunt, quod cætera omnia mixta participant. Rem autem sic se habere experimento iam à 40. annis comprobatum est; nam obseruatum fuit, quod quandocunque Sol huiusmodi macularum efflorescentijs exuberare visus fuit, mox & pestis & innumera mala Orbem concusserint; quæ quidem tunc vehementius operantur, quando Luna intercedente Sol deliquium passus fuerit; hoc enim durante, dici vix potest, quantum detrimentum subeat aura illa vitalis, qua omnia viuunt in inferioribus; mox enim ac peregri-

Macularum in Sole multitudo, laborantis Solis indicia.

Experientia à maculis Solis.

na

na cœlestis influxus fuligine tingitur, illa pari pacto in nescio quas degeneres catastases abit, terra, aqua, aër à naturali affectione declinantia in putres & exitiales partus paulatim disponuntur, qui suo tempore ad maturitatem perducti, eas quas paulò ante descripsimus, calamitates adducunt.

Sed mirari forsan quispiam posset, quomodo fuliginosa hæc Solis eluuies aërem inficiat? Dico, cum fuligo hæc ex solaris corporis partibus nonnulla malignitate imbutis profluat; certum est, illam vnà cum radijs in inferiorem rerum administrationem propagari; quæ cùm subtilissima sit & efficacissima, statim aëris substantiam tingit, non secus, ac si quis in cameram odoribus repletam pessimi fœtoris suffumigium inferret; hic enim mox omnibus odoribus suffocatis, aërem sui iuris factum subderet, dum eandem, qua ipse pollet, qualitatem ei imprimit, tantò hominibus perniciosiorem, quantò ipse malignioris naturæ est. Ita dico, si solari fuligini lucis per Eclipsim priuatio intercidat; certè aër præter lucis, quod patitur, detrimentum peregrina quoque Solis eluuie viciatus malignitatem augebit. Nec desunt historiæ, quibus mea hæc sententia stabiliri possit.

Quomodo fuliginosa Solis eluuies aërem inficiat.

Anno 334. per 17. dies Sol Cœlo quamuis sereno, lumen tamen terris non ostendit, quod summi prodigij loco visum fuit; hoc statim & bella & fames, & pestilentia vnà cum Constantini Cæsaris morte consecuta sunt; Solis autem palliditatem non aliunde nisi ex macularum, quibus fœdabatur, exuberantia.

Probatur experientia nonnullorum annorum.

Solis obscuritas tempore Constantini Magni.

beratione profluxisse, hodierna experimenta luculenter demonstrant. Anno 1547. Sol per tres dies simili macularum fœditate inquinatus apparuit, ingentium ijs temporibus currentium calamitatum nuncius. Narrat Cedrenus, Solem tempore Iustiniani Imperatoris instar Lunæ sine radijs lucem tristem præbuisse patienti similem: quod ostentum crudelissima illa pestis, quam suprà adduximus, quæ quotidie Bizantij decem hominum millia concidebant, consecuta, monstrauit non vulgarem fuisse stragem illam, quam vel ipse Sol veluti pulla veste indutus toto anno luxerat. Occisó quoque Dictatore Cæsare, & Antoniano bello, fame & peste sociato, toto anno Solem diro mortalibus omine impalluisse Plinius refert. Innumera huius loci hic adducere possem laborantis Solis prodigia, sed hæc ad confirmationem rei sufficiant. Quid porrò plura Eclipsium damna referam? Anno 241. Eclipsin Solis ingens terræ motus mox & hiatus excepit, qui vnà cum hominibus multas Ciuitates absorpsit; ac postremò pestis secuta vix vlli hactenus comparanda. Pari pacto Eclipses Solis infelici loco constituti semper huiusmodi malorum catastrophen attulisse, longum foret hic enarrare; quare qui plura huiusmodi desiderat, is consulat Lycosthenem, Fritschium, Auentinum, Cornelium Gemmam, aliosque similium prodigiorum commemoratores.

Solis languor & palliditas tempore Iustiniani Imp. pestis prodromus.

Eclipsis iuncta terræ motui.

Si porrò maleficorum Planetarum Martis, Saturni, Mercurij confluxum consideremus, is certè

fune-

funesta radiorum foeturâ; vnà terrestribus elementis commistâ, tales effectus producit; quales summa admiratione temporum memoriæ nobis ob oculos posuerunt: vnde mirum sanè non est, tam varias & disparatas rerum geneses, tam repentinas nouorum morborum nunquam aliàs auditorum emersiones, tam exoticam elementorum commotionem, meteororumque luctuosa prodigia suis temporibus, magna animorum suspensione & impendentium malorum augurio coincidisse; cùm ea omnia natales suos in supernis cœlestium globorum domicilijs habeant; quos vti penetrare plerique philosophi nequierunt, ita sub occultæ qualitatis velamine ea indigitantes, nescio quibus naturæ diffidijs explicarunt; vnde qui altiora huius naturæ arcana penitius rimatus fuerit, arctissimasque connubij leges, quibus inferiora superioribus adstringuntur, penetrauerit altiùs; illi sanè nihil in reddendis exoticorum effectuum causis denegatum esse videri poterit. Verùm cum de ratione influxus planetarum suprà actum sit, non ampliùs his immorabor, sed ad Cometas calamum conuerto; de quibus commune mortalium iudicium est, eos aliquid semper sinistri portendere; quomodò autem id contingat; & qua virtute id efficiant, nobis iam exponendum incumbit.

Mars & Saturnus malorum Architecti.

Inde exotica rerum progenies.

An Cometæ aliquid efficiant in inferioribus.

Arcanum hoc naturæ mysterium in Itinerario Exstatico sat superque exposuimus, vbi & docuimus; Cometas vtplurimum ex euaporatione solaris corporis, dum vehementiùs æstuans ingentes in æthera

fumos eiaculatur, generari; modum verò, quo producuntur, vide in dicto Itinerario fol. 159. hîc enim reiterata descriptione docere superuacaneum esse ratus sum. Hoc itaque posito tanquam irrefragabili fundamento, facile est ad abditas exoticorum, quos operantur, effectuum causas pertingere. Sicuti è contra, qui eorum geneseos incunabula non penetrarint, minimè mirum cuipiam videri debet, eos tantopere in genuina eorum natura assignandâ vacillare; cùm fieri non possit, vt non cognitâ causâ, effectus recto ratiocinio determinentur. Hoc tempore Deus Opt. Max. dum nobis aliquousque armati oculi beneficio in altioris naturæ archiuium pertingere permisit, multa sane pro infinita sua prouidentia remoto velo ostendere dignatus est, quibus ad nonnullas veræ & indubitatæ Cometarum genesis causas pertingimus. Sed rem explico denique. Dixi suprà, Solem suos subindè pati morbos, vtpote horrendis ebullitionum ignearum tempestatibus & procellis agitatum; vnde fit, vt ingentium fumorum effluuia in æthereos longè lateque exporrectos sinus euomat, quæ vti ex tenaci & glutinosa materia constant, ita non facilè dissipantur, sed in vastissima ætheris spacia dilatando sese, sensulatim propagant, atque vnà cum Sole, tum impulsu, tum tractu, intra solaris motus semitas promouentur; donec à Sole remotiora fluxilis ætheris arbitrio relicta, quò ea sors tulerit, anomalo motu ferantur. Atque hanc exhalationem calidam & siccam è solaris corporis visceribus eiaculatam, &

Cometarum genesis.

ab

ab eodem Sole in alto ætheris recessu illustratam, verum Cometem dicimus; hæc enim exhalatio si ex ea parte Solis, qua Firmamentum respicit, eiaculetur tunc supra Solem; si qua terram respicit, egesta fuerit, prope Mercurium aut Venerem Lunamque, infra Solem morari conspicietur; si ex occidua parte; tunc ortum Solis præcedet, si ex ortiua, occasum eiusdem sequetur. Habes quæ fusè in Itinerario descripsimus; at paucis hic repetitam Cometicæ generationis originem; restat vt eos potissimum effectus, qui tantopere mortalium animos percellunt, explicemus.

Vulgus philosophorum vtplurimum futurorum euentuum signa colligit ex Cometarum apparitione, tanquam illis rerum omnium mutuâ sympathiâ, connexa; vt si quis gladium, veru, vel cornutam aciem vel tubam referat, illud bellis significandis signum sit oportunius; qui Solis similitudinem gerit, magni alicuius principis ortum, si lætus fulgor existat; obitum eiusdem, si tristis atque pallidior; funestum ac tragicum finem, si ater aut perfusus sanguine videatur. Sunt etiam qui in acutam pyramidem conformato, ignis prædominia, & ex analogia quadam in Rempublicam tyrannidem significent; si verò in amplitudinem spargantur, ex pari analogia populi notent seditiones & tumultus; si verò æqualiter à capite ad finem, ac maiori latitudine proferantur, terræ motum rectiùs, famem rerumque penuriam, ciuitatumque subuersiones & legum mutationes aperire

Ex figura & colore Cometæ quænam vulgus prognosticat.

rire posse existimant; qui verò multiformem faciem repræsentant, ob aëris analogiam, rectiùs putant, posse ad pestilentiæ strages morbosque id genus insolitos & epidemicos accommodari. Idem de similibus esto iudicium.

Cometes nihil vi sua producit, sed signum solum est corporis, vnde profluxit male constituti.

Nos verò rem istam ex suis causis ponderantes, dicimus Cometam, qualiscunque tandem is quoad formam, figuram, colorem existat, nihil prorsus virium habere ad effectus suprà memoratos significandos; non inquam plus posse, quàm nubes, quæ terrestrem superficiem ambientes in multiplices formas transformantur, omni quoque colorum genere tinguntur; quis enim vnquam audiuit, nubes in figuram draconis efformatas, regioni alicui ingentia mala influxisse? quis sibi ex maligno virgarum, trabium, gladiorum, quibus subinde nubes induuntur, influxu metuat? cùm pœnè quotidiano aspectu vilescant, ac proinde in animis hominum nullam vim prognosticam obtineant; si pluuias, imbres, tonitrua, grandinem, niues excipias, cuiusmodi tempestates ex colore nubium facilè nobis innotescunt. Quapropter sicuti nubes terrestres nihil exotici in terra parturiunt, nisi eo tempore, quo altræo profluuio imbutæ, spuria quædam rerum peregrinarum semina in altum vnà cum vapore elata, ibidemque antiperistaticâ quadam luctâ exclusa vnà cum imbribus mirificam fœturam præcipitant; vnde & pluuiæ portentosæ dicuntur, quarum plena sunt omnia Historicorum monimenta. Et si subinde vermibus, muribus,

Pluuiæ portentosæ.

bus, sanguine, frumento, ranis, similibusque peregrinis insectis pluisse legamus, certè id neutiquam nubis naturæ adscribendum est, sed astræi spiritus virulentiæ, qui elementari massæ dominans, similem rerum genituram ponit, cuius particulæ vnà cum vigore in altum eleuatæ, ibidemque exclusæ, vti diximus, dum pluuiæ mistæ in terram delabuntur, hominum animos rei nouitate stupefactos & attonitos in infortunati alicuius euentus augurationem sollicitant. Haud absimili ratione Cometes ex se suaque natura nihil potest, cùm nihil aliud quàm simplex halitus sit, ex solaris corporis visceribus in æthérem eructatus, ibidemque in amplissimam & immensam nubem condensatus; cùm præterea is ab omni solarium fœcium reiectamentis purgatissimus sit, atque ob summam raritatem, qua attenuatus est, vix corpus retineat ad virtutis malignæ ex Sole secum sublatæ profluuium diffundendum sufficiens, certè non video, quomodo tam disparatos effectus in Terrigenûm regno perficiat. Quænam itaque horum effectuum, quorum Cometa non nisi extrinsecum signum est, causa sit, aperire contendo. Audisti; ni fallor, suprà, Solem ex malignorum circumsitorum planetarum influxu sollicitatum suos quandoque morbos pati, morbos dico solari naturæ consentaneos, & ad microcosmi varios infirmitatum confluxus prorsus analogos; cùm enim Solem non simplex corpus ex pura luce constitutum, sed mixtum & variâ seminalium rationum miscellâ factum asseramus,

Cometes nubes est à Sole euaporata.

mus, quemadmodum hodierni temporis ex obseruationibus deprompta experimenta demonstrant, de quibus Itinerarium nostrum consulas velim: Hinc fit, vt Sol peregrino vapore agitatus ingentes ebullitionum æstus patiatur, quibus intrinsecùs latentis seminarij miscella excitata foras protrudit vitiatam fœturam, qua solaris spiritus tinctus vnà cum radiorum profluuio in intimam terrestris Mundi Oeconomiam deriuatur, atque ibi, quos diximus, effectus exoticos, pro diuersa spiritus tinctura & virtutis aliter & aliter constitutæ ratione operatur; deficiente verò Solis morbo, & profluuium funestum cessare necesse est, vt proinde natura rerum non sine arcano quodam consilio hanc necessariam rerum vicissitudinem constituisse videatur; Nam hoc pacto ab omni vitiata fuligine Sol purgatus, inimicam vim Terrigenis immissam duplicatâ virtutis salutiferæ efficaciâ perimit, atque adeò noua fundat in terrestri Mundo salubritatis secuturæ seminaria. Vides igitur quomodo huiusmodi effectus à solo laborantis Solis paroxismo procedant, minimè verò à Cometa, qui dictæ commotionis peractæ non nisi signum quoddam extrinsecum est, quemadmodum fumus ingens latentis alicubi vehementis incendij indicium est. Quod verò Cometa alio & alio colore imbutus, nunc plumbeo, modò buxeo, iam sanguineo, aut ferrugineo spectetur, id non prouenit nisi ex varia solaris liquoris, variâ miscellâ deturpati, constitutione; assumente Cometa colorem eius à qua prodijt, euaporationis sola-

Quomodo Sol inferiora inficere dici possit.

De colore Cometæ.

solaris. Ex his fusius aliquantò deductis luculenter patet, quomodo tum Sol, tum reliqua sidera, si quandoque in infausto situ constiterint, maligno radiosæ virtutis profluxu elementarem Mundum feriant, & quomodo ex hoc influxu elementares virtutes tinctæ eam exoticorum effectuum multitudinem, quam descripsimus, producant; ad huiusmodi enim influxus, omnes, quas suprà enumerauimus, pestis causæ, veluti species ad genus quoddam reuocari possunt. Innumera porrò de reliquis tum planetis tum stellis fixis, ad effectus huiusmodi mirum in modum cooperantibus dici poterant; verùm cum argumentum hoc tanta rerum dicendarum copia & vbertate polleat, vt id non dicam huius libelli angustijs, sed vix vastissimo comprehendi queant volumine, ei amplius non immorabor: sufficiat nobis ad maiora altioraque physiologiæ sacramenta, veris artis filijs viam demonstrasse.

§. IV.

Experimenta nonnulla & obseruationes circa contagionem aëris.

Solet nonnunquam pestem præcedere animalium, vti boum ouiumque interitus, cuius qui-

dem rei ratio alia non est, nisi illc astræus, de quo diximus, Solis, Lunæ cæterorumque planetarum spiritus, pestifera quadam qualitate imbutus, quo elementa inquinantur; horum enim vnum in alterum transmutatum virtutem malignam non perdit; sed auget. Itaque cum hac vi pestifera aër & aqua polluta sint, ea (vti pluribus suprà diximus) conceptam qualitatem mox terræ communicant, atque hoc pacto subterraneo aëre putrescente, spiritus vnà cum halitibus perniciosa virtute imbutis, terræ poros penetrans, plantarum arborumque radices infestat, hæ contagione spiritus infectæ eam, & herbis & fructibus communicant, atque adeò vites, fructiferæ arbores & segetes mox ægritudinem concipiunt, malè se habent, & tandem putredine & noxio humore repleta, & se & ex eis alita terræ animantia conficiunt; vnde rectè Abensina de contagione; si corrumpat arbores, & vegetabilia corrumpuntur & animalia, quæ ea comedunt. Quæ & Maro 3. Æneid. pulchrè expressit.

Quomodo catenatim per astræum spiritum inferiora paulatim inficiantur.

——————— subito cùm tabida membris
Corrupto Cæli tractu miserandaque venit
Arboribusque satisque lues, & lethifer annus
Linquebant dulces animas, aut ægra trahebant
Corpora, tum steriles exurere Sirius agros,
Arebant herbæ, & spicas seges ægra negabat.

Lib. de locis. Certè quæ ex terra proueniunt Hippocrate teste, ipsius terræ naturam sapiunt & sequuntur; vitiatâ itaque

que terrâ, vitiantur & omnia reliqua, quæ ab ea producuntur; ex vermium itaque insectorumque variorum genesi, terra putrefactiones conceptas præsagiens ea producit, quæ & conceptæ putredinis naturam oleant, fructus videlicet insipidos, odoris incongrui ac corruptioni perquam obnoxios: quæ & Galenus notauit; verba eius adducam: *Sata atque plantæ cum terram subeunt, trahit vnumquodque quod terræ inest, suæ naturæ consentaneum, cum verò id, quod trahitur, inquinatum sit, coguntur ea etiam inquinari, fungorum, putridorumque rerum copia augetur.* Germina, arbores, plantæ pereunt, desiccantur frumenta antequam ad maturitatem perueniant, rubigine vitiantur, tristi colore inficiuntur; quibus si bruta vescuntur, conceptæ virulentiæ truculentiâ intereunt; moxque ingentia pulicum, cimicum, muscarum, culicum, papilionum, araneorum, erucarum, ricinorum, buprestium, scarabæorum agmina pullulant; quæ & ipsa putredine exitiali infecta pestem quoque in vniuersam aliquam prouinciam ventis australibus, aut à paludibus dispersam, adducunt. Diximus à ventis australibus, aut è paludibus eiusmodi pestium seminarijs delatam, hinc inde dispersam; sunt autem seminaria illa nil aliud, quàm fumosæ & puluerulentæ quædam adhærentiæ, quæ nascuntur ex tenaci, humida, & pessimæ conditionis materia per ventos palustria loca transeuntes dispersa, quæ plantis arboribusque obuijs, talem colorem induunt, tali putredine infi-

Lib. de elem. cap. 9

Plantarum morbosa constitutio.

inficiunt, quam putrilaginosi venti constitutio præfefert; neque tamen omnis australis ventus hæc secum incommoda portat, sed is, qui infecta loca lambens, turbidus, pulueruleutus, nebulosus, & superflua humiditate grauidus est; ex hac siquidem & multipedia insecta viridia, vti cantharides, cincindelæ, & crustaceis alis auro fulgentibus diuersæ species; præter morem & consuetudinem producuntur; quæ tædiosa insectorum progenies virulento suo effluuio mox & aërem & alimenta cum alitis inficit. Verùm hæc experimentis comprobabimus.

Qui venti pesti adducendi oportuni.

Experimentū Vespillonum.

Obseruatum fuit à Vespillonibus fide dignis ijs in locis, vbi pestifera lue extincti sepeliri solent, omnes circumsitas plantas dictis vermibus insectisque ita scatere, vt qui id non proprijs oculis compererit, vt id credat, induci vix possit; aiunt autem esse æruginem quandam non similem illi, quam singulis annis herbæ statutis temporibus generant, sed degeneris omninò & spuriæ, siue formam siue colores spectes, naturæ; cuius rei ratio in propatulo est; halitus enim cadauerum venenosus terræ poros penetrans, dum se radicibus herbarum insinuat, eas illa qualitate qua ipse pollet, imbuit, vnde ex peregrina putredine animalia nasci, nihil mirum esse debet.

Vapor è cadaueribus sepultis plantas viciat.

Obseruatum fuit secundò, teste Andrea Gallo, peste Tirolensi Comitatui imminente, subterranea in Alpibus animalia, mattes, glires, talpas, taxos, serpentes montium antris & latebris præter morem

defer-

deſertis, medijs ſeſe campis non ſine communi germinum, holerum, fructuumque detrimento infudiſſe: ſed neque hoc mirum cuipiam videri debet; cùm enim dicta animalia exitialis ſpiritus nequitiam inoleſcentem optimè præſentiant, imminentiſque ſibi ex aëreæ virulentiæ tyrannide interitus periculum inſtinctu quodam naturæ diſcernant; neceſſariò ijs deſertis purioris aëris hauſtu extra natiuas ſtationes vitæ ſalutique ſuæ conſulunt, quam tamen veluti extra centrum ſuum conſtituta non acquirunt, ſed ex contraria ijs ſtatione mox infirmata morti cedunt, relicta poſt ſe intoleranda hominibus animalibuſque putredine. Animalia ſubterranea latibulis relictis, planitiebus ſe committunt.

Tertiò obſeruatum fuit, quod quandocunque ſtagnorum aquæ ad littora virorem quendam concipiunt, tenui veluti cuticula contentum, vermibus minutis, lendibuſque fœtidum, culicum prætereà veſparumque nec non ranarum inquietis agminibus circumdatum; piſces quoque ſupino corpore natantes, aut omninò mortui deprehenduntur; peſtis illa imminentis luculentiſſima ſigna ſint; halitus ſiquidem peregrina indole imbuti, dum per fundum ſtagni exſpirantur, fieri non poteſt, vt id quod ipſis ineſt, cœteris quoque ſiue piſcibus, ſiue inſectis vegetabilibuſque non communicent, atque adeò effectus exoticos parturiant peſtis prodromos. Viror ſtagnorum quid portendat.

Expe-

Experimenta specialia infecti aëris.

1 Quomodo peste infecti aëris signa deprehendas.

1. ACcipe ex clibano panem siligineum calidum adhuc; quem supra tectum domus loco aperto, aut perticæ vltimo apici alligatum aëri noctem integram expones; si aër putredine pestifera infectus fuerit, panem postero die totum mucidum reperies, & si eum cani aut gallinæ deuorandum proijcias, is ex insitæ qualitatis virulentia, aut eum non attinget, aut si deuorabit, protinus morietur; quod in aëre sano & nullo vitio polluto minimè accidet.

Experimentum 2.

2. Si tempore matutino rorem prope terram è graminibus collegeris, & panem eo maceraueris, si gallinæ aut cani eum proieceris, aut eum non attingent, aut ex comesto mox sæua Symptomata experientur.

Experimentum 3.

3. Si in altiori loco domus aprico vasi seu conchæ aquam infuderis, eique vnam libram vitrioli admiscueris, ferrum quoque candens in eo extinxeris, postea vnum atque alterum diem aëri expositam reliqueris, comperies tandem cuticulam quandam pertenuem aquæ superficiem tenere, apertum aëris infecti indicium; aqua enim hoc pacto accommodata, quidquid vitiosum tum intra aquam, tum in aëre fuerit, id in se tractum in huiusmodi viscidam con-

conſtringet pelliculam; quâ ſi panem aut carnem maceraueris, canique deuorandum proieceris, is haud dubiè mox concidet.

4. Si ſuperioribus domus conceptaculis, omnia tabulata muri, lectiſternia, menſas præter ſolitum humectatas reperies; carnes quoque, panes, oua, poma talem mucorem vermibus ſcatentem conceperint, qualem in locis ſubterraneis & putrido aëre infectis poſitæ dictæ res concipiunt, certò concludere poteris, aërem omninò infectum eſſe. Multa hoc loco ſimilia adducere poteram contagione infecti aëris ex varijs alijs authoribus collecta ſigna, ſed nobis illa tantum hic apponere viſum fuit, quæ & experimento comprobata & veriſſima ſunt, alia verò ſolum ex hominum opinione conficta & nullâ experientiâ fulcita prætermiſimus. Experimentum 4.

§. V.

Signa peſtis iam contractæ.

NOn in tot ſe formas tranſmutat Protheus, in quot morborum genera ſe peſtifer hic Draco transformat; vnde nihil difficilius, quàm in principio contagionis veram & genuinam peſtis indolem, ob ſummam Symptomatum diuerſitatem, varietatem, morbique inconſtantiam, cognoſcere; ſubinde frigore exotico adoritur correptum; nonnunquam

O calore

Signa in principio ignota sunt.

calore quodam peregrino & spurio, interdum cum nausea & vomitu, quandoque vigilijs summa inquietudine & sudoris frigidi fluoribus, cordis anxietati iunctis agitatur; in quibusdam vrina optimæ, in nonnullis pessimæ conditionis est. Est quoque ea pulsuum varietas, vt vel ex hoc capite vix rectè quidquam dignosci possit; in quibusdam pulsus à sanissimi hominis pulsibus non differt, in alijs contrà turbulentus, feruidus, velox & interruptus; quare ex his & similibus alijs quoque morbis communibus, vix rectum iudicium de peste formamus: sunt tamen nonnulla signa, quæ plerumque in omnibus pestium generibus occurrere solent; vt si dictis signis consocientur comitenturque vlcera maligna, bubones, carbunculi, macularum vbicumque quibus totum corpus deturpatur, varietates, bubones tribus potissimùm locis nidulantes sub axillis, in inguine & circa aures pestiferos fœtus edunt cum vibices dorsum, fœmora aliasque partes carbunculi occuparint; mortis verò imminentis signa sunt horrendus infirmi vultus, pulsus nulla certa lege mobilis, quem Medici formicantem vocant, extremorum membrorum rigor, nasi liuor, frequens cordis deliquium, inquietudo summa sociata amentiæ, halitus denique fœtidus, & summè contagiosus. Verùm de his Medicorum consule obseruationes.

Signa pestis certa.

Signa

§. VI.

Signa pestis iam deficientis.

Est & hoc obseruatione dignissimum, quod Thucydides memorat, & experientia dicti veritatem sat superque demonstrat in multis Vrbibus pestis contagione afflictis. Refert enim, annum qui præcesserat pestem, fuisse salutiferum, & vix vllum notatum fuisse sporadicorum morborum, id est variarum infirmitatum singulis annis currere solitarum, vestigium. (Cuius quidem rei rationem in sequentibus assignabimus;) Pestem verò sequenti anno, omnibus reliquis morborum copijs veluti proscriptis, solam hominibus durum dominij sui iugum imposuisse; quo finito tandem, mox sporadicos morbos, siue quod idem est, solitas infirmitates omnis generis, veluti à longo quodam exilio reuocatas, stationem suam resumpsisse; luculentissimum proscriptæ iam pestis extinctæque indicium; est enim pesti naturalis & ambitiosa quædam potestas, qua nullum alium sibi morbum conregnare patitur, sed ipsa omnes alios currentes morbos in sui naturam conuersos suæ facit iurisdictionis. Mirum profectò illud, quod de peste Ægyptia Prosper Alpinus narrat; cui nos in Medicina hieroglyphica adstipulamur. Incipit vt plurimum pestis in Ægypto sub principium Septem-

Pestis Atheniensis à Thucydide descriptæ proprietas

bris Nilo iam intra alueum condito, & durat vsque ad Iunium Sole Cancrum subeunte. Et quamuis pestis sit sæuissima, atrocissima & virulentissimi veneni, ita vt anno 1580. quingenta hominum millia illa concidisse citatus paulo ante Author referat: mox tamen ac Sol Cancrum subierit, ecce pestis veluti siderata omnem nocendi facultatem deponit; incipit ordinarius sporadicorum morborum cursus, corpora melius habere, pestiferæ contagionis seminaria prorsus extingui, ita vt nulla sit vestis, aut alia supellex ita infecta, quæ non sub idem tempus extincto fomite liberrimum innoxiumque vsum omnibus sine vllo metu præbeat. Cuius quidem rei ratio alia esse non potest, nisi aëris omnimoda mutatio per Ethesias, siue ventos Septentrionales Austrinis oppositos facta; atque adeo, quam Austrini venti inæqualem aëris constitutionem, inclementiamque ob ingentem putredinem in corporibus humanis causatam, pestem attulerant, eam Ethesiæ contraria pollentes qualitate, sub idem tempus abdita naturæ vi spirare incipientes, mox aboleant, aërem purgent, putredinem in corporibus stabulantem consumant, ac tandem totius Cœli faciem in salutiferum statum restituant. Quoniam verò non sola venti Septentrionali frigiditas, tam repentinæ mutationis causa esse potest. (Nam pestem non obstantibus Ethesijs, in Europa nihilominus durare, experientia docet.) Aliud huiusmodi venti reconditius quoddam adiunctum habent, quo destructa pestiferæ contagionis fœturatam

tam mirificum adeoque repentinum effectum præstet. Dico itaque causam huius effectus esse, intermedij maris Mediterranei exspirationes seu halitus quosdam, qui ventis supradictis in Ægyptiam delati tellurem pestem mox conficiant, qualitatibus pestiferæ lui tota substantiæ similitudine contrarijs cuiusmodi esse potest, acidus quidam vapor, ex vitriolo, sale, sulphure, de quibus illud mare abundat extractus, qui vti penitissimæ subtilitatis est, ita omnia mox subiens, qualitatis contrariæ & inimicæ fœturam è vestigio adurendo exedendoque conficit, summo totius Ægypti bono. Quam ego certè proximam sublatæ Ægyptiacæ pestis quam descripsimus, causam, saluo aliorum iudicio, esse existimem: sed hæc de signis pestis sufficiant.

SE-

SECTIO II.

EROTEMATICA

Siue,

De varijs quæsitis, naturam & rationem pestis concernentibus.

CAPVT I.

An sola imaginatione pestis contrahi possit.

Vis imaginatiuæ facultatis.

VTI magna & stupenda vis imaginatiuæ facultatis est, ita multi quoque non incongruum esse existimarunt, solius tantùm imaginatiuæ seu phantasticæ potestatis energiâ, pestem contrahi posse; haud secus ac mulieres grauidæ fœtibus suis earum rerum, quas aut vehementi vi imaginatæ sunt, aut ardenti desiderio depereunt, in exteriori cutis superficie imprimunt characterismos; de quibus vide Artem nostram Magneticam lib. 3. de Magnetismo imaginationis. Inter cœteros verò Medicos Ioannes Baptista Helmontius hanc, de qua disserimus, imaginationis vi in peste

Opinio Helmontij.

peste contrahenda doctrinam pro aris & focis defendit. Nos tametsi si illi aliquid concedendum putamus, in præcipuo tamen hoc capite, ab illo dissensimus, vti apparebit, cum eius opinionem exposuerimus.

Putat itaque Helmontius pestem non à Cœlo, non à terra, aqua, aëre, non ab alijs generari, nisi occasionaliter, & merè per accidens; sed auram vitalem seu spirituum opificem potentiam, quam Archæum vocat, totius vitalis auræ moderatorem, ex idea conceptæ pestis, *gas* fracidum iam (ita enim vocat Paracelsum secutus) & dispositum, quem cruorem tartari vocat (& est spiritus non coagulabilis) pestifero veneno infectum, pestem generare; siquidem ipse Archæus perterritus statim pestiferam concipit imaginem, eamque desertis corporis regendi habenis suis asseclis communicat: vnde conturbatâ vitalium negotiationum Oeconomiâ, venenum occasionaliter adueniens expulso profligatoque Archæo totum Microcosmum sibi vendicat, eiusque statum ad internecionem vsque conficit. Terminus itaque pestem antecedens primus est *gas* fracidum, siue spiritus non coagulabilis peregrinâ tincturâ mistus, qui tamen cum inficere adhuc nequeat sine alio termino correlatiuo, quod est fermentum mumiale, nimirum Archæus pestis susceptor; nam virulenta pestis materia per contagium in nos traducta non contaminat quemquam, nisi Archæus illam apprehenderit, sibique appropriauerit. Imago itaque pestilens secundum

Gas fracidum quid?

Cruor tartareus quid?

Fermentum mumiale.

Archæus spirituum vitalis opifex.

In quo consistat pestis ratio ab Helmontio assignata.

cundum Helmontium, consistit in aura vitali seu Archæali, vt materia continente, cui impressum est venenum terroris Archæi tanquam efficiens immediatum. Neque verò Archæi pauor, fuga, desperatio, ipsum venenum est; sicuti animantis ira & rabies non est eius venenum; sed pestiferum venenum est ens productum ex imagine pauoris & vestitum ipsius Archæi substantiâ; sicuti ira serpentis imaginem in parte Archæi deponit, illamque ad organa executiua iræ deponit in saliua. Est autem virus pestilens in se horridum ac contagionis ratione multò truculentius illo, quod per vitalem perturbationem, quæ est in ira serpentis, alijsque bestijs producitur. Contagio enim pestis serpit in adstantes, nec cum vita animalis perit, vt solent alia bestiarum venena; eò quod venenum pestis non inhæreat vitæ, sed effumanti inde auræ iam infectæ. Quo fit vt quodcunque subiectum, siue aura, vestis, aut aliud quidpiam etiam pauoris terrorisque nescium, quod odore imbui potest, idem sit subiectum idoneum, in quod productum pauidæ imaginis sigillum possit imprimi, non aliter quàm terra calcata ab homine, celeris vestigij, non tamen nisi canibus sensibilis imaginem refert. Atque hæc est philosophia de pestis origine ex mente Helmontij ingeniosior fortassis, quàm intelligibilior. Equidem fateor acutum virum in suo quod Tumulum pestis nuncupat, Opusculo nonnulla attigisse, quæ physicam reconditiorem sapiant. Attamen neque in omnibus ei subscribere,

Comparatio ex veneno canis rabidi.

præ-

præſertim cum omnium cœleſtium corporum influxum, iam tot ſæculorum experimento comprobatum proſcribat: dein, quod peſtis eſſentiam & quidditatem in ſola terrefacti Archæi imagine & idea conſtituat, neque peſtem vlla ratione extra hunc conceptæ contagionis acceſſum exiſtere & ſubſiſtere poſſe dicat, quod experientiæ pariter reclamat. Fateor igitur phantaſiam multum poſſe in ſimilibus; vt in phantaſtica grauidarum κίττα ſeu pica laborantium, affectione patet, dum rei ardentius volitæ characteriſmum in infantis corpore imprimunt; dum canis rabidi virus longo tempore, ceu ſub fauillis reconditum, tandem in apertum & conclamatum hydrophobiæ phreneſioſque incendium exurgit, phantaſiâ in ideales canis conceptus transformata; ſed hæc cum animantis morte pariter extinguuntur: Eſtque longè in peſtis ſymptomatis tam horrendis, tamque varijs exoticorum paroxiſmorum agitationibus expoſitis, diſpar ratio; horum enim omnium effectricem cauſam eſſe ſolum nudumque Archæalis conceptus ludibrium, quis conceperit? præſertim cum hanc imaginem non ſolùm in viuentibus, ſed etiam in mortuorum cadaueribus in contagij propagationem perſeuerare dicat. Phantaſiam vehementem multum poſſe in concitandis humoribus notum eſt; vnde multi ſe videre putant, quæ non ſunt, æſtro libidinis percelluntur, infirmitates, quas vehementer imaginantur, ipſas incurrunt; ſed quomodo concepta peſtifera hæc imago in cadauere perſeueret, quis eſt, qui

Opinio Helmontij non ſubſiſtit, varijs ex capitibus.

κίττα ſiue pica mulierũ grauidarum quid?

Concipi non poteſt peſtem in ſola imaginatione conſiſtere.

Imago de peſte concepta in cadauere perſeuerare abſurdum eſt.

qui ſibi perſuadere poſſit? Cùm extra naturale ſuum ſubiectum conſiſtere non poſſit. Si verò tranſplantata fuerit ex viuentis ſubiecto in cadauer, vbinam ſuppoſitabitur in virulento morticinio dictum imaginis terriculamentum? Cum omnes philoſophiæ terminos excedat; quomodò phantaſtica imago à viuente homine concepta in emortuo corpore tranſplantata ſine naturali facultatis phantaſticæ organo exiſtere poſſit; præterea quomodo peſtis ab imagine terrifica eſſentialiter dependens, cum vnica ſpecie ſit, tam mirificos tamen effectus operetur? tam diſtinctas in humano corpore partes affligat? dum nunc in bubones, anthraces, eſcharas, veſiculas, puſtulas, tumores, vibices ſeſe exerat? modò ſtomachum tam potenter vexet, iam caput & cor tam dirè premat, ſubinde acutiſſimos paroxiſmos, interdum lentos ſenſimque micantes, nonnunquam ſuapte ſpontè fatiſcentes producat: omnibus tamen ab vnica terroris Archæalis imagine procedentibus? quomodo verò in contagionis fomite hærebit euanida illa iam ab Archæo ſeparata idea? Hinc enim ſequeretur, hominem in quantumuis ſaluberrimo aëre conſtitutum, nulla peſtis vicinæ ſuſpicione, ſola imaginatione ex horrore peſtis ſibi tantum malum procreare poſſe; quod quàm abſurdum ſit, quis non videt? His igitur omiſſis: quomodo peſtis imaginatione & terrore concipi poſſit, iam aperiamus.

Peſtem non in ſola phantaſia eſſe, innumera Symptomata ſatis docent.

Docuimus in præcedentibus, peſtem, antequam quempiam corripiat, ſemper alicubi vel in

aëre,

aëre, aqua, terra vel alijs in rebus latentes fomitis igniculos continentibus, hospitari; ita vt non possit quispiam corripi, nisi à præexistente in dictis rebus contagione. Contingit itaque vt nonnemo subitò ac sibi de peste suspectum quempiam, aut supellectilem infectionis labe contaminatam attigerit, aut odorem tetrum & virulentum perceperit, mox ingenti horrore concussus, de contagione concepta sollicitus existat, iamque veluti de vita actum suspicans miris modis agitetur; vnde inquietus, & immensâ perculsus tristitiâ mortis semper imaginem præsefert, phantasticæ facultatis violentiâ omnes passim humores conturbante. Tandemque animo ad ea inducti terriculamenti ludibria dispellenda minùs sufficiente, incrassescit spiritus, contrahitur cor; atque ad extremum vitalis aura ex terrore & melancholicæ fuliginis adspiratione condensata, in intimis recessibus pestiferum semen extrinsecus haustum veluti in materia longè aptissima excipit; vbi mox furore summo in transuersum fert omnia, sæuissima præliorum catastrophe totam Microcosmi Oeconomiam in ius suum vertit; atque hanc stragem nos pestem vocamus imaginatione conceptam genitamque, quam & circumsitis rebus virulento suo halitu, phylacteria sua dilatando, pari pacto communicat. Semina itaque præcedere debent pestis generationem, sine quibus fieri non potest, vt quantumcunque quispiam terreatur, quantumcunque anxia mente pestem sibi imaginetur, peste corripiatur; præsuppositis verò

Quomodo per imaginationé & terroré cōcomitanté pestis contrahatur.

Semina pestis semper præcedere debét, vt ea contrahatur.

pestis seminibus nil facilius est, quàm pestem vehementi imaginatione rei omnium funestissimæ contrahere; siquidem imaginationem terror, terrorem melancholia & mœstitia cordis trahit; hæc spirituum ad cor coëuntium sequitur condensatio; condensatis spiritibus, aura vitalis veluti corpore quodam induta, in se tandem recipit extrinsecùs aduenientis virulentæ contagionis hospites; hi simul intromissi, qualitate & insita sibi virtute & proprietate vitalem auram imbuunt, quæ non tantùm corpus, sed & per contagionem circumstantes primò inficit, deinde hi alios & alios, donec propagata spuria sobole, non Vrbes tantum, sed & integra regna deuastet. Imaginatiua itaque facultas ex se & sua natura minimè pestis effectrix & fabricatrix est, sed solummodò humores & spiritus dispositione quadam habiles reddit, quibus dispositis externum & peregrinum virus in ijs suas, ad totius microcosmi ruinam machinas explicat; haud secus ac humor melancholicus seu hypochondriacus, dum hominem inuadit, præter horrenda symptomata, aptum quoque crassitie sua habitaculum præparat ad peregrina rerum phantasmata & diabolicarum illusionum apparatum. Quemadmodum scite sanè & eleganter in doctissimis suis de Hypochondriaco morbo operibus, docet eximius Doctor Paulus Zacchias. Vides itaque quomodo pestis contagio solâ quidem imaginatione, non tamen sine externi contagij concursu acquiri possit, quo non existente, nihil quo-

Quomodo imaginatio disponat ad pestem.

Imaginatiua facultas non est effectrix pestis.

que

que ex sola imaginatione consequi posse eorum effectuum, quos pestis operatur, certum est; vel ipso fatente Helmontio, pestem externam, quam tamen pestem esse non admittit, occasionaliter ad generationem pestis ab Archæo factam concurrere. Nisi itaque ambientis aëris massa sit infecta, nisi fomes pestiferi halitus mihi inhæserit, nullus esse poterit tantus pestis terror, vt inde, ambiente puro & ab omni contagione soluto pestem mihi adsciscam, hoc tamen, si seminibus pestiferis imbutum fuerit, terrorque imminentis mali, atque adeò vehementior fortassis de nonnulla concepta iam labe suspicio accesserit, tum enimuerò perturbatis ex mœstitia humoribus pesti ambienti denique aptisimum præparatur habitaculum, vbi sese figat, vbi tyrannidis nequitiam ad vltimam vsque hominis perniciem exerceat; natura siquidem habenas deserens manus victas morbo tradit, dum scilicet pars continens à contento hoste victa reliquum totum sibi simile reddit, non secus ac gangræna minutula totum mox morbificat; ita & morbosa miasmatum materia parte cui adhæret infectâ totum integrale mox inficit: neque enim semper ab initio innata morbosæ materiæ semina, nisi ambientis infecti opportunitate datâ, vt diximus exeruntur.

Quænam cũ imaginatione ad pestem cõtrahendam concurrere debeant.

CA-

CAPVT II.

An venenum pestiferum vel quodcunque aliud veneni genus in corpore humano naturaliter gigni possit.

SVNT non pauci Medicorum, qui affirmatiuam sententiam mordicus, sunt & alij, qui oppositam, teneant. Nos medium inter vtramque sententiam tenebimus. Prioris sententiæ adstipulatores, venenum in corpore humano generari posse, docent ex Hippocrate; qui narrat phreneticum quendam vomitu vitream quandam virulentæ conditionis materiam reddidisse, & ob eam ijsdem prorsus, quibus intoxicati, symptomatis correptum fuisse. Huic pariter sententiæ Galenum subscripsisse luculenter patet ex cap. 5. lib. 6. de locis affect. vbi ex professo quæstionem exagitat, atque ex corruptione humorum maximè in hystericis venenum produci posse decernit. Posterioris sententiæ sectatores asserunt, nullum venenum propriè dictum in corpore produci posse; eò quod veneni actiuitas sit supra omnem agentis naturalis virtutem, vtpote tota substantiæ similitudine calori naturali hominis contrariam: calor autem naturalis cum bonum semper intendat, nil sibi contrarium pro-

producere potest. Vtramque sententiam discutiemus, vbi prius, quomodo, & quibus modis venenosæ qualitates in homine videantur generari posse, exposuerimus.

Suppono itaque primò, vt venenum in corpore humano generetur, aliquid concurrere vel ab extrinseco alimento assumpto; vel à loci conditione, vel ob latentis veneni in extrinsecis circumstantijs energiam, vel à vehementi animi perturbatione; quæ in sex classes diuidemus. Quænam conferant ad veneni generationem.

Primò itaque venenum generari potest ex internorum humorum corruptione; sed humores corrumpi posse non videntur, nisi ex putrilaginoso in alimento latente contagio; quod humorum massam fuligine sua tingat, tinctam ad venenosam corruptelam disponat; potest autem id fieri ratione multiplici. Certum est, nonnullis alimentis ita comparatum esse, vt sine noxa sumi vix possint, vtpote occulta & insensibili veneni qualitate in occultis eorum recessibus delitescente; cuiusmodi sunt nonnulli fructus, & fructibus proxima edulia; videlicet Melopepones, poma persica, fructus immaturi, pruna, semiputrida poma, & ex herbis fungorumque generibus innumera; Nam quemadmodum suprà ostendimus, cum nullum sit fructuum, nullum herbarum genus, quod non sua putredine insensibili vermes producat pariter insensibiles, qui venenosa proprietate turgidi intus magna quantitate vnà assumpta, virus communicant chilo; hic prauitate Nascitur venenum. Ex humorum corruptela. Omne in plantis putridum venenosum quid continere.

iam

iam infectus in coetera vitalia membra per occultos corporis mæandros, eandem propagat, vnde successu temporis spuria morborum genera exurgunt in vltimam hominis ruinam conspirantia; & patet exemplo Saluiæ & fœniculi, quæ vermiculorum quoddam genus, vti puro veneno fœtum, ita manducantibus per incuriam oppidò perniciosum & prorsus exitiale producunt; adeo vt quemadmodum ex Botanicis retulimus, multi incauto esu eorum derepente ceciderint exanimes. Idem contingit in Melopepone, qui quantò salubriori substantia constat, tantò deteriorem in putredinem iam putrefactus degenerat. Huius farinæ sunt omnis generis fructus, quando ad summam maturitatem iam perducti sensim in insensibiles putredinis portiunculas declinant, quì mox insensibilium vermiculorum (vti nobis smicroscopij experimento constitit) fœtura scatere videntur; & hi comesti, nescio quid virulentum semper secum adferunt, vnde varia & improuisa morborum genera nascuntur; vti experientia hîc Romæ docet in mensibus fructiferis, Iunio, Iulio, Augusto, Septembri, quibus ob continuum & indiscretum vsum fructuum zenodochia mox ægrorum implentur turmis febres malignæ increbrescunt, magnâ mortalium strage. Vnde magna cautela & nonnisi quantitate mediocri cum delectu & melioris notæ ab ijs, quibus sanitatis cura est, assumi debent. Ficus etsi sit innocentissimus fructus; nescio tamen quid, cortex eius lacte turgens, causticum intra viscera

Saluia & fœniculum cur noxia subinde.

Corruptio optimi pessima.

scera causet; vnde multos noui, esu ficuum ad exquisitam maturitatem necdum perductarum, ex vehementi lactis ficulnei acredine in intestinorum exulcerationem incidisse, nonnisi morte solutam.

Secundò. Venenum quoque casu subinde generari potest, dum herbæ venenosæ pro salubribus colliguntur in vsum culinæ; cuiusmodi sunt, cicuta cùm petroselino, hyosyamus pro boragine, solanum pro attriplice, indiscreto vsu comparantur: dici enim vix potest, quàm improuisa stratagemata in corpore humano exsuscitent, quàm pauci ex assumptis huiusmodi malis euadant. Noui ego duos ex insigni familia Religiosos, qui quodem die ex euangelicæ iactura sementis redeuntes, dum mensæ vires lassas relaxaturi accumbunt, & cocus ijs primo loco ferculum ex radicibus petroselini carnibus incoctis apposuisset (radices autem, quas ipsi petroselini putabant, cicutæ fuerant, quæ petroselino ita similes sunt, vt non nisi odore discerni possint, quas ex inculto horto vnà petroselino magna quantitate mixtas per summam ignorantiam raptim extraxerat, carnibusque incoxerat.) Patres appetitu stimulati mox adoriuntur plenum toxico ferculum, mortis in olla hospitantis ignari; vix enim in stomachum descenderat cibus, cum ecce virulentæ virtutis copias explicat; siquidem caput vtriusque tam horrendis fuliginum exhalationibus oppleuit, vt vterque protinus mente captus, insignis & exoticæ insaniæ signa dederit; primus vrgente peregrini veneni furore,

Veneni genesis ex esu herbarum noxiarum.

Cicutæ inconsultò sumptæ Symptomatumque exorta grauitas.

Q mox

mox in vicinum lacum se præcipitans, in anserem se transmutatum asserebat; alter omnibus spoliatis disruptisque vestibus, in publicum prorumpens, nil nisi flumen ad intestini incendij vehementiam extinguendam appetens in anatem se transformatum, sine aquis viuere se non posse clamabat; cognitis tamen à Medicis ex totius corporis liuore veneni incendijs, tantum catharticis, cardiacis, & bezoarticis remedijs effecerunt, vt veneno aliquousque suppresso, mortem quidem effugerint, totâ tamen vita languidi, & paralytico tremore ex veneni in intimas fibras implantatione perculsi, vitam reliquam summis doloribus exanthlauerint, intra triennium vterque tandem extinctus. Similes strages edidisse Solani varias species, quarum grana inconsultius comedentes in lethargum & horrida symptomata incidisse, fuse Mizaldus, Mathiolus, Fuchsius alijque narrant. Fungorum esus quot confecerit, experientia quotidiana docet. Fungus qualiscunque sit, semper malignus est, semper exitialium qualitatum apparatu instructus, etsi non statim sentiatur, frequenter tamen comestus, nescio quid successu temporis occultæ machinationis in interiori viscerum administratione moliatur.

Solani perniciosa qualitas.

Fungorũ vsus perniciosus.

Tertiò. Nascitur & venenum ex malignis animalium halitibus; cuiusmodi sunt loca serpentibus, rubetis, stellionibus alijsque pestiferæ sobolis animantibus, vligine & putrida humiditate referta, quorum exhalationes venenoso spiritu turgidæ intus per inspiratio-

Genesis veneni ex halitibus animalium venenatorum

rationem susceptæ, magnam subinde malorum segetem pariunt. Felis halitus omnibus modis ieiunis vitandus est, siquidem pulmonem petit & exulcerat, ac tandem phthsios fundamenta iacit. Ranarum, feliumque esus tam perniciosus est, quàm venenum sub ijs abditum potentius; ranæ siquidem cum ex putrida humiditate limi pessima qualitate imbuti originem trahant, veneno carere non possunt; quod enim limus malignus in ipsis operatur, id hæ esu assumptæ in hominibus. Felis verò rabidæ aut morsus, aut comestio omnia venena superat, dum non secus ac canis rabidus ad morsum in sui transformat imaginem, ita & felis in suam; & lugubre superioribus annis exemplum docuit trium Heluetiorum iuuenum, qui patriam repetituri, dum nescio in quas cum caupone tricas circa ciborum conditionem incidissent, is vindicaturus se, felem in rabiem primò actam assatamque hospitibus apposuit, quam illi cuniculum reputantes totam consumpserunt, sed vix itineri se peracto prandio commiserant, dum ecce omnes in rabiem acti, voces simulantes felinas, manibus quoque digitisque in vnguium modum incuruatis obuios quosdam impetierunt, capti tandem constrictique omnes intra paucas horas interierunt. Vidi & luctuosam catastrophen Monasterij cuiusdam in Germania, qua Monachi intra vnius diei naturalis spatium ad vnum extincti sunt omnes incuriâ coci, qui carnes coxerat in lebete immundo, in quam bu-

Felis halitus noxius.

Felis & canis rabidi venenũ

Historia mirabilis.

Alia historia de intox catis lebetibus.

ſo pinguedini inhians noctu irrepſerat, ſuoque veneno infecerat.

Carnes & piſces frumentũ ad putredinẽ vergentia noxia.

Quartò. Venenum generatur vtplurimum quoque ex prauo alimentorum ſucco, vti ſunt carnes, piſceſque in putredinem vergentes, qui vti ſemper ſecum veneni ſeminarium ferunt, ita mirum in modum humorum maſſam vitiant in cibum aſſumpti; huiuſmodi quoque ſunt frumentum, lolij & æruginis vitio contaminatum, quo nihil ad exitiales populareſque morbos concitandos pernicioſius eſt; & exemplum ſat docet Caij Marij, dum Marſiliam obſideret; totus enim exercitus ex marcido alimento inuaſus peſte ingenti ſtrage concidit.

Peſtis in exercitu C. Marij Marſiliam obſidentis.

Quintò. Venenum in corpore humano produci poteſt, vitio lebetum æneorum; quod, vti venenum minerale eſt ſummæ efficaciæ, ita vis virulenta & cauſtica, præſertim dum aceto imbutæ carnes in ijs coquuntur, excitata æruginem quandam viridem producit, quæ mira in humano corpore ex cibis ibidem decoctis ſymptomata concitat: Ex carbonibus quoque lignorum veneniferorum, cuiuſmodi ſunt, taxus, napellus arboreſcens, ſimilique venenoſa qualitate refertæ arbores, quibus accenſis, dici vix poteſt, quanta in interiori corporis Oeconomia, ex exitiali fuliginis malignitate damna concilient; quod & de Lythanthracibus ſeu carbonibus foſſilibus arſenico & mercuriali ſpiritum turgidis dictum velim.

Ollæ æneæ cauſtica vi pollent.

Carbones ex noxijs arboribus venenoſos vapores continent.

Sextò.

Sextò. Credi vix potest, quantum in corpore ad putredinem inclinante, iræ, odij, vindictæ perturbationes, ad venenosos morbos producendos possint; biliosus enim humor irâ efferuescens, dum aduſtione sua omnia torret; ingens inde homini stratagema imminere, omnibus Medicis in confesso est. Atque hæ sunt rationes, quibus in humano corpore virus generari possit. Modò examinandum restat; num, quod in corpore humano venenum dictis modis producitur, verum & propriè venenum sit; quod vt decidatur.

Perturbationes animi, nullum ad malignas qualitates causeruut.

Notandum est, aliud esse, venenum produci in humano corpore propria natiui caloris virtute; aliud illud ex infecta iam spirituum officina, ex veneno extrinsecus assumpto produci. Priori sensu fieri non potest, vt verè & propriè venenum propria & natiua virtute caloris naturalis producatur; cum enim calor natiuus proprij indiuidui bonum conseruationemque à natura sibi insita proprietate spectet, in hoc vnicè intentus, vt omne naturæ conseruandæ contrarium malum omnibus viribus dispellat; veneni verò productio sit fini & conseruationi hominis è diametro contraria, nihilque aliud quàm destructionem & exterminium caloris natiui, & consequenter hominis intendat, certè luculentissimè patet, venenum vi caloris naturalis in homine produci minimè posse; imò tantum abest, vt id generet, vt potius nullum adeò fatalem exitiosumque hostem habeat, quem plus vereatur, cum quo vehemen-

An quid humano in corpore generatus, propriè venenum sit.

Calor naturalis venenum producere nō potest.

hementiori prælio decertet, quàm cum veneno. Contingit autem ſubinde, quemadmodum in præcedentibus oſtendimus, hominem dum extrinſeco alimento nociua & peſtifera qualitate prædito vtitur, ſæuiſſimis morborum ſpeciebus infeſtari, non quòd is venenum generet, aut id de inde vitalibus membris diſtribuat; ſed quòd virus externum ſub alimenti inuolucro reconditum atque intra viſcera receptum, mox apertum natiuo calori ſpirituumque vitalium officinæ bellum indicat, peſtiferas virium ſuarum copias explicet, & ſenſim omnia ſuſque deque ferat, donec proſcripto calore natiuo vnà cum vita exterminato, deſideratâ tandem victoriâ potiatur; & hoc quidem non contingit in omni venenoſa qualitate alimento commixta, ſed in virulentiſsima tantùm & ratione efficaciæ ſuæ potentiſsima; ſi verò calor naturalis in vigore ſuo naturali perſiſtat, & veneni potentia non ſuperet caloris natiui efficaciam; fit quidem, vt inde corpus venenoſa qualitate vnà cum alimento hauſta, varijs & exoticis infirmitatum monſtris tentetur, quæ tamen ſucceſſu temporis calor natiuus cardiacorum bezoarticorumque ſubſidiorum copijs ſibi coniunctis, domet & exterminet, homoque à moleſtiſsimo hoſpite liber & immunis priſtinæ ſanitati reſtituatur. Atque hoc pacto dici poteſt venenum aliquo modo in corpore humano gigni poſſe, videlicet per virtutis malignæ in alimento latentis in humorum maſſam inſinuationem, aut aliunde prouenientis acceſſu, quæ ſex modis fieri poſſe ſuprà oſten-

Quomodo venenum naſcatur.

oſtendimus; neque tamen malignæ qualitatis productio verè & propriè venenum dici poteſt, ſed veneno quid haud abſimile. Si verò ſiue ex vegetabili, ſiue ex animali aut minerali officina venenum verum & naturale ab homine hauriatur, id ſanè non à calore naturali productum dici debet, ſed ab extrinſecùs aſſumpto corpore, quod interiorem hominis ſtatum ea mox, qua ipſum pollet, virulentia, pro ratione veneni imbuit; ac tandem ingenti ferocia cuncta conficit.

Ex quibus ſat ſuperque patet, quomodo huius quæſtionis ſtatus reſoluendus ſit; patet quoque, quomodo peſtis venenum dici poſsit; quomodo non: aliæque circa hanc propoſitionem exorientes difficultates nullo negotio ſolui poſſint.

CA-

CAPVT III.

De prodigiosis pestis effectibus, eorumque varietate.

NON disputabimus hoc loco de mirandis pestis effectibus, qui ex symptomatum, quibus infecti corripiuntur, diuersitate elucescit; de his enim in præcedentibus vberrimè actum est: sed de ijs, quæ externum pestis statum, & exoticas inuasionis leges concernit, quæ tantæ & tam insolentes sunt, vt omnium penè Medicorum ingenia variè torserint. Mirum sane nonnulli videri posset, quomodò vnus inter media cadauerum agmina, inter pestiferos correptorum pedores mephytimque à peste immunis; alius vel ad primum halitum correptus concidat, quantumuis sanissimi & robustissimi temperamenti; cur pestis subinde iuuenes, nonnunquam mulieres, intrdum virgines & grauidas tantùm inuadat, virili verò sexui parcat. Obseruatum fuit à Mercuriali pestem inualuisse tempore Iuliani Apostatæ, quæ tertiam tantùm ordine domum inuaderet, intermedia ab omni contagione libera; cuius tamen incolæ, dum deserta statione pestem vicinam fugiunt, puriorem aërem quæsituri; tunc tandem peste occupati,

Diuersæ conditionis homines cur à peste inuadátur.

Mira pestis proprietas.

pati, vbi minimè putabant, interiere. In America indigenæ certis morbis contagione plenis infestantur, impunibus ab ijs Europæis. Refert Ingrassia Basileæ pestem inualuisse, quæ solos Heluetios infestaret, minimè Gallos aut Italos. Quosdam tempore Gregorij Magni sanos adhuc & viribus robustos veluti fulmine quodam sagittatos, alios sola sternutatione aut oscitatione concidisse memorant. Memorant & Historici Franciæ, pestem quandoque in solos nobiles & diuites sæuijsse, non in pauperes & mediocris fortunæ homines. Tempore Cæsaris Maximini pestis in solos Paganos seu Ethnicos, minimè in Christianos suas explicuit vires. Quarum omnium rationes designare, etsi difficile sit, tamen tentabimus singulorum rationes reddere. Quod itaque subinde homines vel ad leuissimam occasionem corripiantur, alij perpetuò cum viuis & mortuis conuersantes, nullam contagionis labem contrahant; varijs id modis contingere potest; vel ratione temperamenti hominum, vel ratione veneni illos infestantis; qui enim curam pestiferorum habent, homines plerumque vilis conditionis & proiectæ vitæ sunt, naturâ robusti, & omni malorum imminentium apprehensione carent; Vnde fit, vt eo tempore, tum opportuna magnorum lucrorum messe, tum lautioribus copiosioribusque epulis excepti perpetuò gaudeant, contagionem pro nihilo habeant, neque vlla apprehensione de morbo contrahendo laborent; ad pestiferam verò contagionem euitandam nil efficacius sit, quàm animum ha-

Pestis solis indigenis lethifera.

Pestes notabiles.

In solos Insideles.

Solutiones casuum.

bere omnis melancholiæ expertem, curisque solutum omnimodis; Vinum quoque melioris conditionis, vti & larga dapum instructio lætitiam cordis auget, robustumque reddit contra malignas pestiferæ labis inspirationes; Vnde mirum non est, hosce reliquis minus tentari. Accedit & temperamenti naturalis constitutio, quod in nonnullis hominibus tantum potest, vt nihil ferè in eo possit contagio, propter naturalem quandam veneni cum ijs aut litem aut amicitiam, & si quid violentius sese apud ipsos insinuauerit, continuis tamen laboribus, sudoribus atque animi tripudio id totum facile euincant; Vnde assuefacti tandem infecti aëris haustu, infirmorumque seruitijs perpetuò distenti, quasi in alteram naturam transmutantur; haud secus ac ij, qui in Subterraneis fætore aërisque corruptione horridissimis carceribus multis annis vitam sanissimam traduxisse leguntur, cùm tamen ij, quibus cibum ijs subministrare incumbebat, halitu illo putente sæpius prostrati sint. Notum est, Coriariorum officinas tanta putrefactarum pellium mephyti imbutas esse, vt nemo non assuefactus impunè in ijs perseuerare, aut Mephytim sine capitis offensa diutiùs sustinere possit, coriarijs tamen in ijs haud secus ac in odoriferis rosarijs cum gaudio, lucri spe, versantibus; idem de cæteris sordidarum artium cultoribus, vti vespillones latrinarumque expurgatores sunt, dicendum est. Idem contingere solet ijs, qui inter palustres aquas degunt; hi enim ad crassum & vliginosum aërem assuefacti, salubrio-

Cur multi peste nó corripiantur, in medio tamen pestiferorum constituti.

lubriorem montium auram tanquam sibi inimicum, ob nimiam subtilitatem temperamento eorum contrariam experiuntur; Vnde vt viuere possint, ad natiuum solum remeare coguntur. Hanc itaque ego causam esse puto, cur qui curam infectorum habent, non tam facilè corripiantur, quàm cæteri, quamuis tamen hæc non sit infallibilis regula; Nam in nupera Neapolitana peste tam infirmorum curatores, quàm vespillones cadauerumque conductores ad vnum omnes, nimia putredinis virulentia, magnam quoque partem Romanâ extinctos audiuimus. Scribitur in vita Mithridatis, postquam veneno assuetus, omnes inimicorum machinas elusijsset, ab eo more sibi solito puellam quoque à iuuentute ita veneni quotidiana sumptione assuefactam fuisse, vt nihil ferè esset adeo venenosum, quod non sine noxa sumeret; Vnde tantam virulentiam è toto corpore exhalauit, vt vel solo aspectu visualiumque radiorum vibratione sibi approximantes inquinaret; Lenones verò procosque suos vix ad congressum admissos, mox extingueret. Quemadmodum igitur homo cum tempore veneno sumendo assuescit, ita cum tempore illi, qui multo tempore & continuata cum pestiferis conuersatione vtuntur, amico veluti inito quodam cum lue pestifera consortio, immunes à contagione fiunt. Mirum & id, quod Ferreolus Locrus narrat in suo Belgij Chronico fol. 354. de Congregatione S. Eligij Bethuniæ instituta; Ex qua nullum vnquam, quamuis ex vi regulæ dictæ Congregationis pestifera contagione extinctos

Summa pestis virulentia nemini parcit.

Mithridates veneno assuetus intoxicari non potuit.

ſepelire obligentur, peſte correptum obijſſe conſtat, ſed hæc potius diuinæ, quam naturali virtuti aſcribenda ſunt.

Cur homines literati facilè corripiantur.

Cur verò homines litterati, etiam naturâ robuſti, quin & ipſi Medici non aſſuefacti, tam facilè corripiantur, cauſa eſt timor peſtis; nouerunt enim occultas veneni vires, & quod æquo pede adoriatur omnes, nemini abditis ſuis ſagittis parcens: hinc vel ad primum peſtiferorum occurſum, vel ad ſupellectilem infectam, de nonnulla contagione in ſe deriuata ſuſpicantur, inquieti redduntur, & melanchoñica perturbatione agitantur, ſemper idolum mortis imminens imaginatione voluunt; fit itaque vt ſanguinis ſpirituumque officina rigeſcente, fugiente ob conceptam mœſtitiam calore natiuo, ſanguis aptum conſtituatur peſtis altiùs ſe inſinuandæ ſubiectum, quemadmodum ſuprà quoque oſtendimus. Quod verò

Quomodo Virgines ſolæ aut grauidæ, pueriue corripiantur.

pueros, Virgines & grauidas præ cæteris potiſsimùm, in nonnullis peſtibus correptas legamus; haud dubiè vnica cauſa eſt, humidum temperamentum, magnis immundorum humorum quiſquilijs inquinatum; quibus nihil peſti contrahendæ magis conſentaneum eſſe poteſt; quibus immunditijs cum viri careant, magnoque virium robore polleant, eorumque temperamentum ad ſiccitatem quàm humiditatem magis inclinet, non ita facilè corripiuntur. Cur verò inter cæteras mulieres grauidæ hoc malo obnoxiæ ſint, cauſa eſt, phantaſticorum conceptuum exoticæ imagines, humorumque vitioſorum vbertas; quæ ſi vllo

alio,

alio, hoc tempore maximè ijs dominantur: Vnde veluti ad flammam naphta, ita pestis ad huiusmodi imagines humorisque positionem dispositionemque accenditur: Sed horum rationes, vti non magnas difficultates habent, ita facilè expediuntur. Sequentia exempla maiorem difficultatem patiuntur; Vnde & paulò ampliùs tam exoticos effectus describendos duxi.

Pestem igitur fuisse referunt Medicorum obseruationes, quæ tertiam quamque ordine domum in platea Vrbis corriperet, intermedijs domibus saluis & incolumibus, nisi quando fuga è vicinia sibi imminentem pestem declinare satagerunt; tum enimuerò vel in saluberrimo aëre primum à peste inuasi, nil tale quid suspicantes interierunt. Si vera sunt, quæ narrantur, causa tam exotici effectus disquiritur. Suppono imprimis, non omnia, quæ à scriptoribus narrantur, eo prorsus ordine peracta fuisse, quo relata sunt; neque pestem arithmeticæ progressionis leges in adoriendis domibus obseruasse prorsus mihi persuadeo; sed casu id potius in vna atque altera domo aut etiam in pluribus contigisse, verisimile est, vnde postea toti alicui Vrbi huiusmodi prodigiosum effectum, ea lege, quam in aliquot domibus seruarit, adscriptum, ambitiosus calamorum pruritus plus æquo credulæ posteritati tradiderit: quod verò in aliquibus domibus pestis sæuierit ad internecionem cunctorum, in intermedijs verò non item, contingere potuit hac ratione; quòd domus correptæ, contagium aliunde in domum suam transtulerint, vel per conuersationem,

Mira pestis qualitas.

vel

vel tactum rerum infectarum, vel alijs quibuscunque modis: intermediæ verò domus incolæ cum huiusmodi commercium strenuè vitarint, atque inter domesticos parietes magna cura & prophylacticorum commeatu prouisi se continuerint; pestis quoque nihil in ipsis potuit: quod & in hunc vsque diem Roma experta fuit, dum pestis ingentibus saltibus, nunc vnam atque alteram domum in vna quapiam regione corripuit, mox in altera quàm dissitissima in hoc vel illo angulo se prodidit: quod quidem non factum fuisse dicemus, nisi per contagium, quo cum infectis amicis negotiorum causa inconsultiùs transigentes, vti in diuersis Vrbis partibus domicilia sua constituta habebant, ita reduces ab ægris comite pestilentiâ mox domum totam infecerunt, cum totius œconomiæ ruina. Vnde ex hoc quoq; multi soluuntur casus irregularis istius processûs, quo pestis in inuadendis non vrbis tantùm dissitis domibus, sed & vrbibus ipsis diuersis in aliquo Territorio vel Prouincia constitutis, vt plurimum vtitur. Sed vt ad initio assumptum casum reuertamur; nimirum, cur intermediarum domuum incolæ, dum deserta statione, in qua sani manserant, salubrioris aëris gratia alio se contulerunt, tum primùm peste correpti interierint? Dico id pariter per fomitem contagionis, quem secum gerebant, factum esse: qui enim se ab omni commercio infectorum separant, intus conclusi, vt plurimum metu & terrore imminentis pestis agitantur, vnde cum ob mæstitiam animi aura vitalis facilè constringatur &

Pestis saltus de domo remota in domum.

Causa saltus assignatur.

con-

constipatior reddatur, facilè quoque vel leuissimo contagiosi aëris vicini afflatu inficiuntur: quoniam verò metu nimio compulsi fugam ineunt; fit vt agitatione corporis & calore, venenum conceptum ex centro ad circumferentiam cogatur, atque hoc pacto immunes fiant; mox verò vbi desiderij sui portum attigere, tum eccè discussum venenum alicubi adhuc latens vel vestibus reconditum, poris sese cutaneis subtili machinatione insinuans, denuò improuisos adoritur, donec ipsos tandem prosternat; Et in omni pestis currentis tempore similia contingere longa experientia docuit? atque ex hoc capite quoque soluitur dubium illud, cur vespillones infectorumque curatores, tum primum ipsi moriantur, cùm pestis cessauerit; quoniam enim spes lucri victusque vbertas peste cessante cessat; seminaria quoque pestis secum ex continuò habito cum infirmis commercio circumferunt; nil facilius est, melancholiâ interueniente & pessimâ dietâ, suique cura neglecta, eos tandem veluti ex busto rediuiua peste corripi, atque extingui.

Cur nonnulli vespillones peste cessante moriantur.

Cur verò in America nonnulli contagiosi morbi solis indigenis sint lethales, minimè verò alienigenis Europæis, alijsque? rationem huius rei non aliam esse dixerim, quàm disparatum temperamentum indigenarum, ad alienigenarum temperamentum comparatum. Quemadmodum enim singulæ nationes endemios morbos nationi alicui proprios generant, ita maximè eæ nationes, quæ toto Cœlo, tota diametro à nobis dissitæ sunt. Penderque solutio

Cur pestis Americæ alienigenis innoxia.

tio huius dubij à natura potissimum loci, quæ cùm tale atque tale temperamentum constituat, quale est alimentum, quo nutriuntur: alimentum autem prorsus à nostro, siue carnium insolitarum, siue fructuum exoticorum, siue cæterorum nutrimentorum haud visorum rationem spectes, discrepet; fieri quoque non potest, quin morbi seminaria in alimentis latentia maiorem habeant proportionem & similitudinem ad naturalem hominum indigenarum constitutionem, (ex ijs enim nutrimur, è quibus gignimur, atque vt addit Hippocrates ἐκ τούτων νοσοῦμεν, οἷς καὶ ζῶμεν, ex ijs infirmamur, ex quibus viuimus,) quàm ad id, quo alienigenæ constant, temperamentum; natura siquidem similibus delectatur: magis itaque morbus connaturale sibi indigenarum temperamentum ambit, quàm alienigenarum, quod vti ipsi dissimile & disproportionatum, ita quoque nihil in eo potest. Innumeris hæc exemplis stabiliri possent, nisi debitos huic tractatui terminos transilire vereremur. Qui plura desiderat, is legat Americæ Historiographos, Iosephum Acostam, Petrum Martyrem, Lætum, Garciam innumerosque alios, Prosperum quoque Alpinum de Medicina Ægyptiorum, vbi innumera huius farinæ exempla reperiet.

Pestis maximè inclinat in tēperamētum sibi simile, dissimile fugit.

Porrò quod ad illius pestis rationem attinet, qua Basilææ durante, Heluetios tantum, minimè Gallos & Italos inuasos fuisse referunt Agricola, Gallus, Cardanus, alijque: Istius rei rationem hanc do. Diximus in præcedentibus, pestem vt plurimum

Pestis Heluetiorum solos indigenas infestans.

ex

ex pestiferis exhalationibus primam sui originem trahere; hisce itaque exhalationibus cum herbæ, gramina, fructiferæque arbores per radices attracto succo primùm spuria qualitate inficiantur, hæ verò in nutrimentum cedant animalibus, bobus, pecoribus, pecudibusque, certum est, & lacticinia & carnes pariter inde morbosam quandam constitutionem acquirere; Heluetij verò cum lacticiniorum carniumque esu fermè perpetuò, vinique potu liberaliùs hausto impleantur; fieri quoque non potest, vt corruptis pestifera qualitate nutrimentis, illi quoque pari qualitate non inficiantur. Quod itaque memorata peste in Heluetia dominante soli indigenæ corrupti fuerint, id totum originem suam à nutrimentis lacte & carnibus animalium pestifera qualitate, vti dictum est, infectis, traxit; quibus nutrimentis cum Galli & Itali non vterentur, neque ciborum intemperanti vsu excederent, sanè infici ijs quoque non potuerunt, atque adeò solos ipsos infectos, qui sibi similes à iuuentute similibus nutriti, naturale corporis temperamentum simile acquisierant. Quod si quis objciat, Italos & Gallos tunc temporis hospites communi alimento vsos, & ipsos pestem contrahere potuisse: Respondeo, cum Itali & Galli temperamentum habuerint, ex alimentis suis regionibus proprijs constitutum, oppidò ab Heluetiorum temperamento disparatum, certè pestem in illud, vtpote sibi disproportionatum non multùm potuisse; quemadmodum nonnulli quoque tali subinde & tam robusto tempera- Obiectio.

S mento

mento pollent, vt pænè à peste etiam inter ingentes hominum strages ipsi soli impunes videantur; ita vsu venisse Gallis & Italis, qui tametsi per transennam communi alimento vsi sint, temperamentum tamen radicale hoc exiguo tempore immutare non valuerunt, vt pestis in ipso impressionem faceret: sicuti suprà quoque diximus de morbis Americanorum, qui in Hispanis aduenis nihil quidem possunt; in filijs tamen ibidem natis, & iuxta morem gentis educatis, morbi vis statim in illis ac cæteris indigenis virtutem suam exerit. Totius itaque huius effectus ratio desumenda est, ex pestis tunc temporis exorientis consensu & responsu quodam mirifico, quem ad temperamentum ex patria viuendi ratione acquisitum habebat, ita constitutum, vt in solos indigenas, minimè in alios ageret. Ita nonnulli morbi Ægypto familiares, teste Petro Vallæo in suo Itinerario, & Propspero Alpino in libro de medicina Ægyptiorum, solos Ægyptios, minimè tamen Europæos infestant; quod nescio quid occulti dissidij arguit in temperamentorum contrarietate absconditi.

Quantum possit temperamentum ex certa cibi cõstitutione acquisitum.

Ægyptij nonnulli morbi solos Ægyptios infestant.

Quod verò tempore Maximiani soli pagani & gentiles peste infestarentur, nullus Christianorum; id non tam vi naturali, quàm miraculo adscribendum putem: sicuti enim pestis ob atrocissimam in Christianos persecutionem à Cæsare excitatam, in pænam à Deo Opt. Max. inflicta fuit, ita Dei protegente dextra nulli Christianorum, etiamsi in seruitio infectorum toti essent, nocuit.

Miraculosa pestis.

Quo-

Quomodo verò multi etiam sani & robusti tempore pestis veluti fulmine percussi protinus concidant exanimes; istius causam aliam non assigno, nisi repentinam veneni pestiferi, siue per infecti aëris, siue per cadaueris vicini euaporationem suscepti intra viscera insinuationem; cuius vehementiâ cor constrictum suffocatumque subitaneam ijs mortem intulit. Quæ denique Aymo narrat de peste Franciæ nobiles infestante; id quoque diuinæ vindictæ dictus Author ascribit, ob summam, quâ in pauperes pupillosque sæuiebant, oppressionem. Habes hìc Lector causas prodigiosorum effectuum assignatas; quæ si minùs placeant, meliores tibi assignanti haud grauatè me subscripturum polliceor.

† †
†

CAPVT IV.

De mirandis contagij ſiue fomitis peſtiferi effectibus, & quænam res contagij capaces ſint.

DE natura Contagij multa in præcedentibus dicta ſunt; at nonnulla tamen ibidem omiſſa hoc loco euentilanda reſeruauimus. Contagium itaque ex ſupradictis, eſt vis & facultas quædam tranſmutatiua alterius rei in ſuam ſubſtantiam. Sed quoniam tranſmutans & tranſmutabile ex ſe & ſua natura debitam requirunt diſtantiam, vt effectus contagionis conſequatur; hinc

Triplici modo contagium acquiri poteſt.

contagium tribus potiſſimùm modis contingere poteſt, vel per contactum immediatum, vel mediante aëre, vel per fomitem in diſtans. De ſingulis tribus hoc capite varijs quæſtionibus diſceptabimus.

Quæritur itaque primò, quomodo & quibus quotuplicibuſque modis peſtis per immediatum contactum acquiratur? Reſpondeo multis modis id contingere poſſe: quod vt quàm lucidiſsimè conſtet; nonnulla ſuperius explicata paucis hîc recolenda ſunt. Dico itaque primò, vel terræ peſtiferas exſpirationes, vel aërem contaminatum atque eo hominem infectum, totius contagij ſecuturi originem eſſe: exhalationes

enim

enim pestiferæ è terræ visceribus exspirantes primò aërem inficiunt, aër haustus tandem hominem inficit; hic alios innumeros tandem malo acquisito onerat. Dico secundò non tantùm per immediatum infecti contactum acquiri pestem; sed & per contactum omnium earum rerum, quæ in loco, vbi decumbit æger, sunt, infirmitatem contrahi posse. Quæ quomodo fiant, expono. Pestem plerumque animatam esse suprà docuimus: æger enim pestifera ferocia infestatus, mox excellentem contrahit putredinem, quam ad vermes generandos omnium aptissimam esse ibidem docuimus: Sunt autem hi vermiculi pestis propagatores tam exigui, tam tenues & subtiles, vt omnem sensus captum eludant, nec non nisi exquisitissimo smicroscopio sub sensum cadant, atomos diceres; tanta verò identidem repullulant multitudine, vt sub computum non cadant: hi vti ex putredine concepti & generati fuerunt, ita per omnes corporis meatus porosque facilè vnà cum halitibus sudoriferis extruduntur, at cùm vel leuissima aëris agitatione concitentur, non secus ac atomi intra radiosum solis projecturam in obscuro loco factam, agitantur; atque hinc inde diffluunt, ita vt quodcunque obuium incurrerint, illi mox tenacissimè adhæreant, intra intimos rerum poros altiùs insinuati. Rem autem aliter se non habere, ac dixi, me sanguis putridus febribus laborantium sat superque docuit, quem vna aut altera hora post emissionem ita plenum vermibus inueni, vt pene me attonitum

Contactu rerum acquiritur pestis.

Vermiculi pestis propagatores minimi, insensibiles.

nitum

nitum reddiderit; atque adeò hominem tam viuum, quàm mortuum innumeris tametsi insensibilibus vermiculis scatere ex tunc mihi persuaserim; vt & hic valeat illud Iobi: *putredini dixi pater meus es: mater mea & soror mea vermibus*. Quod & in dissectione Bubonum innumerabili vermium minutissimorum fætura refertorum, dum Nosodochio præficeretur, ad meam instantiam non semel se obseruasse, testatur eximius & doctissimus Iulius Placentius Medicus Romanus. Videbuntur fortaßis nonnullis Medicis hæc paradoxa; sed nouerint, multa latere in natura rerum antiquis & modernis incognita, quæ tamen summa horum temporum sagacitas armati oculi beneficio detexit, & ad oculum, vti dici solet, demonstrauit. His itaque positis modò filum derelictum assumamus. Infectus itaque pestifera putredine, non tantùm verminosam pullulaginem per dictos corporis meatus extrudit, sed & cadauer eius quàm maximè caloris putredini inexistentis virtute in aërem, & deinde eam in circumsita corpora egerit; quæ cum tenacißima sit & subtilißima, mox intra intima linteorum pannorumque penetralia se recipit; eôdemque vermes humido vaporoso, ex quo fuerunt, illomet & nutriuntur. Atque hoc est primum & principale totius contagionis seminarium, vti docebimus.

Modus quo foris propagatur.

1. Quandocunque ita infirmus inuisitur à sano, aëri incluso non assuefacto, fit, vt vel ex corporis infecti, vel lecti linteaminumque verminosa eluuie scatentium

tentium contactu, illa non manibus tantùm, ſed & ex motione aëris in veſtes viſitantis funeſta fœtura diſſletur; quæ occulta machinatione tandem poros dum ſubit, ſerpendo tandem etiam vitalibus membris communicatur; ijſdemque ſymptomatis mox, quibus ex inſita ſibi vi infectos vexare ſolet, exagitat; Vnde tandem, niſi naturæ robur aut bonitas forti pugna venenum ad exteriora diſpellat, mortem conſequi neceſſe eſt. Hic autem per immediatum contactum acquiſitam peſtem eadem ratione vicinis communicat, qua ratione eam ab altero acceperat: tandem integræ domus primùm, & deinde vrbes, tandem regiones etiam ſerpentis paulatim contagionis propagatione, magna mortalium ſtrage inficiuntur.

2. Sunt autem omnes res huius peſtiferæ fæturæ capaces: lintea, panni, veſtes, pelles, tapetes, corium, ſpondæ lecti, ſcamna, menſæ, vaſa cuiuſque generis vſque ad ipſa cochlearia, cultros, orbes, pocula, calceos, cingula &c. Cùm enim verminoſa pullulago vel ad minimam aëris agitationem (quæ fieri poteſt, vel dum infirmus intra lectum, hinc inde ſe ex ſolita inquietudine iactitans, ſtragula linteaminaque nunc in hanc, nunc in illam partem diſtrahit, vel dum aſſiſtentes curatores infirmi aut lectum ſtragulaque diſſipata componunt, vel ægrum ad naturæ neceſſaria medicationiſue opportunitatem collocant, eleuant, in omnem partem verſant) diſſletur; ex hac verò diſſlatione, virulenta propago, haud

Quæ nam peſtiferæ fæturę capacia ſint.

haud secus ac atomi flatu commotæ, in omnem partem se diffundat fumi adinstar; omnia infici necesse est: siquidem hæc fætura diffusa cum tenacissima sit, omnibus mox adhæret, profundius intra corporum poros intromissa; vnde per contactum, non secus ac per contactum olei, mox manus nouam nidulantis feturæ propaginem acquirit, quam postea pro data occasione distribuit.

Feles, canes, galliuç pestiferç feturç propagatores.

3. Hinc animalia, feles, canes, columbæ, gallinæ & similes intra infectæ domus latibula hospitantes, vel ad primum infectarum rerum contactum, fæturam contagiosam recipiunt; & etiamsi ex contrarietate quadam naturæ eâ non inficiantur intrinsecè, eam tamen alijs vicinis domibus important; & per vrbem contractam labem dissiminant. Hinc tempore pestis canum, cattorum, similiumque animalium domesticorum occisio & exterminatio præscribitur. Innumera sanè exempla, quantum ab hisce animalibus periculum infectis domibus immineat, docent.

Historia mira.

Refert Orengius in suo de peste libello historiam sanè consideratione dignissimam de Moniali quadam Mediolanensis Monasterij, quæ terrore pestis in ista vrbe exorientis perculsa, toto monasterio in optimo adhuc sanitatis statu constituto, prorsus sese ab aliarum sororum consortio intra cubiculum remotum separauerat, nulli se conuersationi immiscebat, occursum omnium singulari studio vitabat, fumis & odoriferis rebus cubiculo ab omni aëris introëuntis virulentia muniendo distinebatur. Accidit itaque, vt rerum necess-

necessariarum comparandarum gratia (cubiculo aperto manente) quodam tempore egressa, dum reuerteretur, felem lecto incumbentem reperiret, quâ fugatâ, dum lecto se committit, mox peste correpta ad vltimam mortis metam deducta fuit, quæ & post triduum secuta fuit, mirantibus omnibus, quomodo ab omni hominum consortio separata Sanctimonialis tam subitaneam labem acquirere potuerit; Inuentum tandem fuit ex narratione ipsius infirmæ, felem contagionem aliunde haustam cubiculo Monialis intulisse; ex lecti verò infectione Monialem pariter infectam tandem funesta morte interijsse. Quare occisis felibus Monasterium postea ab omni contagione immune fuit. Noui Ianitorem Religionis nostræ, qui solo calce cani infecto impacto, pestis contagium acquisierit; imò muscas tum infirmorum, tum cadauerum succo saturatas, mox in alias domos vicinas transmigrantes, dum sordibus suis comestibilia inficiunt, hominibus ijs vescentibus contagium attulisse Mercurialis refert. Nobilis quidam in nupera Neapolitana peste, cum nescio quid ad fenestram obseruaret, eccè crabro quidam aduolans naso insedit & promuscidis spiculo eidem infixo tumorem quēdam effecit, quo sensim crescente & intra viscera serpente veneno, intra biduum (haud dubiè ex contagioso humore, quem musca ex cadauere suxerat,) cōtracta peste extinctus fuit. Refert Forestus mirum quid ad nostri instituti rationem pertinens, aranearum telam in domo ob homines in ea peste mortuos clausâ, post mul-

Muscæ pestis seminatores.

Historia.

Historia.

tum temporis apertâ, primò ingredientem attactu suo infecisse, extinxisseque.

An vinũ oleum aliaque esculenta pestem contrahant.

Anceps quoque inter Medicos quæstio agitatur, vtrùm vinum, oleum, butyrum, adeps & similia, metalla item omnis generis, contagionis expertia sint. Dico itaque, quod nulla res sit, quæ contagionis subiectum esse non possit; in alijs tamen plus, in alijs minùs contagium posse. Si vinum cæterique liquores qualescunque tandem sint, optimè intra sua vasa claudantur, contagionis incapacia sunt: secus ijs liquoribus contingeret, si in vasis apertis continerentur. Ratio est, quia liquores clausi, aditum omnem contagiosis effluuijs intercludunt; contrà vinum, aqua, mel, saccarum, oleum, lac, non strictè clausa subtilissimis huiusmodi effluuijs infici possunt: quorum omnium exempla hoc loco adducere possem, si opusculum hoc similibus refercire vellem: sunt enim huiusmodi contagiosa effluuia adeò tenuis & subtilis substantiæ, vt nihil ferè sit, nisi quàm astrictissimè clausum fuerit, quod non penetrent, & tenacitate sua conspurcent: quemadmodum enim omnes supradictæ res veneno ordinario intoxicari possunt, ita & multò magis veneno hoc pestifero: Si enim in aquâ limpidissimâ vitreo vase contentâ, statim minutissimi puluisculi, qui in illud aperto ore sub insensibili forma cadunt, cuticulam mox tenuem efficiant, sedimentum ponant, vermiculos generent, vti ex superiùs memorato experimento constitit; quantò magis corpusculorum minutissimorum contagiosa putre-

Nihil ab infectione pestifera immune.

tredine pollentium effluuia, vbi liquorem aut quodcunque corpus ſiue molle, ſiue durum inuenerint, illa inficient; vt proinde perperam nonnulli oleum, vinum & aromaticas quaſdam ſpecies à contagione immunes faciant: Eſt enim veneno peſtifero ita comparatum, vt quemadmodum ſpecificum eſt, & à totius ſubſtantiæ ſimilitudine procedit, cum nullo altero veneno ob contagij ſui violentiam, quicquàm commune habens; ita nulla quoque dictarum rerum eius nequitiam effugere poſſit, quin vel ipſa bezoartica & pretioſiora cordis ſpirituumque prophylactica, ſi quandoque inualuerit, in ſui naturam vi contagionis conuertat. Monetam quoque infici quotidiana docet experientia, dum eam contagionis ſuſpectam, non niſi aceto priùs quàm optimè lotá admittant: addo tamen, metallica corpora, vti ob ſoliditatem pororumq; anguſtias non ita facilè ab effluuijs penetrantur, ita exigua quoque lotura abſtergi poſſe; ſolum adamantem ob indomabilem duritiem & politiſſimam ſuperficiem difficilè infici poſſe exiſtimo.

5. Reſtat modò altera ratio diſcutienda: vtrum beſtiæ à peſtifera cadauerum halitu infici, & peſtem contrahere poſſint? Quod vt enodetur, ſciendum eſt; aliud eſſe, contagionem ab extrinſeco, aliud ab intrinſeco acquirere: omnia ſiquidem animalia contagionem pilis corporis, aut in pennigero habitu reconditam aliò transferre, & hoc pacto ferali contagionis commercio ingentes ſtrages, vti ſuprà oſtenſum fuit, edere poſſunt: quod eſt extrinſecum contagium. *Animalia peſtis capacia ſunt.*

Vtrum verò intrinsecè pestem acquirere possint, iam dicendum. Certè Thucidydes id apertè docet, historiâ de peste Atheniensi, his verbis: Aues & quadrupedes quæcunque hominum carnes attingunt, cum multa essent insepulta cadauera, vel ad ea non accedebant, vel si gustassent, moriebantur, quæ & asserit Lucret: lib. de rerum natura.

Multaq; humi cũ inhumata iacerent corpora supra
Corporibus; tamen aligerum genus atque ferarum
Aut procul absiliebat, vt acrem exiret odorem,
Aut vbi gustarat, languebat morte propinqua.

Et paulò post.

Nec tamen omninò temerè illis sedibus vlla
Comparebat auis; nec tristia sæcla ferarum
Exibant syluis; languebant pleraque morbo
Et moriebantur.

Vbi apertè docetur, animalia pestis Atheniensis virulentiâ infecta fuisse: quomodo autem id contigerit, aperiamus. Habent omnia animalia hunc à Deo Opt. Max. sibi insitum instinctum, vt pabulum noxium sibi à salutifero naturali quadam sagacitate distinguant: vnde vbi in herbam aliquam venenosa qualitate imbutam, aut cadauer peregrina putredine imbutum inciderint, illud tanquam cõtrarium naturæ suæ nutrimentum minimè attingunt: contingit tamen subinde, vt rabiosa fame stimulante, obuia quæuis ad ventrem saburrandum inuadant: atque hoc

Quomodo animalia inficiantur.

pacto

pacto ne quidem virulentissimis cadaueribus parcant; quæ cum putredine polleant, naturali animalium constitutioni prorsus contraria: hinc vix ijs gustatis, languescentibus ex infectione viribus paulatim concidunt exanimata; quemadmodum in Neapolitana peste contigisse audiuimus magna cattorum canumque strage. Aues quoq; peste & intrinseca & extrinseca infici posse historia nescio cuius in Italia vrbis (varij enim varia referunt; quidquid sit, relata refero, fides sit pænes Authorē) docet: Quodam enim tempore pueris in plateis ludentibus, vnus ex coruorum superuolitantium agmine in forum incidens, magnâ puerorum lætitiâ exceptus fuit, & cum cuiusnam præda foret, inter se contenderent, vnusquisque extractâ pennâ fatali, in domum suam se contulit: & eccè pueri protinus malè habere varijsque symptomatis agitari occipiunt, atque vnà omnes, qui curam infirmorum habuerant, contracto iam per contagium morbo; multiplicantur funera non in vna tantùm domo, sed & in omnibus, in quas pueri fatales corui pennas intulerant. Itaque malum de die in diem tanta serpit ferocia, vt vniuersa ciuitas paulatim inuasa, ineuitabili depopulationis exterminijque periculo exponeretur. In tanta itaque desolatione vnicum antidotum fuit, ad Deum Deiparamque refugium; quæ tot piorum hominum supplicationibus, corporumque afflictationibus mota, misericordiæ sinum tandem aperuit pesteque profligata pristinæ vrbem prosperitati restituit. Hanc historiam multi Senis contigisse putant; Vnde

Aues pestis capaces: historia.

de in hunc vsque diem nomen manserit, la Madonna del coruo; verum cum Senensium rerum Chronologi nihil de hoc dicant, qui tamen factum tam memorabile subticere non debebant, neque ego fidem ei adhibendam existimem. Non ignoro tamen, simile quid in Asia minori contigisse, pestemque per coruum introductam apud Zonaram me legisse memini, cui & Nicetas astipulatur. Quomodo verò coruus pestem intulerit vrbi, facilè coniecturari poterit: haud enim dubiè ex virulento quodam pessimæ conditionis cadauere, vbicunque tandem id fuerit, sumpserat; cuius pestifera contagione infectus, vnà & sibi mortẽ, & vrbi memoratam calamitatem attulerit. Quidquid sit Aues infectionis capaces ex hisce argumentis cóstat, quod moris sit vt quotquot aut gallinæ aut columbæ in domibus infectis reperiuntur, mox occidantur, vt hic Romæ eo quo hoc scribo anno vidimus. Hinc itaque patet, sæpe communem esse pestem singulis animalibus & ab hominibus in bruta, viceque versa à brutis in homines propagari: Canes enim cumprimis suspectos fuisse in omnibus pestibus, primosque aduentantis luis sagittas expertos, ex illo Homeri colligunt commentatores: *Strage canum primo*: & Naso metam: l. 8. *Vim primi sensere canes*. Et cur hoc? Causam refert Eustathius in odoratum; quod & Æliano forsan placuit. Alij culpant pestilentes terræ halitus, quibus canes ob propinquitatem, & tentato narium sagacitate solo, maximè sunt expositi. Thucydides rem acu tetigit, cui & subscribo; videlicet

Zon. Hist. Ger. Nic.

An canes peste corripiantur.

licet canes magis ſenſiſſe effectum, ob ſuum cum hominibus perpetuum contubernium conuictumque; infecto ſiquidem cibo paſti, dum pannis linteiſque incumbunt, effluuia in ſe contagioſa non poſſunt non deriuare. Fatendum tamen eſt bruta ſi à cadaueribus abſtinuerint, ſolo aëre, aut attactu rerum infici non poſſe, cum contrariam homini conſtitutionem habeant. Solum itaque hominem veluti ſympathico quodam naturaliq; conſenſu appetit peſtis; Bruta verò per accidens tantùm, in quantum nutrimentum quod ſumpſerint venenoſum, ipſis contrarium eſt. Non vero per contagionem ipſis inſitam; vti enim ſimilia ſimilibus gaudent, ita diſſimilia diſſimilibus non afficiuntur. Quod verò alij obijciunt, venenum peſtilens vnà cum vita deſinere; falſiſſimum eſt, & contra omnem experientiam: remanet enim in cadauere, vbi vel maximè efferatur, dum putrilaginoſus calor vices ſubit naturalis caloris, excitatq; pernicioſa in ambiente μιάσματα. Quod verò quidã exiſtiment, venenum illud, quo priuatim nonnulli intoxicantur, contagione poſt mortem non propagari: Verum eſt, ſi nonnulla venena ſpectemus; vti in venenoſo ſerpentum morſu, aut in mineralium venenorum ſumptione: in nonnullis falſum eſt: Nam, vt in præcedentibus diximus, fuerunt nonnulli venefici, qui varia venenorum confectione integras vrbes depopularunt, de quibus vide ſuperius tradita; quod quidem fieri nunquam potuiſſet, niſi venenis quibuſdam contagioſa vis ineſſet. Verùm hæc contagio nonnihil à contagio

Venenum non deficit cũ vita hominis.

pesti-

pestifero differt; siquidem in peste artificiosa soli illi seù infici videntur, qui ex vnguento pestifero participarunt, non item alij: in peste verò naturali ipsa vis contagiosa, per effluuia sua propagata nulli parcens, omnes æquo pede inuadit; quam propriè pestem dicimus epidemicorum morborum matrem. Venenorum itaque artificialium misturâ intereunt quidem, at non nisi eâ intoxicati, aut vnguento illito, aut aquarum infectarum haustu; Vnde per contagium non propagatur, sed quotquot illo infecti fuerint, moriuntur, nulla fomitis propagatione, ijs plerunque, qui id non participarunt, immunibus; nisi tamen ex nimia corporum virulentorum putredine, nonnihil pesti simile disseminet, aut in pestē apertam degeneret.

Vtrum pestis visu, auditu acquiratur.

6. Vtrum pestis visu, auditu, odore contrahi posit, rectè à Medicis quæri solet. Et de odore quidem nulla prorsus difficultas est, cum odor nihil aliud sit, quàm effluuium corpusculorum teterrimo fætore imbutorum, qui tunc verè & propriè percipitur; cùm effluuium virulentum nares oppleuerit; quod quidem effluuium, pestis necessariò, nisi aliud obstiterit, consequitur. De visu & auditu maior difficultas est. Dico itaque contagionem contrahi non posse visu, nisi per modum fascini: quemadmodum enim mulier menses patiens, inficit speculum, & lippi oculorum radiantium virulentia & vitiliginea humorum colluuie polluti purulento halitu solo obuios inquinant; ita & pestiferum hominem solo oculorum fixo intuitu alium contaminare posse, nihil

Mulieris fascinatio.

dubi

dubito. Cuius quidem rei ratio alia non aſſignatur, niſi quod ſubtiles quidam ſpiritus, qui è virulenta ſanguinis maſſa exhalantes, vti in lippis fieri aſſolet, neruorum viſualium concitatione per hirquos in vicinum obiectum, vibrati, virus natiuum vicino communicant; aut vti in leproſis exhalationes purulentæ & putrilaginoſæ, ſic in peſtiferis ſpiritus excellenti putredine infecti, in diſsito quoque aliquouſque ſpatio contagionis fabricam moliuntur.

Viſu contrahi poteſt peſtis.

Vtrum verò auditu peſtis contrahi poſsit; Reſpondeo dupliciter auditum hoc loco ſumi poſſe: vel pro organo acuſtico, vel pro effectu dicti organi, in quātum videlicet ſonorum faber eſt: quo ad primum, dico contagionis capacem eſſe poſſe, non quo ad ſecundum: quia ſi peſtifer halitus aurium concauitatibus ſe altius inſinuaret, certum eſt, non ſecus ac in alijs quibuſcunque partibus ſuæ fundaret contagionis ſeminaria, non tamen quo ad ſonum, quia ſonus nullius qualitatis ſiue noxiæ ſiue innoxiæ capax eſt, niſi forſan concitatus aër quod ſonoræ qualitatis vehiculum quoddam eſt, contagione infectus vnà vſque ad obiectum, cui ſiſtitur, contaminationis labem promoueat; & hoc pacto non ratione ſoni, ſed ratione aëris impulſi contaminatique nonnullam infectionem conciliari poſſe non abnuo.

Quomodo per aures peſtis contrahi poſſit.

· 7. Quomodo verò contagio remotas regiones inficere poſsit, meritò quis dubitare poſſet. Reſpondeo, multipliciter id fieri poſſe: cùm enim vti in præcedentibus dictum fuit, contagionis eluuies quæ-

Diſtantia loca quomodo peſtem contrahant.

libet obuia apprehendat quàm tenaciſsimè, fit nonnunquam, vt quis litteras in infecto loco exaret, quæ litteræ mox intimis fibris conceptam luem diutiſsimè, vti paulò poſt dicetur, foueant; Certum eſt, illas igne & aceto non prius ritè expurgatas in regiones etiam remotiſsimas labem aſportare poſſe; quemadmodum Helmontius de quodam refert, qui litteras in infecta vrbe exaratas, vix dum aperuit, cum eccè in digitis veluti puncturas quaſdam acicularum ſenſit, manifeſtum ferocientis veneni iam iam inſinuati indicium: deinde totis tremere artubus, tandem aperto cum intromiſſo hoſte bello confligens, intra paucos dies extinctus, teſtamenti loco conceptæ à ſe labis hæredem totam vrbem cum magna mortalium ſtrage conſtituit. Merces quoque variæ infectæ & in alias regiones tranſportatæ, variam ſubinde quoque, vti in præcedentibus dictum fuit, funeſtæ mortalitatis cataſtrophen exhibuerunt; & Roma experta eſt, quæ, dum hæc ſcribo, varia in diuerſis vrbis partibus Seminaria ſenſit; & cum origo ſerpentis contagionis ſtrictiùs examinaretur; inuentum fuit, mercatorem quendam acceptis Neapoli varijs mercibus infectis, ijs vnà omnes, qui eas coëmerant, infeciſſe.

Per litteras infectas.

Hiſtoria.

Per merces aliunde aduectas.

8. Contrahi quoque contagium poteſt ex Medicis & Chirurgis, qui in viſitatione infectorum contractam labem contulerunt in eos febrientes, quorum pulſum explorarunt: Nam vti ſuprà diximus, corpuſculorum virulenta exſpiratio vel ad primum infe-

Per Medicos & Chirurgos.

infecti tactum manibus tenacissimè, in intimis pororum recessibus adhæret, quam & ad alterius non contagioso morbo laborantis tactum mox conferunt; Vnde fit, vt pestifera contagione altiùs se insinuante, tandem febrem ipsam in sui naturam conuertat. Vnde multi casus soluuntur, quorum alioqui ratio difficilè reddatur. Contigit ante non paucos annos simile quid Valentiæ in clarissima Hispaniæ vrbe, in qua pestis nonnullas domus inuaserat, omnibus reliquis, vti & tota ferè ciuitate à peste libera: decubuerat iam dudum Religiosus è Societate nostra febribus continuò multò iam tempore æstuans, & post Medici visitationem peractam continuò febris in pestem degenerauit, vnde & paulò post extinctus fuit. Mira res visa fuit & inconceptibilis: conclusum tandem fuit, Medicum latente contagione infectum, dum corpus ægri confidentiùs tractaret, putridos febris humores in pestem conuertisse. Chirurgi quoque luem non pestifera contagione infecto conciliare possunt, si vel phlebotomiam ferro in pestiferorum aperiendis venis, aut sectione virulentorum vlcerum vsurpato exerceant. Quemadmodum enim Chalybs recipiendo veneno capacissimus est, & ex venenatis sagittis sat superque patet; ita tenacissimum contagionis venenum dum aut sanguis educitur, aut vlcera pestifera secantur, phlebotomo tenacissimè adhæret; Vnde mox aut sanguis, aut in vlceribus succulentus carnis humor contaminatur in apertum exitium: neque desunt huius rei exempla. Refert Forestus, Chirurgum

Historia.

Phlebotomus infectus pestem conciliat.

Historia.

V 2 quen-

quendam instrumenta sua, quo tempore pestis vlcera secabantur, seorsim ad multos annos seposuisse; Vnde iam inducijs cum peste per multum temporis constitutis, instrumenta sporadicis morbis sanandis vix corporibus infirmorum adhibuerat, cùm ecce denuò malum iam multò tempore sopitum veluti ex fauillis resuscitatum, in nouum idque horrendum incruduit pestis incendium, & vt cum Lucretio dicam:

Funestos reddidit agros,

Vastauitque vias exhausit ciuibus vrbem.

Verum ventorum impulsu pestis propagari possit.

9. Quæri quoque solet, vtrum pestis ex loco infecto in alium non infectum ventorum impulsu deferri pòsit: Certè nulli dubium esse potest, qui Thucydidis de peste Atheniensi historiam attentiùs legerit: Docet enim apertè pestem memoratam originem suam vel ex ipsa Æthiopia ventorum australium impetu Athenas delatam, tantam stragem mortalium egisse, quantam non sine horrore & intima mentis consternatione legimus. Innumera huius rei exempla adducere hoc loco possem, sed cùm res per se pateat, ijs non immorabor: quanam verò ratione id contingat, nobis ostendendum incumbit.

1. Notandum itaque Regionem quandam contagione infectam ex contracta putredinis labe ob aëris continuationem aliam vicinam inficere posse, & hanc aliam & aliam, pro ratione ventorum nunc in hanc, nunc in illam virus aëreum impellentium: vt ex dicta peste Atheniensi patet, quæ cùm in Æthiopia magna ferocia sæuisset, vicinam, mox Ægyptum & Lybiam

biam inuasit, æqua truculentia omnia deuastans, & hinc tandem ex australibus regionibus in vltramarinam Græciam delata, inter cæteras vrbes in Athenas tum magnitudine, tum populorum frequentia celeberrimas, primam impetus sui violentiam fecit. Quomodo verò ventus virulenta pestis seminaria non dissipet, aut impetu suo dissoluat, multis videtur inconceptibile. Dico itaque, cùm virus aëreis poris insitum sua natura tenacissimum sit, & partes partibus firmiter connectantur, fit vt putredinis vehiculo, qui aër est, à ventis agitato, atque in anteriora semper propulso, etiam contagiosa vis vnà promoueatur, quæ obuia quæuis carpens in sui similitudinem transformat, atque vnà peste inquinat: haud secus ac odorifera ventis delata magno nobis interuallo dissitis sensum mouent. Memorant historiæ Indicæ, Maluccas Insulas Cynamomi, caryophylli feraces, tantum de se odorem spargere, vt illum à ventis delatum nauigantes ducentorum milliarium interuallo sentiant: Vultures quoque tantùm odoratu valent, vt ad 500. milliaria cadauerum fœtorem, si Plinio credimus sentiant: Sicuti itaque qualitates odoriferæ ventis agitatæ in longinqua terrarum spacia sine dissipatione deferuntur; ita & pestiferæ contagionis vis. Accedit, quod hæc multò cæteris sit lentior, glutinosior, & aëri magis connexa, vnde non facilè dissipari potest.

Quomodo venti pestifera effluuia non dissipent.

Odores in longè dissitis locis sentiuntur per ventos delati.

10. Potest & pestis quoque contrahi ex fructuum comestione, hoc pacto: Contingit nonnunquam

Ex fructuum comestione pestis.

quam in loco cadaueribus pestiferis non ritè sepultis, ingentem exhalari putredinis virulentiam, quæ aëri commissa, ventisque in obuias arbores etiam remotissimo spatio dissitas depulsa, fructus funesta proprietate sua imbuat, quos quicunque comederit, is haud dubiè certissimum vltimi exitij morbum sibi accumulabit: Virulentum enim effluuium fructuum poros intimè ob subtilitatem tenacitatemque penetrabit, ac consequenter comestorem, eodem quo ipse pollet, morbo inficiet.

Quanto tempore durare possit pestis fætura.

11. Quæritur, quanto tempore pestis se conseruare posit in rebus infectis seu fomite? Dico multò longiori tempore eam conseruari in rebus inanimatis, quàm in rebus animatis. Ratio est, quia calor naturalis magno statim impetu se hosti aduenæ opponit, donec his mutua velitatione collisis, aut externus calor vincat internum, aut hic illum: potest tamen subinde contagium remanere sine vlla illius, qui id portat, læsione & nocumento; cuius rationem suprà fusè exposuimus, & longo tempore intra vestes absconditum conseruari. Chordam, qua cadauera ligata in fossas deijciebantur 25. annos pestem conseruasse suprà dictum fuit. Pelliceâ veste in Veneta peste abscondita, & post septem annos repertâ, quotquot ea vsi fuerant, peste correpti mortui sunt, teste Foresto. Certè si venenum à cane rabioso homini inditum, subinde per 1. 2. 3. 4. vsque ad 40. annos intra fibras occultum sine affectu habitat: Et si lues venerea teste Fracastorio ad 20. annos intra corpus

pus conseruari potest, quantò longiori tempore pestis? quæ animatâ fæturâ tametsi insensibili referta, vti non nisi humidi suctu viuit, ita longissimo annorum interuallo, vti suprà dictum fuit, nisi illa ex aëris benignitate, aut contrariarum qualitatum luctâ superata tandem extinguatur, conseruatur. Cessat autem pestis vel cessante maligna influentia, vel deficiente pestifera terræ exhalatione, aut vrbibus igne expurgatis, fomite in mobilibus rebus, nisi igne, aceto, sulphure priùs perpurgentur, restante: Vnde alia quæstio mouetur, num panni, verbi gratia, infecti alios pannos non infectos inficere possint? Dico, quod vel ad minimum motum, qui fit, per contactum inficiantur; calore enim fætura pestifera concitata se dilatat; dilatando, mox alijs se sua diffusione communicat; quod tamen de rebus mollioribus, non item de duris dictum velim. Cur verò pestis cesset summo caloris æstiui incremento, aut frigoris hyberni maximo augmento: Causa est, quod calor excellens & summè æstuans consumat humidum, vnde fætura alitur: frigore verò summo illa penitus exanimetur; haud secus ac omnia insecta, vt Muscæ, Cyniphes, similiaque hyeme frigoris vehementia extinguuntur.

Quibus de causis pestis cesset.

12. Ad quantum verò spacium contagium in alterum effectum suum sortiri possit, meritò quæritur à Medicis. Ego quantum colligere potui, non de omni peste similiter censendum putem; Sed rationem & efficaciam venenosæ qualitatis attendendam

Ad quantum spacium pestis inficere possit.

dam existimem: Si enim halitus pestiferi effluuium efficax, & aër inquietus fuerit, ventusqce rectà in dissitum feratur; dico 30. aut 40. palmorum spacium remotum infici posse: vento siquidem vecta pestiferi halitus contagione, facilè etiam multò plus remotum inficere poterit: Secus fiet, si aër quietus fuerit; Si verò virus pestiferum inefficax fuerit, pro gradibus remissionis, minùs semper dissitum inficiet; hac tamen lege, vt semper aut 5. aut 6. pedum inter illa sit interuallum. Facilius quoque inficiuntur, qui in altioribus locis habitant, ab ijs, qui inferiori aliquo loco consistunt V.G. infectus ex platea facilius inficiet nonneminem per altiorem fenestram prospicientem, quàm contrario modo: Ratio est, quia vapor pestifer ob leuitatem tenacitatemque ex se & sua natura sursum fertur, non contra. Vnde colliges, eum qui immediatè supra cubiculum cuiusdam infecti habitat, magno contagionis periculo exponi; quia cubiculi inquinati vapor, dum sursum eleuatur; proximum sibi obuium contaminabit: Vnde semper consultius foret, pestifera contagione infectos in altiori domus contignatione collocare: hoc enim pacto auræ liberiori commissus vapor, inferioris contignationis cubicula ab omni contagione (nisi fomes in mobilibus rebus iam conceptus obstet) immunia reddet.

Pestis effluuiũ faciliùs superiora quam inferiora loca inficit.

Cur quarantenæ institutæ.

Quæri quoque hoc loco solet, cur de peste suspectis vt plurimum 40. dierum à communi hominum consortio in separato loco commoratio præscribatur,

batur, quam vulgò quarantenam vocant. Reſpondeo, id ideo factum eſſe, quod omnium ſeculorum obſeruatione notatum ſit, venenum peſtiferum circa horum dierum terminum tandem conſumi, & tabeſcendo deſtrui; ſiquidem vi elementari, venenato fermenti ſemine ſpoliatur: Nam rerum in aëre conceptarum ſemina, in aëre paulatim deficiunt, in quantum concluſa aëris cauitatibus tanquam vteris, ad vltimam corruptionis diſpoſitionem, primamque aqueæ materiæ generationem retrocedunt. Sed forſan nonnemo me parum memorem aſſeret eorum, quæ de contagionis fomite 25. annis conſeruato, ſuprà diximus: Siquidem ex varijs hiſtorijs conſtat, ad plurimos annos funes, telas, lineas, laneas, pelliceas veſtes, &c. contagij fomitem conſeruari poſſe. Quod vt enodetur, notandum eſt; aliud eſſe contagium conſeruari in rebus liberiori aëri expoſitis; aliud in locis clauſis, in quæ nulla purioris aëris mica pertingere poteſt. Hoc poſito, Dico cùm in 40. dierum ſeparatione, ſuſpecti vt plurimum liberrimo aëre fruantur, peſtiſque (ſi qua per fomitem contracta ſit) abolendæ per frequentes induſiorum, veſtiumque mutationes, dietamque ritè inſtitutam, curam maximam habeant; certum eſt, virus peſtiferum alicubi intra intimas pororum fibras abſconditum, continuo liberioris puriorisque aëris afflatu vel exſiccari tandem, vel deſerto veneno in aliud elementare mixtum degenerare; quod tamen non fit, ſi panni, telæ, veſtes, ſtragula intra murorum concauitates con-

Tollitur fætura ex rebus libero aëri expoſitis.

dantur, aut intra alia receptacula qualiacunque tandem illa fuerint, concludantur; ſic enim certum eſt, fomitem compluribus annis conſeruari poſſe; quia quemadmodum ſuprà indigitauimus, cùm effluuium illud peſtiferum, ſeu animata fætura vtpote intra abditiſſima loca vnà cum pannis recondita ſit; certum eſt, illam ſolutioris aëris adſpiratione diſſipari minimè poſſe, vnde illam humido illo putrilaginei aëris Cryptæ incluſi vapore viuere neceſſe eſt; deficiente verò putrido illo aëris incluſi ſtatu, funeſtam illam contagionis fæturam non pariter deficere; imò durare tam diu, quàm diu aëre extrinſeco non diſpellitur, adeo certum eſt, quàm certa eſt rerum magiſtra experientia; & exemplo docent, vti diximus, ciſta in Babylone à tribus militibus ſpe theſauri reperiundi aperta; quæ poſt immemorabile tempus tantum fœtorem exſpirauit, vt eo & milites infecti peſtilentiæ labe, & vnà ſecum vniuerſa circumſita regna infecerint, cum innumerabilium hominum iactura.

Quæri denique inter alia ſolet, cur referente Alpino in Ægypto multo ſæuior & violentior ſit peſtis, ſi ex Lybicis oris inferatur ab illarum orarum incolis, quàm ſi ex Græcia, aut Syria, Aſiaue Minori tranſportetur. Reſpondeo hoc fieri ob putredinis differenteſq; virulentiæ gradus; Certum enim eſt, & experientia conſtat, peſtem in frigidioribus regionibus multo mitiorem eſſe, eâ quæ in calidæ & æſtuoſæ regionis plaga exoritur. Hinc in Germania accedente brumali ſolſtitio, ob intenſum frigus peſtis amplius

plius subsistere non potest, sed vel ad primum niuium aduentum mox destruitur. Contra fit in Italia, vbi & hyeme & æstate æqua datur pesti sæuiendi potestas; frigus enim intensum faturam pestiferam non in aëre tantùm stabulantem, sed in ipsis corporibus latitantem mox destruit, secus fit in calidioribus locis. Cur itaque Lybica pestis tantæ truculentiæ sit, in Ægyptum per ventos australes, quos Campsin vocant, delata? Cur quæ ex Græcia, Asia minore, Syria, mitior, causa est, quod Lybia deserta Sole perpetuo torrefacta, ex nocturno rore arënæ misto, innumerabilem certis temporibus vermium noxiorum, serpentum draconumque copiam producat, fit vt virulento horum animalium halitu mox aër infectus, atque in vicinas habitabilis regionis oras translatus ibidem ingentem & summæ excellentiæ putredinem in humanis corporibus efficiat; ex qua tandem tanquam ex seminario quodam pestis illa virulenta, in corporibus bile refertis enascitur. Siquidem nihil pesti venenorum truculentissimo producendo aptius esse potest, quàm feruidus sol, tum in solum aëremq; iam præuijs pestiferarum exhalationum dispositionibus adaptatum, tum in humanum corpus bili vtrique subiectum, & prauo ciborum victui suppositum dominans. Quæ omnia cessant in peste mitiori à cælo genita. Siue itaque Ægyptia pestis ab aëris Lybici à subterraneis exspirationibus inquinati, siue à venenosorum serpentium halitu contaminati vitio, siue denique per fomitem ea iam hominum

infectorum transportetur; Semper illa maioris virulentiæ censebitur, quàm illa, quæ ex frigidiori cælo Ægyptum adflante traducitur. Lege si placet, quæ de huiusmodi non minus doctè quàm elegenter adsert Cardanus l. de Venenis.

SECTIO III.

THERAPEVTICA, ET PROPHYLACTICA

Siue

De cura & præſeruatione à peſtis contagione.

CAPVT I.

De difficultate curandæ peſtis.

TANTVM omni tempore difficilis viſa fuit cura peſtis, vt complures quoque ex nobilioribus Medicis ipſam tanquam humano ingenio imperuiam exiſtimauerint, neque ſpem fore putarint, vt verum, genuinum & appropriatum peſtis remedium quandoque reperiatur; ipſo teſtante Thucydide, qui dicit in peſte Athenienſi nullum prorſus inuentum fuiſſe antidotum tanto malo vincendo aptum; quin potiùs ipſum omnia porrecta medicamenta in ſui ſubſtantiam

Variæ opiniones de remedio peſtis.

tiam conuertisse, obseruatum fuit; quod & in nonnullis alijs pestibus accidisse referunt Medicorum monimenta. Fuerunt, qui arbitrarentur, pestem vti venenum est sagittæ iræ Dei, hominibus ob peccatorum grauitatem, in pœnam immissæ, ita nullum quoque remedium in vniuerso naturæ penuario, quod in diuinitùs immisso morbo propulsando operetur, assignari posse putant. Pessimum sanè ratiocinium, quasi verò diuina bonitas hominem omni naturali auxilio in malorum omnium atrocissimo destituisse videatur. Sunt hi prorsus similes Mahumetanis, qui fatali quadam necessitate pestem hominibus immitti putant, ac proinde neque fugiunt eam, neque correpti medicinam adhibent, sed temerè sese contrahendæ contagionis periculo exponunt, ea opinione freti, vt si fatale tempus vrgeat, moriantur; sin minùs, euadant: nullum siquidem naturæ antidotum fato prævalere posse putant, sed omnibus & singulis mortis terminum constitutum, qui nulla medicamentorum efficacia præteriri possit. Hæc est opinio Turcarum; Cur verò in alijs morbis statuta alexipharmaca sumant, capere non possum; cùm tamen tam in sporadicis, quàm epidemicis morbis idem argumentum currat: febri enim laborantem, si hora fatalis adsit, tam sine medicamentis, quàm cum medicamentis, quantumcunque efficacibus, mori necesse foret. Doctrina sane tantò periculosior, quantò heterodoxis dogmatis impensiùs fauet; Ad quid enim

Turcę pestem fatali necessitate hominibus immitti putant.

enim ſapientiſſimum rerum Conditorem tantam ſalubrium herbarum, tanta virium præſtantia præditarum varietatem, ſi in nullius vſum cedant, procreaſſe exiſtimabimus? Cùm enim Deum Opt. Max. Vniuerſum, adeoque omnia; quæ in eo continentur in ſolius hominis gratiam condidiſſe credamus; homo verò innumeris, ob corruptibilis ſarcinæ, qua grauatur, pondus, morbis obnoxius ſit; neceſſarium erat, & diuinæ prouidentiæ prorſus congruum, illi ea quoque adminicula ſubminiſtrare, quibus ſi quandoque ex ſanitatis ſtatu decidiſſet, ſeſe in eundem reſtituere poſſet; Vnde nullum morborum genus eſſe putes, cui non appropriata remedia parata eſſe voluerit: nullum in microcoſmi œconomia membrum eſſe ſcias, cui non analogum quoddam in vegetabili Republica remedium reſpondeat dicti membri morbo profligando aptum: nullum veneni genus eſt, cui non ſuum appoſuerit antidotum: Et quoniam diuerſæ regiones diuerſis morbis naturali vi loci laborant, illis ſtatim certum quoque vegetabile produxit, iſtiuſmodi morbis diſpellendis proportionatum; vt proinde quandoque ſuperfluum videri poſſit, innumera medicamenta ex Indiâ accerſere, cùm plerumque vel in domeſtico horto, quin & paſſim obuia, quibus morbo reſiſtere valeas, medicamenta reperias. Cùm itaque peſtis morborum omnium atrociſſimus ſit, ſi nullum antidotum, quo curari poſſet, exiſteret, certè Diuinam prouidentiam meritò

Deus non ſine cauſa ſed ſū. mo ſine plantis, ſummas virtutes indi- dit.

Nullum membrum ſine plantæ ei analoga.

Nullum venenum ſine antidoto.

ritò accuſantes excuſaremur, quòd hominem tanto malo oppreſſum omni auxilij naturalis ſpe deſtituere voluiſſe videatur. Sunt itaque varia in natura rerum peſti profligendæ aptiſſima antidota; Sed vel neſciuntur, vel ſi cognoſcantur, non adhibentur. Quænam autem illa ſint, in hac Sectione tum opportunè manifeſtabo, vbi prius de prophylaxi ſeu præſeruatione nonnulla præmiſero.

Contra peſtem antidotum appropriatum non omnibus notum eſt.

C A-

CAPVT II.

De cura prophylactica ſeu præſeruatiua.

DVPLEX à Medicis cura præſcribitur prophylactica; prima ijs, qui ſano adhuc ſunt corpore & valido, ne à contagione inuadantur, atque ab omni contagionis pollutione ſeruentur immunes: altera ijs, qui iam peſtifero halitu ſæti, ne malum vlterius in intimos Oeconomiæ receſſus ſerpendo omnia cum vltima hominis ruina conficiat, vſurpanda: ſeu quod idem eſt, Præſeruatiua duplicia ſunt. Quædam ad futuram, alia ad præſentem peſtem ſuccidendam aſſumi debent: vbi dici vix poteſt, quantum inter ſe Medicorum turba diſcrepet: quantum alij in amuletis etiam ſuperſtitioſiſſimis ſpei ponant: ſenſatiores tamen vt plurimum bezoartica & cardiaca ad cor contra contagioſi draconis inſidias animandum præſcribere ſolent; quæ & ego approbo: nonnulli catalogos integros ingredientium ad prophylacticum maiori forſan iactantia, quàm ſcientia compoſitionem contexunt: Et quoniam probè agnoſco, meum non eſſe, ſalcem in alienam meſſem inijcere, aut profeſſionem medicam exercere: tantum tamen tum aſſidua meliorum Medicorum lectione, tum propria obſeruatione, & acri inueſtigatione memorandorum euen-

Duplicia præſeruatiua.

Auctoris in Medicis euoluẽdis ſtudiũ

tuum, nec non in botanica & anatomica naturaliumque arcanorum notitia, quibus à puero addictus fui, profecisse me puto, vt nonnihil quoque de propositi instituti argumento tradere à scopo meo minime alienum esse existimem.

Pestis antidotũ non datur non prius cognita natura & essentia pestis.

Exordior itaque, & in primis apertè asseuero, tam diu apta pesti antidota siue prophylactica siue therapeutica præscribi non posse; quàm diu pestis quidditas & essentia lateat; latet autem illa, & nisi ab eo, quem Deus Opt. Max. singulari luminis sui radio persuderit, difficulter attingitur, vt proinde non mirer, tantam de natura & proprietate pestis inter plerosque velitationem & inconstantem variumque de ea animi conceptum esse. Prodiere tamen hoc seculo nonnulli Medici excelso ingenio, nec non vario rerum vsu & experientia instructi, qui reiecta omni inferioris subsellij Authorum farragine, pestis naturam & proprietatem tandem olfacientes; ea constituerunt tum prophylactica tum therapeutica; quæ suum cum admiratione omnium effectum intra breue tempus sortita, non exiguam sibi de ingenio & solertia qua pollent, in rebus adeò arduis penetrandis existimationem pepererunt, de quibus in sequentibus. His præmissis.

Suppono, pestem veneni quoddam genus esse à cæteris omnibus venenis distinctum, quod vti contagio comite ad instar velocissimi incendij ingentem mortalium stragem agit, vrbes viduatis incolis & regna populis consumptis in solitudinem conuertit;

ita

ita non facilè ad proprietatem eius penetrandam accessus datur. Siquidem modò sub febris specie sæuit; mox peripneumoniæ veste se condit; deinde mumiali se insinuans fermento horrenda paroxismorum portenta exhibet; postea capitis arcem inuadens, simiam agit omnium eorum symptomatum, quæ in capitis doloribus excogitari possunt; Morpheum diceres morbificum, adeò vt vix pestis labem præsentem suspiceris, donec prostrato Archeo, rerumque in vitalium spirituum officina potiente Antagonista, serò nimis eius exitiale machinamentum cognoscas. Si quis itaque pestis intimam naturam probè non cognôrit, certum est, eius antidotum specificum & appropriatum dare minimè posse. Siquidem venenosa qualitas pro varia subiecti constitutione, variaque humorum combinatione varia est; ideoque sagax & peritus Medicus non theorico duntaxat ratiocinio, sed vario experimentorum apparatu instructus, indiuiduales complexionum differentias potissimum perspectas habere debet, vt Medicinam singulis congruam applicare possit; vti rectè contra Empyricos Medicastros concludit Galenus, Medicinam frustraneam fore, si omnibus & singulis, idem vti dici solet, applicaretur calepodium. Quapropter antequam vlterius progrediamur, visum fuit hoc loco de venenorum natura nonnihil differere, vt inde vera pestis essentia & quidditas pateat, eique adeò consentanea antidota applicari possint.

CAPVT III.

De venenorum natura & proprietate, & quod pestis peregrini quædam veneni species sit.

PORRO, vt hoc loco exoticas & monstrosas pestis causas paulò profundius eruamus; id cum primis, quod haud infrequenter supra inculcauimus, obseruandum est: pestem videlicet sordida & contagiosa putredine præditi veneni genus quoddam esse, in varias species easque tanto differentiores, quantò prodigiosiores effectus prodit, diuisum. Ac proinde indubiè asseueramus, pestium differentium species ad climatum regionumque diuersitatem multiplicari. Quemadmodum enim prouida rerum Natura iuxta diuersam, tum soli terrestris constitutionem differentemque cæli astrorumque positionem, tùm iuxta abditas subterrestrium halituum vnicuique regioni ferè peculiares transpirationes, alia & alia benigna naturæ munera tum in vegetabili tum sensitiua natura producit; ita & morbosas aëris constitutiones venenorumque ex tot tantisque putredinum differentijs natorum geneses, apposuisse videtur, vt mundi cursus absolutissima quadam ex consonis dissonisque harmonia

Diuersitas morborum epidemicorũ ex differenti cæli situ.

nia

nia compleretur: adeoque, quod in febribus fieri solet, saniores orbis partes contracta putredine pestis, pestem, veluti expurgata iam elementarium mistionum, qua grauabantur lue, incorrupta sanitas, mira quadam vicissitudinis alternatione consequeretur. Et tametsi sit summa pestium differentia, in hoc tamen vno omnes conspirant, vt quamtocyus correptos enecent, conceptumque latentis veneni fomitem in alios aliosque propagent. Hisce præmissis, vt ad venena reuertamur: Notes velim Lector, quod omne venenum qualecunque tandem illud sit, duplici qualitatum dote à natura instructum sit, vna quidem quæ à temperamentis ex quo venenosa substantia coaluit dependet; quæ quidem qualitates elementares primæ, & quæ has consequuntur, secundæ aut tertiæ dicuntur. Altera verò immediatè ab essentia seu forma subiecti seu compositi emanat, & tales qualitates specificæ, vulgò occultæ, tametsi perperam vocantur. Primarum qualitatum proprium est, humores sibi consimiles mox ac intra corpus susceptæ fuerint, vel mouere, alterare, rarefacere, condensare, vel asymbola affectione vitiare, corrumpere. Specificæ verò qualitatis proprium est, per abditas semitas, antipathica quadam machinatione, principalium membrorum vitæ motusque officinas inuadere, apertum humoribus bellum indicere, horrendisque symptomatum stragibus vniuersam Microcosmi Oeconomiam conuellere, conuulsam exterminare. Atque hisce omnis pestium differentium truculentia veluti duobus

Quibus qualitatibus operātur venena.

Historia pestis. versata cardinibus, agit quod agit. Inter quas primum locum occupat pestis illa, quam à tumoribus vel in inguine, vel sub axillis, vel circa aures protuberantibus buboniam appellant, triplici inguinariæ, axillariæ & paroticæ nomine insignita: cæteris vti communior, ita notior. Hanc sequitur illa bubonibus quidem expers, quæ tamen nunc carbunculis, anthracibusue, modò maculis nigris, liuidis, rubris, subuirescentibus, iam vibicibus plagisque corpus humanum conscribillando mirum in modum sæuit: pessima omnium illa, quæ omnibus & singulis notis signisque in conspectum prodit. Sequuntur has *Cæteræ pestis species.* pestes nõnullæ, vti reconditioris proprietatis ita rariores quoque; harum quædam putrefactiuo suo veneno vti supra quoque cap, 9. retulimus correptos mox in tabum dissoluunt; aliæ sudorifica seu hydrotica quadam virtute, totam humorum massam in sudorem resoluunt, vti Anglicus ille sudor, quo intra diei naturalis spacium ea peste correpti enecabantur; fuerunt & aliæ stupefactiua quadam vi pollentes; quæ correptos veluti sideratione quadam perculsos omni mox motu priuarent. Refert Cardanus sub Imperatore Iustiniano in Asia pestem quandam inualuisse ea proprietate imbutam, vt quos corripuisset, ij nullum aliud antidotum expetere viderentur, quàm verberibus ad sanguinem vsque inflictis, rigore naturæ oppidò contrario, cruciari continuò, torquerique; *Mira pestis proprietas.* causam huius fuisse existimo insolens & exoticum quoddam veneni genus, quod cùm ingentes per exter-

ternam corporis superficiem pruritus, ex adustiuæ bilis efferuescentia, spirituumque æstuantium vellicatione in humoribus intercutaneis causatos, excitaret; neque vllum contra pruriginosam virulentiam remedium superesset, præter hoc vnicum, vt videlicet, postquam corpus proprijs vnguibus dilaniassent, insuper & verbera ab alijs, acutissimis flagris inflicta succederent; vt hoc pacto doloris vehementiâ intolerabilis pruriginis impetus mitesceret. Fuit & alia ab Authoribus supracitatis notata pestis quæ corpus caustica quadam facultate ad ipsa vsque ossa eroderet exederetque; Alia quæ homines ridendo mori compelleret. Sed hæc ex multis supra quoque relatis pauca sufficiant; restat modo vt portentosorum huiusmodi effectuum causas ampliùs explicemus; quod quidem non adeo difficilè futurum spero, vbi abditam prius nonnullorum venenorum naturam penitiùs expenderimus.

Suppono itaque primo vti supra, elementorum substantiam sub certo maleficorum astrorum situ, spuria quadam & peregrina facultate imbui, quæ primò aëri, deindè aqueo elemẽto communicetur; & hoc tandem nothâ fætum miscellâ, terrestribus portionibus varia mistione coalitis eam inserere. Quæ deindè peregrina facultas, vel mineralibus deleteriæ qualitatis succis, vel stirpibus syngenia qualitate præditis concredita, mox ac putredinem conceperint, vel insectum quoddam, vel virulentum anguem excludat, ea, qua ipsum mixtum pollet, qualitate instructum. Prima pestis fundamenta.

ctum. V.G. si putrilaginosum primigenium mixtum stupefactiua facultate imbutum fuerit; pro remissione aut intensione virtutis, iam plantam, cuiusmodi Opium, Mandragora, Hyoscyamus, solanum, stramonium & similes hisce herbæ sunt, narcotica & stupefactiua quadam vi, qua cerebri conceptacula oppilentur, eaque ceruicis pars quam nucham vocant, conuellatur, pollentem producet. Vel certè animal quoddam reptile, cuiusmodi Aspis, Asilus, cerastes esse feruntur, quorum virulentissimus non morsus duntaxat sed & vel halitus solus hominem veluti attonitum, omni motus facultate priuat; Quod si mixti virulenta substantia fuerit vel corrosiua vel putrefactiua, aut humorum resolutiua, tunc planta emerget eiusdem virtutis, cuiusmodi sunt napellus, aconitum, cicuta &c. vel insectum quoddam, aut anguem eadem vi pollentem excludet. Idem de omnibus alijs exoticis virtutibus præditis siue plantis, siue serpentibus iudicium esto. Quod enim Apium, quem Sardonicum risum vocant, facit in homine, idem Cenchris virulenti serpentis morsus in eodem præstat, idest ferali risu mori compellit. Et quod stupefactiua vis in hyoscyamo, solano, stramonio, hoc idem Aspidis morsus vel sideratiuus afflatus facit in homine. Adeoque quæcunque venena similes effectus præstant, siuè ea ex vegetante siue sentiente natura emanauerint, illa omnia eandem originis suæ causam habere censenda sunt.

Omnis putredo, vel vegetabile aut insectum vel reptile excludit.

Risus Sardonicus.

Ex

Ex quibus luculenter patet omnia illa siue vegetantia siue sencientia, quæ ex putri malignæ & deleteriæ facultatis mixto sponte nascuntur, vti sunt omnia insecta & reptilia, exceptis tamen ijs, quæ in caseo, lacte, aceto similibusque innoxijs vermibus innoxiaque putredine nascuntur, virulenta malignitate scatere. Ex plantis eas quoque, quas natura ad malorum euitamentum vt plurimum in locis desertis putredine & fætore refertis, in quæ vel morticina aut cadauera conijci solent, consultò abdidit, venenatas esse; manifesto sane argumento, venena quæcunque tandem illa fuerint, non nisi ex virulento mixtorum terrestrium contemperamento sub tali & tali putredinis combinatione coalito, tam in stirpibus, quàm animantibus oriri. Vt proinde qui hæc paucis insinuata potius quàm explicata, sagaciori mentis oculo introspexerit, ille sibi certò persuasum habeat, nullum tam exoticum veneni genus esse, cuius causas & rationes non sit assignaturus. Sed ad pestium differentium genesin reuertamur.

Pestis eandem originem habet cum venenatis plantis & reptilibus.

Ea quæ ex putri nascuntur ferè omnia venenata sût.

Dico itaque ex analogia quadam genesis venenorum, nos ad causam veneni in corpore humano, siue intrinsecùs, siue extrinsecùs geniti peruenire posse, tot tamque exoticorum symptomatum genitoris. Siquidem contingit nonnunquam, vt putredo virulenta & stupefactiua quadam virtute prædita primùm e terrestrium mixtorum quisquilijs, variaque sordidarum rerum illuuie nata, quæ dum lætifero mineralium spirituum fætu turgent, vel in angues anima-

Quanam arte causas pestiũ inuestigare possimus.

ta, vel in stirpes deriuata, memoratas res eadem qua ipsa pollet virtute imbuat; In homine verò siue huiusmodi herbis per incuriam sumptis, siue maligni aëris anguiumque virulento afflatu vitiati haustu, mox intra corpus putredinem similem ei à qua profluxit generet. Quoniam verò putredo summè contagiosa, verminosa sua fætura omnia inficit; tum enim verò inde nascetur pestis illa siue erosiua, siue putrefactiua, siue denique stupefactiuâ vi pollens, qua homines veluti siderati stupefiunt, tetanoque perculsi tandem repentina propagatione ad alios traducta, conficiantur. Similem pestem in Ægypto subindè vigere Prosper Alpinus narrat, cuius quidem aliam causam non esse putat, quàm malignæ post Nili incrementum putredinis reliquias; quæ solis æstu percussæ, Aspides innumeras excludat, è quorum virulento siue viuarum, siue putrefactarum halitu aër infectus & ab hominibus haustus, eam quam descripsimus pestem disseminet; cui & in hoc vnicè subscribo. Vide quæ supra Sect. I. cap. 9. de peste Neapolitana vulgò malè in canna, hisce non incongrua recitauimus. Pari pacto Anglicus sudor putredine quadam pollebat eius facultatis, qua tota humorum massâ in sudorem resoluta, copioso contagiosoque sudoris profluuio homines breui expediret, qua & Hydrum, quem & chelydrum vocant certum serpentis genus instructum esse refert Plinius; & Aldrouandus; pestis verò illa quæ apertis totius sanguineæ massæ cataractis, incessabili cruoris profluuio homi-

Pestis in Ægypto narcotica vi pollens & causa eius.

Sudoris Anglici causa.

homines, teſte Cardano, conficiebat, eadem id virtute præſtitiſſe cenſeri debet, qua Hæmanthes herba, vel Hæmorrhois ſerpens, quorum illa incautè ſumpta, hic inflicto morſu vulnere hominem irremediabili ſanguinis cataclyſmo enecat. Quæ & ex annalibus Americanis Prouinciæ Noui regni Soc. noſtræ ſcitè comprobantur. Ferunt enim in Quitenſi prouincia cælo ſereno nonnunquam in ipſo aëre vermes quoſdam excludi, qui in terram lapſi in angues vertuntur bicaudatos, ea qualitate imbutos, vt quemcunque momorderint, eum ſtatim reſolutis ſanguinis oſtijs, non tantùm ex omnibus naturæ orificijs, ſed & per ipſos poros cruorem profundere, vſque ad vltimum hominis exitium cogant, nullo adhuc contra tam immane malum inuento remedio.

Peſtis reſolutiua ſanguinis

Mira anguiũ natura.

Hiſce coronidis loco addendum cenſui exemplum ad propoſitum nobis argumentum ſtabiliendum mirè opportunum. Ab annis circiter triginta, vti ex relatione fide dignorum percepi, Puella quædam Duacenſis, cùm inſolito quodam & prorſus exotico tumore, qui tergori eius inſederat, aggrauata diu multumque ingenti doloris ſenſu conflictata fuiſſet; ac nil proficientibus medicamentis demùm in tantam atrophiam incidiſſet, vt vix oſſibus amplius hæreret; ecce mirum dictu tumor dorſualis fætu iam dudum animato grauidus mox ceu ex ouo quodam ruptâ teſtâ, virulentum bufonem omnibus præſentibus rei nouitate attonitis, excluſit. Hoc verò editum exitialis partus monſtrum non ita multo poſt tempore fu-

nesta recompensatione mortem intulit ei, quæ eidem alimenta subministrando vitam dederat. Historiam non eleganti minus quàm arguto decasticho descripsit eximius Soc. nostræ philologus P. Hieronymus Petruccius quod subiungo.

Duacensis intra dorsum Puellæ genitus Buso

Lecca fuit Virgo: genuit sub tergore Ranam:
Ranarum genitrix Lecca, lacuna fuit.
Enecat exsuctam tumefacta Rubeta parentem;
Nata ferox, matri parcere debueras.
Sic Matrem perimit Nero; non è Virgine nata hæc;
Nata tuo, Nero, de corde Rubeta fuit.
Agrippina suum scelus est confessa; Neronem
Quæ peperit Mater, debuit illa mori;
Nullum impune malum paritur. Lex certa. Rubetam
Quæ peperit Virgo, digna perire fuit.

Sed vt ad institutum reuertamur. Quæritur vndenam hic Buso? aut ex quibus suos intra humanam carnem natales sortitus sit? dices forsan ea ratione, qua intra stomachum nonnullorum serpentes ranasque ex aquæ eorundem animalium fætura infecto potu enatas Schenkius enarrat. Certe hoc vti facile concipi potest, ita abstrusioris causæ scrutinio non indiget. Sed alterum torquet, quomodo intra intercutaneum videlicet dorsi recessum rubeta nasci potuerit; quod modò paucis explicandum duxi.

Indusium puella forsan à sordibus iam elutum exter-

extersumque in herbescentem humum insolationis causa, more lotricibus solito, extenderat, siue verò gramen substratum ex virulento busonis cuiusdam incubitu halituque, aut spermatico humore, siue eiusdem supra indusium irrepentis emissa fætura infectum fuerit, perinde est, certè vtroque modo interula veneno busonio imbui contaminarique potuit. Quod deinde corpori appositum indusium, vti virulento rubetæ toxico spermatica vi pollente infectum erat, ita sese per poros calore apertos concepta fætura altius insinuante, successu temporis tandem intra cutim veluti iacto semine in proximè dispositam materiem, eiusdem speciei cum busone, è cuius emanarat seminario, animal exortum est. Atque hanc ego nati intra dorsum puellæ Busonis causam, saluo aliorum iudicio existimem?

Verùm de venenorum omnium genesi morborumque differentijs, inde resultantibus, ex professo, Deo dante, & quàm vberrimè in mundo subterraneo tractabimus. Quare ex hisce ita deductis, luce meridiana clariùs patet, omnes prorsus morbos, vel ex propriorum humorū corruptela, vel ex diuersi nutrimenti latente quadam & variè combinata pultredine contaminati assumptione oriri; Quæ quidem si contagionis fuerit expers, pro diuersa peccantis humoris constitutione sporadicos omnis generis morbos generabit; Si vero ex loci peculiari proprietate prouenerit Endemios. Si denique summè contagiosa fuerit, tum ecce pro diuersa putredinis statu, diuer-

sos

ſos quoque epidemios morbos quas peſtes appellamus, cauſabit. Iam verò ſupereſt, vt num contra tantam malignantis naturæ inclementiam antidotum appropriatum aſsignari queat, & quodnam illud ſit, aperiamus.

CAPVT IV.

Galeni curandæ pestis methodus breuiter descripta.

MAGNÆ in re medica considerationis esse temperamenti cui vis proprij exactam notitiam, nemo nescit qua deficiente, omnis merito Medicorum labor & industria in irritum cadit, Hinc Galenus sublimis ingenij vir summa sane ratione & iudicio hominibus tempore pestis, si quod eius iam vestigium appareat, sanguinis per phlebotomiam emissione subueniendum censuit, præmissa tamen corporis à superflua humorum perniciosorum, quibus ad pestem contrahendam nihil magis oportunum esse potest, euacuatione. Si itaque corpora dicta humorum superfluitate grauentur; illa appropriatis catharticis purganda; sanguis, non è venis tantum, sed & intercutaneus per cucurbitulas, quin & per venas, quas hæmorrhoidales vocant, hirudinum tractu, suctuque eliciendus. Hoc tamen te notare velim, corpori iam pestifera lue infecto, sanguinique dominante truculento hospite; tantùm abesse, vt phlebotomia quicquam ad sanitatem conducat, vt potius ex perturbatione sanguinis tantocyus, vtpote tota sanguinis massa per luem ad-

Purgatio.

Sanguinis emissio.

Infectis iam peste phlebotomia noxia.

uen-

uentitiam vitiata, mortem acceleret. De statu itaque hominis, quo pestis necdum maturuit, sed nonnulla tantùm sui vestigia demonstrat, hæc dicta velim, quod & de corporis euacuatione intelligat Lector. Cauteria præpotens esse ad vitandam pestem remedium omnes ferè fatentur Galeni sectatores; ita quidem, vt quod Mercurialis de peste Veneta, id ego de Romana, quantum ex Medicórum fide dignorum relatione mihi innotuit, asseuerare queam, nullum huiusmodi naturæ signatum spiraculis, peste inuasum fuisse, nisi forsan nonnullos dissolutioris vitæ, Epicuri de grege Porcos. Quosdam tamen inuasos continuis inguinum, femorum, brachiorumque frictionibus adhibitis, insidiantis veneni impetum, per cauteria tandem eduxisse. Noui Medicum, dum Nosodochio in pestiferorum curam deputaretur, quinque sibi prius cauterijs inustis, alijsque præseruatiuis instructum, iuncta imperterriti pectoris magnanimitate, inter medios morientium cætus, integrum incolumemque semper constitisse. Sunt & Medici qui peste iam infectis vltimum remedium existiment, Cantharidum applicationem, complure sque hoc medio, potentique medicamenti efficacia, veneni pestiferi vi à cordis arce auulsâ, pristinæ sanitati restitutos; quod non improbo. Sed ad cathartica remedia reuertor. Corpori itaque euacuando oportunam nonnulli Galenici triferam persicam putant, alij Pilulas Abensinæ, Quidam Rufi pilulas ex myrrha & Aloe compositas, quorum vtrumque &

Cauteriorum vtilitas.

Cantharidū vsus multum prodest.

Remedia catartica.

putre-

putredini resistere, & vitiosos humores attractos, per secessum euoluere nouimus: semper tamen respectu ad temperamentum habito; calidioris enim constitutionis temperamentis dari non expedit, sed humidioris duntaxat, vti fæminis, pueris, idque tempore hyberno, alijsque inter æstatem hyememque, intermedijs temporum stationibus.

His succenturiantur à melioris notæ Galenicis prophylactica maximè proficua; conseruæ ex radice, quam Scorzaneram vocant, aut ex oxali, pimpinella, Angelica, saccaroue conditis rosis vnà cum bolo Armena; Aqua Theriacalis confectio hyacinthi, & similia innumera. Galenus magnam vim scordio contra pestiferam luem tribuit, siquidem drachmæ pondere prius in pollinem redactum, & vino, iuri, decoctoue eiusdem mistum, putredini, siquid aliud, resistere historia quadam confirmat; qua quotquot ex cadaueribus hominum in prælio occumbentium herbæ huiusmodi incubuisse reperta fuerant, ab omni putredinis violentia immunia fuisse refert. Hisce accenset Theophrastus Spiritum vitrioli vnà cum aqua ex oxali seu acetosa extracta, sudandi gratia assumptum; sunt enim tria in vitriolo consideratione dignissima, quibus virulentus hospes omnino prosternitur, extinguiturque. Siccitate sua naturæ peregrina putredo exeditur; astringendi verò vi laxatarum partium colligatio roburque ad externam vim propulsandam conceditur, tandem vi caloris natiui, externus adueniens calor prorsus superatur.

Prophylactica. Scordium pesti contrarium. Spiritus vitrioli.

Singulare à nonnullis habetur remedium ſemen Hederæ in puluerem redactum, & vnius drachmæ doſi cum appropriatis aquis cardui benedicti, aut pimpinellæ aſſumptum, quibus alij iungunt allium non ab Hippocrate tantum & Galeno, ſed & omnibus modernis medicis, veluti peſti propulſandæ opportuniſſimum remedium omni laude celebratum; nec immeritò, quantum enim venenum perſequatur, vel ad primum eius odorem venenatorum animalium fuga ſat ſuperque teſtatur. Vnde haud incongruè eam ob cauſam Ruſticorum Theriaca nuncupata eſt. Addimus hiſce Colophonis loco Granorum Iuniperi extractum vera Borealium regionum Theriaca; ſic autem fit; accipiunt ex quam optimè maturis Iuniperi granis octo vel decem libras, quas in vino potenti & generoſo 12. horarum interuallo macerant; excepta ad ebullitionem coquunt, deinde in puluerem redacta per ſetaceum cribrant, hoc peracto quotidie ex ijs 2. aut 3. drachmas in vino aſſumunt, inſigni ſanè (vti experientia docuit) in ſuſpectis temporibus emolumento.

Allium peſti reſiſtit.

Iuniperi extractum.

Notandum hoc loco duplicem à Galeno peſtem ſtatui, internam vnam, alteram externam; illa intra corpora graſſatur, hæc foris negotiatur, clam enim prorumpens, ſub cute puſtulas, furunculos, apoſtemata, carbones, buboneſque peſtiferos generat. Vtriuſque cura quomodo auſpicanda ſit iuxta Galenicorum placita, paucis aperio. Peſtis interna cura in duobus potiſsimùm conſiſtit, primo vt concepto veneno

Peſtis duplex interna & externa.

fræ-

frænum Bezoarticorum antidotorum efficacià inijciatur, quibus virus & cohibetur, & foras dispellitur. Secundo symptomata, quæ sunt deliquia, ardor, angina, laterum punctiones, dispnæa seu anhelitus difficultas, deliria, vomitus & ventris solut.o, compesci debent singula appropriatis remedijs, quæ scitè in suo Bezoarticorum Ternario descripta, & à nobili medico Angelo Sala præscripta Lector consulat.

Porro in peste externa apostematum extrinseco-productrice duæ curationis species occurrunt, vna physica interna concernit viscera, & cordis officinam ab imminente veneno defendit, illudque à centro ad circumferentiam, vel quorsum natura voluerit, expellit. Altera Chirurgica, quæ in externis vlcerum supramemoratorũ exanthematis curandis occupatur, vt venenum à topicis attractum remedijs à regressu intercipiatur, pars affecta ab humorum confluxu præseruetur, materia cruda adhuc & contumax ad maturitatem reducatur, matura vero aperiatur, peccantis materiæ supputatio promoueatur, digestaque tandem mundetur consolideturque, & sic tandem omnia ad perfectam sanationem Chirurgica manu perducantur.

Quomodo Chirurgi ope externa pestis curanda.

E quibus patet, curationem Chirurgicam pro varijs externorum affectuum differentijs variandam esse; quorum 3. potissimum in infectis sese sistunt, primò, glandulæ inter cutem & carnem mobiles. Secundò tumores maiusculi duri renitentes absque

ſupputatione. Tertiò apoſtemata ſordida, excrementitia quadam, malignâ, virulentaque materiâ tumida, quæ anthraces, carbones buboneſque peſtiferi paſsim vocãtur. Pro primi generis glandulis & tumoribus, emplaſtris vtendum, quæ duritiem difficulter ſupputabilem ad mollitiem maturitatemque ſectioni aptam diſponant. In Anthracibus, & carbunculis, bubonibuſque ijs emplaſtris ſubueniendum, quæ exceſsiuum partis affectæ calorem & dolorem mitigent; ſcarificatio circumcirca ad ſuppurationem promouendam adhibenda eſt; Quanam verò induſtria, aút ex quibus ingredientibus dicta emplaſtra conficienda ſint, vti meam excedit profeſsionem, ita ijs diutius deſcribendis ſuperuacaneum eſſe ratus ſum; qui verò horum arcanorum deſiderio tenentur, hi memoratum à nobis Angelum Salam eximium Medicum, qui in tractatu, qui Ternarius Bezoardicorum dicitur; ſi quis alius, ſcite ſanè & peritè ea deſcripſit, conſulant.

Quomodo curanda apoſtemata peſtifera.

C A-

CAPVT V.

De prophylacticis nonnullis confortantibus.

PROPHYLACTICA siue præseruatiua ea dicuntur medicamenta, quæ hominem contra morborum insultus muniunt & defendunt; quorum munus est, cor vitale spirituum regnum contra omnes malignantium humorum technas corroborare, eidem nouas semper & nouas spirituum copias subministrare; hoc enim suo in regno generosè persistente, inimica potestas tanto muniminum apparatu repulsa, mox statione cedet sua, palmasque generoso Archæo concedet: vbi tamen notes velim; in homine solidæ & validæ constitutionis prophylactica nullum locum habere, cùm non habeat, contra quod nitatur inimicum agmen; imò talibus subinde adeò nociua esse, vt qui priùs quàm optimè valebat, is per continuatum prophylacticorum vsum naturalis constitutionis temperiem facile peruertat; ijs verò, qui humorum prauorum colluuie exuberant, iamque prodromas pestis immaturæ copias sentiunt, prophylacticorum subsidium omninò necessarium putem, vt cor contra tot insidias corroboratum, & ijs resistere, & eas penitus exterminare pos-

Quibus prophylactica conducant.

possit. Sunt porrò prophylactica adhibenda in duplicem vsum, quorum prior spectat priuatum, alter publicum bonum. Finis prophylacticorum in priuato homine est, conseruatio indiuidui à pestis contagione: finis in publico est expurgatio aëris pestiferi, ex quo veluti ex seminario quodam malorum omnium germina repullulant, de quibus omnibus ordine nonnihil dicendum.

Prophylactica publica & priuata.

Non ignoro varia à Medicis præscribi præseruationis contra pestem munimina incomparabilem Galenum secuti, quæ plerumque in tribus consistunt: primò in moderata dieta; Secundò in variarum plantarum aromatumque ἀντιλήμων compositione. Tertiò in varijs pentaculis & amuletis, quæ brachijs, pectoris aut cordis regioni applicare contra pestem solent. Moderatam dietam plurimum ad pestem vitandam Galeno teste conferre, nullus est, qui dubitare possit, cum nemo ferè ex melioribus Medicis sit, qui eam non approbet, tanquam necessariam non solum ad vitandam pestem, sed & ad omnis generis morbos eliminandos; Corpus enim per intemperantiam plethorâ turgens, dici vix potest, quàm aptum se dispositumq; subiectum ad pestem contrahendam exhibeat; quemadmodum enim fomes ignem ex scintillis è silice excussis mox concipit, ita tempore pestis corpus malignis humoribus refertum, Vnde vnanimi Medicorum consensu, corpora, vti supra in Galenica doctrina ostendimus, appropriatis purganda catharticis & diaphoreticis; cauteria inurenda,

Gal. de ratione victus.

Cura pestis ordinaria.

vt malitioſus vapor veluti per caminos quoſdam & ſpiracula eductus à vitalibus membris imminentis virulentiæ periculo circumdatis diuertatur: Munditiei tum corporis proprij, tum cubiculi cura ſumma, habenda, & hiſcé ſimilia, de quibus Medici integra contexuerunt volumina; vt proinde ſuperfluum iudicem, ijs diutiùs immorari.

Secundò ſunt variæ prophylacticorum compoſitiones, quibus cum plena ſint omnium eorum, qui de peſte ſcripſerunt, monumenta, rem actamagam, ſi me in rem adeò tritam immiſero. Verùm compoſitiones, quando non ſummo iudicio & artis Medicæ peritiâ fiunt, nonnunquam plus nocumenti, quàm adiumenti contuliſſe experientia docuit. Sed obijcies. Cardiaca pleraque ſunt & bezoartica, ergo non poſſunt non ſummum habere vigorem ad cor contra inimicas poteſtates corroborandum. Fateor, ita eſſe, ſi iuxta naturalem ſubiecti conſtitutionem & temperiem accommodata præbeantur: ſed vt omnibus promiſcuè exhibeantur, nullo, certè ad illis vtentium temperamentum habito reſpectu, ſicuti inutilem ita etiam periculoſam exiſtimem; cum quod vni prodeſſe poteſt, id alteri obſit, & contrà. Cardiaca ſubinde proſunt ſubinde nocent.

Quare ego conſultiùs ſimplícia medicamenta adhibenda putem; Cùm enim natura, ea in fines eiuſmodi creauerit; certum eſt, illa ritè ſumpta effectum ſuum ſine vlla aliorum commiſtione naturaliter conſequi poſſe: ſiquidem vti benigna mater natura omnibus prodeſſe voluit, ita ſumma quoque prouiden- Simplicium vtilitas innoxia.

uidentia vbique locorum produxit ea, quæ & facilè reperirentur, & hominem in necessitate constitutum ab imminente malo liberarent. O quàm infelicem sortem nacti fuissent rerum omnium inopes, si non nisi longo pretiosissimarum specierum catalogo, à tanta inimicæ potestatis sæuitie, ijs immunitas promitteretur. Sicuti enim natura in vnum tendens perpetuò vnitatem sectatur, ita & simplicitatem amasse videtur, iuxta illud, *frustra fit per plura, &c.* in Scholis notum. Simplicia itaque præ reliquis in prophylactica assumenda esse, saluo meliorum iudicio, existimo. Quænam verò illa sint, & quomodo vsurpanda, tempus est, vt aperiam.

Simplicia perfecta antidota. In Classe simplicium vegetabilium, appropriatà contra pestem virtute pollentium, potissimum septem magnæ virtutis esse probantur à melioris notæ Medicis; scilicet, Hypericon, Vincetoxicum, Enula siue Helenium, Dictamnus, Aristrologia, Laureola, Raphanus syluestris. Quæ omnes herbæ mira sanè ex insita illis quadam & specifica qualitate venena arcent & repellunt; & tametsi hæ quouis modo sumi queant, meliorem tamen effectum præstabunt, si in salem chymica arte præparatum resoluantur; hic enim virtute tota sibi concentrata, in iusculo, ieiuno stomacho sumptus, quantitate, quam apex cultri contineat, mirum est contra venena & potissimum pestem antidotum. Hisce succedunt aliæ, quæ ad præcedentes virtute proximè accedunt, & sunt: Ruta communis, aut altera species ruta Ca-

praria

praria dicta, tormentilla, pimpinella, zedoaria, scordium; angelica, seu quam Carolinam vulgò vocant, & Scorzonera: quæ vel in salem elaboratæ, vel in pulueres contritæ; vel in succos coactæ, in iusculo, vel in aqua propria ab vnoquoque sumi poterunt.

Ex terrestribus verò mira quadam contra pestem proprietate pollent, Terra sigillata, siue bolus Armena, cornu cerui vstum, spodium & similia. Ex Aromaticis Aloë, cinnamomum, nux myristica, myrrha; quæ tamen non tam contra pestem appropriata remedia sunt, quàm quod cordi robur & resistendi virtutem addant: Si enim virus pestiferum intus sumptum sui vigore veneni præualeat, tantum abest, vt quicquam subsidij conferant, vt potius omnia dicta in sui substantiam conuertat. Quodnam verò illud potentissimum efficacissimumq; pestis antidotum esse possit, varij variè tradiderunt. Quidam existimauerunt, illud esse debere quidpiam ex mineralis aut vegetabilis sentientisue naturæ penuario depromptum: Nonnulli pentacula siue amuleta quædam excogitarunt, vti zenexeton Paracelsi; cui magnam pesti propulsandæ virtutem inesse multi putant; sed quoniam idipsum immensis superstitionibus refertum est, ei quoque à nemine fidem adhiberi velim; cùm similia vix vnquam sine expresso aut implicito pacto Diaboli effectus suos sortiantur. Quidam confugiunt ad nescio quæ amuleta sacra, varijs litteris, characteribus, crucibusque intricata, quibus Deum Opt. Max. tanquam ad sensibilia signa cogi

Ex Terrestribus prophylactica.

Ex Aromaticis.

Pestis etiam bezoartica in sui naturam mutat.

Quodnam sit antidotum pesti appropriatum.

Amuleta superstitiosa vitanda.

posse arbitrantur: Sed hæc vti impia sunt, sic à S. Romana Ecclesia merito tanquam innumeris diaboli illusionibus exposita, proscripta sunt. E quibus hic in gratiam Lectoris vnum sat superque iam notum vulgatumque apponam, vt fraudibus cognitis ab huiusmodi maleferiatorum hominum inuentionibus quisque abstineat.

Sic igitur se habet

† Z † D.I.A. † B.I.Z. † S.A.B. † Z † H.G.F. † B.E.R.S.

Quorum charactorum hanc aiunt esse explicationem.

Amuletum superstitiosum.

† *Crux Christi salua me.*

Z *Zelus domus Dei libera me.*

† *Crux Christi vincit & regnat, per lignum Crucis libera me Domine ab hac peste.*

D *Deus Deus meus expelle pestem de loco isto & libera me.*

I *In manus tuas Domine commendo animam meam, & corpus meum.*

A *Ante cælum & terram Deus erat, & Deus potens est liberare me ab hac peste.*

† *Crux Christi potens est ad expellendam pestem à loco isto.*

Et ita de reliquis.

Hoc itaque est celebre illud amuletum contra pe-

pestem, quod à nescio quo Græco Archiepiscopo, tanquam sacrosanctum, & mirificæ virtutis arcanum euulgatum aiunt; quod quicunque portauerit, illum infallibili diuinæ gratiæ protectione ab omni pestifero afflatu immunem futurum, perperàm sibi persuadent.

Verùm cùm id scriptum eiusdem omnino formæ sit, cùm innumeris alijs, quæ hominibus maleferiatis & cum Dæmone pactum habentibus, ad alios effectus similes, impiè cuduntur & superstitiosè adhibentur: dicendum id prorsus suspectum atque scandali plenùm esse, eaquepropter, eius vsum cauendum esse. Nec refert quod eius amuleti characteres sic explicari possint, vt sint versuum quorundam psalmorum, similiumque precum initiales litteræ. Nam præterquam quod ijdem characteres per seipsos ad id indeterminati sint, possintque à Demonis ministris eiusmodi amuleta cudentibus in sensum prorsus oppositum detorqueri; adhuc tamen ex hoc talis amuleti vsus reprobandus est, quod eo modo nudis characteribus & crucibus consignatum, & in corpore gestatum, exinde insignem & singularem, aut certam vim ad effectus suos habere superstitiosiùs existimetur. Vti vberrime in Magia Ægyptiorum tom. 2. ostendo; & scitè quoque comprobat in suo Medico-politico catholico, fol. 150. doctissimus Hieronymus Bardius Theologiæ & Medicinæ vtriusque Doctor.

CAPVT VI.

Nonnullorum CHYMICA pestis curandæ ratio.

PROPRIVM Naturæ est, vti suprà dicere cœpimus, contrariorum lucta gaudere, litibus & dissidijs rerum operationes suas ad insignes effectus producendos instituere: Hinc posito vno contrariorum, alterum poni necesse est, vti Scholæ loquuntur. Nullum latet in natura rerum toxicum adeò truculentum, quod non statim antagonistam reperiat ferocienti naturæ contrarium, venenique destructiuum; quæ quidem non tantum considerari possunt in rebus specie differentibus; vti in thora & anthora, in filice & arundine; in simia & testudine, in agno & lupo; similibusque rerum dissidentium viribus operationibusque; Sed vel ipsum animal toxico turgidum secum portat & intra se continet seminaria quædam veneni proprij destructiua. Hinc vipera à se morsu intoxicatos, proprio substantiæ suæ vigore sanat; scorpius intritus vulneri, quod morsu effecerat, venenum, quod vulneri infuderat, ad se retrahit. Canis rabidi vulnus alijs inflictum, tutius non curatur, quàm hepatis canini esu; & sic de singulis idem iudicium esto. Quoniam

Natura in perpetua contrariorum lucta versatur.

Sympathia & antipathia rerum.

igitur

igitur peſtiferum virus omnium, ob ſummam ſibi ſemper adiunctam contagionis neceſſitatem, pernicioſiſſimum eſt; fieri ſanè non poſſe videtur; quin prouida natura huiuſmodi veneno ſingularę quoddam & appropriatum antidotum contrapoſuerit; quale tamen illud ſit, quam multi quæſiuerunt tam pauci inuenerunt. Nonnulli illud in mineralibus inueniri poſſe putarunt: Vnde illud primò in Mercurio & Arſenico tentarunt, ob neſcio quam rationem, qua inſita quadam ſibi vi peſtis venenum trahere ſibi perſuadent: peſſimum ſanè conſilium. Qui nouit malignam Mercurij indolem vel poſt exiguam calefactionem, is plus illam damni adferre, quàm emolumenti aſſerere cogetur; & experientia docet, Mercurium calamo iuclusum, ac ſuprà nudam carnem geſtatum, ſimul ac rarefactus incaluerit, malitiam ſuam mox furtiua quadam negotiatione prodere, quarum prima eſt, ventrem ſoluere; ſecunda, conuulſionem neruorum cauſare: gingiuas inuadere & roſiua ſua virtute omnia infeſtare. Si quis tamen nobis opponat, Mercurium calamo incluſum, virtutem ſuam diffundere non poſſe; is valdè hallucinabitur; Cùm adeò ſubtilis exhalationis ſit, vt per inſenſibiles etiam calami poros virtutem ſuam intra ipſa viſcera propaget. Ac ſi illud detur tranſpirationem ſcilicet per calami poros fieri non poſſe; pari ratione aſſero, nullum quoque eum in trahendo peſtis viru effectum ſortiri poſſe; cum duo corpora ſympathica aut antipathica effectum ſuum obtinere nunquam poſſint, niſi ita ſibi inui-

Natura omnibus morbis medium conſtituit.

An Mercurius peſti profligandæ aptum remediū.

inuicem applicata fuerint, vt vnum radijs virtutis suæ, alterum contingat reciprocâ radiorum communicatione; esset enim cæteroquin otiosa vis & euanida: Aget itaque Mercurius calore natiuo gestantis rarefactus, & in vaporem quadantenus resolutus, & agendo ea in corpore humano efficiet, quæ eius naturæ & proprietati congrua & quàm maximè consentanea sunt; proprium autem est ei, relaxare intestina; neruos conuellere, siccare medullas ossium, & tandem gingiuas similiaque hisce putrefacere; quæ vti naturæ inimica sunt, ita omnibus velis remisque vitanda. Nemini itaque suaserim, vt huiusmodi plenum alea antidotum siue calamo inclusum, siue sericis inuolucris vestitum, siue quacunque alia ratione adornatum inconsultiùs gestet; quamuis enim primis statim diebus effectum perniciosum quispiá non sentiat, frequenti tamen vsu & successu temporis, vera esse, quæ dixi reperiet. Peius autem id, quod ex Arsenico conficitur amuletum, antidotium est, ob insignem veneni sub eo latentis deleteriæ virtutis magna interimendi facultate pollentis virulentiam; Cordi enim quàm maximè obest, spirituum officinam potissimum virulento suo æstu infestans respirandi difficultatem inducit, vertiginem efficit & scotomiam; vt proinde mirari satis non possim, quòd eorum fuerit Medicorum incitamentum; vt hominem, tam phanatico antidoto, tot ac tantis periculis & symptomatis forsan peste peioribus exponerent. Metallica itaque venena pesti remouendæ nullum efficax remedium

Effectus Mercurij.

Arsenicale amuletum perniciosum.

dium præbere possunt, cum nulla cum vitali morbo innanimatis similitudo intercedat: gaudent enim omnia suis similibus intra eosdem naturæ gradus constitutis; quemadmodum qui vegetabili naturæ in arte chymica ad fixationes vtuntur, nunquam ad desideratum scopum, repugnante naturæ diuersitate, pertingent: sed vaporibus metallicis ad arcanam naturæ similitudinem, vt effectus consequatur, operatio instituenda est. Sed iam ad nostrum institutum reuertamur.

Videamus itaque, quodnam illud appropriatum contra communem & ordinariam pestem antidotum, & quidnam aut quanam tandem virtute ferociæ draconis virulentissimi, cuiusmodi pestis est, resistere posit. Nonnulli ingeniosi, & libris editis non ignobiles Medici, dicunt hoc antidotum non aliud esse quàm Bufonis substantiam: quibus ego multis rationibus inductus etiamsi subscribam; minimè tamen naturam rerum tàm arctis claustris constrictam puto, vt præter hoc non alia in occulto eius sinu hominum saluti cum primas necessaria condita teneat contra pestem antidota. Verum vt natura & proprietates xenexeti Bufonij luculentius patefiant paulo altius de ijs ordiri visum est, sic tamen, vt in eius zenexeti conficiendi ratione tradenda, non tam meam, quàm eorum quos indicaui, sententiam exponam; rem omnem (vt par est) peritiorum ac melius sentientium iudicio subijciendo. *Antidotum specificum contra pestem Bufo est.*

Bufo, vel quod idem est, Rana venenosa, ex *Bufonis descriptio.*

co-

eorum est genere, quà è putrido terræ mucore generatur, animal est plenum veneno, vt non immeritò terrestris toxici & contagiosæ virulentiæ bursa magnetica dici possit; Vnde vel ipso horrido suo aspectu, tumido membrorum ductu, oculorum truculentia, & funesto faucium hiatu, nulli non formidinem vel ad primum aspectum incutiat; tardissimum est ad ambulandum, vnde Saturni se sobolem esse demonstrat; tumida & tuberosa pelle, veneni quod continet, virulentiam signat; fætore lethifero, halituque suo abominabili, dum & plantas & animalia conficit, nescio quid cum peste commune habet; tanto in hominem odio est, vt suspensus & verberatus ab homine præ nimia in illum rabie moriatur; Vnde homini maximè insidiatur, dum eum oculorum halituosa virulentia afflatuque exitiali omnibus modis siderare nititur; & quoniam dissitum non semper oportuno aspectu adoriri potest, hinc naturali sibi insito liquore lotioque virulentissimo, quod in dissitos vibrat, hominem aggreditur, vt vel hoc pacto rabiem suã satiet; proindeq; maximè admirari liceat abditum naturæ consilium, dum vel maximè pestiferum animal, pestis tamen antidotum ritè præparatum hominum necessitati constituerit, atque adeò occultis naturæ characterismis signaturisq; in eo pestis naturam & proprietates expresserit. Hinc sequentia formant consectaria. Est pestis morbus epidemicus, quem ranarum bufonumque pullulantium multitudo vt plurimum prænunciat: luculentum sanè indicium, bufones ex pestife-

Analogia pestem inter & bufonem.

ra

ra materia mucosaque, siue ex influxu cælesti, siue alijs de causis terræ insitis, nasci, & veluti in quandam veneni bursam animari, eiusdemque attractu continuo nutriri & viuere. Efficit pestis nescio quæ exanthemata, tubera, bubones, vibices, maculas, quæ omnia in tuberosa busonis pelle vibicibus & maculis variè distincta expressè signantur. Pestis generat vermes omnium Medicorum testimonio, propter excellentem putredinem; generat & eos buso in proprio suo corpore, potissimum in capite. Cuius rei vt veritas luculentius pateat, hîc testimonium Helmontij adducemus, qui rem ita se habere vario experimento comperit, & est res notatu dignissima. *Dein, inquit, Iulio mense, decrescente Luna, veteres bufones cepi, quorum oculi albis scatebant vermibus, nigrisque capitibus prominentes, adeo vt vterque oculus totus in vermes transformatus esset, fortassis 50 numero. In vtroque oculorum foramine vermes erant densè compacti, quorum capita foras prominebant, & quoties aliquis egredi vel prominere conaretur, statim buso apposita manu egressum vetabat; hos autem bufones ad vomendum coactos, vti dixi, per suspensionem reperi dare excellentissimum zenexeton siue amuletum; vermes autem in patinam ceream deciduos, simulque quod per vomitum reiecit in trochiscos paruos redegi, addito bufonis cadauere è cerea patina; gestati autem trochisci ad mammam sinistram, arcebant contagium, & loco infecto alligati, statim virus extrahebant, eratque trochisci promptiores & validiores, si in vsum aliquo-*

Bufo maculatus est & vermes generat.

In tract. de peste quę tumulus pestis dicitur.

Historia memorabilis.

ties

ties venissent, quàm recentiores; reperi autem hoc amuletum pro peste longè validissimum. Hæc Helmontius.

Terrorem incutit Bufo.

Porrò sicuti pestifera lue infecti ingentem terrorem obuiantibus incutiunt, ita buso hominibus obuius: est enim naturale quoddam busonis in hominem odium, quo eum modis omnibus perditum vult, tantò quidem vehementius, quantò is ab homine asperius fuerit tractatus, ac verberatione sæuius exagitatus; atque hoc est sympathicæ actionis fundamentum, quo ex appetitu naturali buso homini per veneni sui diffusionem nocere desiderat, & dum sibi prorsus simile iam in homine per pestem infecto, in mumiali fermento hospitans reperit, illud is humano corpori applicatus, ea præparatione, quam paulò post exponemus, tanquam sibi συγγένον & appropriatum mox iterum in se per attractum deriuat; terrorem ex peste conceptum, & in Archæi idea latentem destruit; terrore hominis sibi proprio; atque hic appetitus insitus non in viuo tantum animali; sed & eandem hanc sibi insitam vim in mortuo & variè præparato conseruat. Hinc admirandum sanè arcanum & paucis notum illud putant; Quòd sympathica quadam vi, haud secus ac magnes ferrum sub debita distantia positum mox commouet, & commotum ad se trahit; ita busonis amuletum, homini quidem inimicum, amicum verò sibi, mox ac vim pestis in corpore alicubi stabulantem sentit, illam subitanea actione ad se trahit, atque adeo hominem à molesto & læthifero hospite, terri-

Antipathiæ pestis curandæ fundamentum.

Quanam actione busonis substantia pestem curet.

ficâ

ficâ Archæi ideâ destructâ, liberat seruatque. Ex qua expositione luculenter patet, præ omnibus alijs maximè specificum & appropriatissimum antidotum Helmontio (quod & nos approbamus) esse amuletum ex bufonis substantia desumptum; cùm nullum veneni genus, quàm pestiferum venenum toxico bufonis similius sit, contagione enim sua non homines tantùm, sed & plantas & animalia inficit; & experientia docet, hominem vel in ipso loco, vbi bufo consederit, mox infici & vehementibus symptomatis agitari. Funesto sanè euentu virulentum bufonis contagium expertum est quoddam in Germania Monasterium (quemadmodum suprà narrauimus) in cuius culinam bufo noctu irrepserat, & cum lebetem reperiret necdum purgatum, pinguedine allectus eum ingressus, virulento lotio halituque ita infecit, vt quoquot ex carnibus in eo per Coci socordiam necdum emundato, coctis comederant; ad vnum omnes eodem statim die extincti sint. Sicuti itaque ipsa Vipera sui per morsum in hominem diffusi veneni medela est, vulneri ritè applicata: & scorpius puncturam inflictam vulneri intritus sanat; & hepar canis rabidi à demorsis deuoratum summo & vnico contra hydrophobiam remedio est; ità & bufo pestiferi halitus è terrestri mucore exspirantis soboles pestem quoque præ omnibus sanat; mox enim corpori peste infecto applicatus; statim id ex quo coaluit, tanquam sibi summè congruum appetit, & in se deriuat, simulque hominem lethifero hospite elimina-

Historia.

Vipera cur veneni antidotum sit.

Scorpius, canis rabidus.

to à peste liberat. Quibus positis, nihil hoc loco aliud restare videtur, nisi vt iam modum, huiusmodi amuletum ritè præparandi ex eorundem auctorum sententia doceamus.

Applicatio bufonij antidoti eiusque præparatio.

Certum est, in Borealibus Regionibus magnum esse vsum bufonis tempore pestis; si quidem memini me haud infrequenter in Germania rusticos quosdam obseruasse, qui quotquot in campis bufones deprehenderent, eos mox stipitibus infixos solis æstu torrefacerent, pellemque seruarent; Cum itaque facti rationem instantiùs vrgerem, dixerunt, se pelles bufonum exsiccatas in tempus pestis conseruare; hoc enim vnicum ijs domesticum contra pestis virulentiam remedium superesse; siquidem vlceri pestifero applicatis pellibus bufonijs, statim se extracto veneno à morte liberari. Verùm cum huiusmodi remedium horridius sit, quàm vt ab hominibus delicatioribus adhibeatur; hinc Medici per experientiam doctiores delicatiorem efficaciorem que eos præparandi modum inuenerunt. Buclerus Hybernus quidam Chirurgus, vti Helmontius narrat, primus huius antidoti author, Londini aliquot millia hominum peste curauerat, hoc pacto; bufones magnos mense Iunio post meridiem captos cruribus suspendi propè focum aut carbones succensos, illisque patinam è cera flaua confectam subtendi iusserat: tandem à triduo suspensionis bufonem inuenit mucosam quandam materiam vnà cum nonnullis insectis, videlicet muscis nitentibus alijs subuiridi colore veluti

Alia præparatio antidoti bufonij.

luti deauratis, euomuisse; à vomitu verò buso velu'ti iam animata sobole priuatus mox obijt, quamuis dicta insecta, licet pronus penderet, ante triduum non vomuerit; asseuerauit autem Helmontio amico, se pro quadraginta millibus hominum peste infectorum curandis remedium communicare. Helmontius verò subolfaciens id quod erat, sordes vomitu reiectas, itemque exsiccatum busonis cadauer seorsim in puluerem tundi iussit, & cum tragacantho, siue quod idem est, gummi arabico trochiscis formatis feliciter se tam ad præcautionem pestis, quàm eiusdem sanationem, vsum esse scribit.

Sententia Petri Ioannis Fabri de Busone, eiusque præparatio.

Petrus Ioannes Faber haud incelebris Medicus lib. 5. sui Panchymici, ita busones præparari iubet: [In busone inquit etiam ipso latet arcanum & secretum veneni cuiuscunque extinguendi: oportet comburere busones, & in cineres conuertere forti & potenti igne, & ex cineribus eorum, aqua Cardui benedicti maceratis ter vel quater rectificatis extrahere salem, & ipsum purificare calcinando & soluendo ipsum multoties in aqua ipsa Cardui benedicti, donec clarum & liquidum sal fiat, cuius dosis est 3. Scrup. in ipsa aqua Cardui benedicti, ad pestem omnem eliminandam è massa sanguinis, idque beneficio sudoris, quem potentissimè elicit hic sal, & sic purificat totam sanguinis massam & vindicat eam tum à peste, tum ab omnibus venenosis morbis, & sic busones sunt maximo homini emolumento.] Vide etiam quæ de busonis præparatione in suo zenexeto

con-

Crollius. contra pestem, adducit Crollius in sua fabrica chymica. [In Germania in pulueres resolutas bufonum pelles, priùs ad solem exsiccatas, bubonibus pestiferis in modum emplastri, aqua scorzaneræ vt vocant, rutæ capprariæ aut Cardui benedicti, priùs maceratis, imponere vt plurimùm solent; quo plerosque si tempestiuè malo occurrerint, à peste liberatos experientia docuit:] trahit enim sibi simile adeò potenter, vt multi putauerint, mustelam reali quodam magnetismo à bufone ad se in escam trahi, quod tamen nos in Arte Magnetica falsum ostendimus: est enim astutia bufonis, qua se propiùs accedentem mustelam halitu suo infatuatam interimit, interemptam in escam sibi destinat. Quidquid sit, si vera sunt, quæ hi Authores narrant, singulare contra pestem remedium illud bufonis esse facilè crediderim, dummodò legitimè & dicto modo præparetur pestique laboranti tempestiuè applicetur. Obstrepet forsan nonnemo ex eorum numero, qui non nisi odoribus & bezoarticis & ingenti compositionum sylua pestem se curare sibi persuadent: bufo horridum oppidò animal, atque æquè toxico perniciosо turgens, tantùm abest, vt pestem curet, vt eam potius, vbi non existit, adducere videatur. Respondeo, hosce nescire leges naturæ sympathicas & antipathicas, nescire occulta naturæ miracula, quæ maximè vel in similitudine vel dissimilitudine naturæ fundantur. Fatemur bufonem animal esse plenum abominationis & horroris; sed scimus etiam pestem esse omnium malorum & atro.

Quomodo mustela à bufone trahatur.

Obiecto contra dicta.

acrocissimum & maximè formidabile, cui medela sit bufo, magnetica quadam actione, qua suum sibi simile, id est, pestiferum virus trahit, peractâ: neque enim quispiam sibi persuadeat, amuletum bufonium eo modo, quo cætera agentia suas operationes, perficere; vti enim pestis virus prorsus est insolens & vix notum, ita & dicti amuleti actio; dum scilicet non agit virtute aliqua elementari, sed prorsus magnetica, sympathica & veluti immateriali, qua pestis radicem sub prætextu quodam furtiuæ amicitiæ ad se attrahit, reuera tamen tanquam contrariam sibi ac humani consortij odorem referentem, insito sibi impetu mox interficit: Quæ est causa, cur huiusmodi amuleta corpus non inficiant, nec alios sibi præsentes ex attractu pestis; quia videlicet radijs suis antipathicis propagationem pestis non permittunt; Sed mox itineri iam accinctam adoriuntur, & interficiunt.

Quæ quidem dum asserimus, nullius ingenio vim inferimus, sed liberam vnicuique iudicandi potestatem relinquimus. Non ignoro, pestes nonnullas esse, quemadmodum supra estendimus, prorsus differentis proprietatis à peste ordinaria, quam buboniam vocant, quæ varijs carbunculis, exanthematis, maculis vibicibusque, corpus humanum signat; hinc bufonium forsan antidotum similibus parum proficuum esse posse non nescio. Quare, si ea quæ supra de venenorum genesi retulimus, exactè obseruentur; Medicus sagax & solers ex causæ tam insolitarum pestium, venenorumque inuentione,

faci-

facilè in antidoti notitiam ſe peruenturum norit; Si iuxta intentam analogiam operetur. Ex Gr. ſi peſtis ingruat narcotica vi pollens; tum enim verò herbis inſectiſque ſolis eadem vi pollentibus antidotum conſtitutum eſſe ſibi perſuadeat. Dum enim ſimile ſimili delectatur; illa ritè prius præparata applicataque abditum venenum narcoticum præter naturam in humano corpore hoſpitans, veluti ſibi συγγένιον ſeu connaturale mox attrahent; hominemque à lethifero hoſpite liberabunt. Idem de reliquis omnibus rarioribus peſtis euentibus iudicium eſto. Vt proinde paucis verbis ingens in natura arcanum detexiſſe ſufficiat. Quare ad alia.

CA-

CAPVT VII.

Hippocratica pestis curandæ ratio.

VERVM hoc loco omittere non possum, quin adiungam eam, quæ summa Mundum admiratione affecit, rationem ac methodum, qua Hippocrates, Græciam olim vniuersam à peste liberauit tanto aplausu, vt inde diuinos impiè licet honores consecutus sit. Prima ratio pertinet ad prophylacticam siue aëris emendationem; secunda ad Therapeuticam, quas, quoad poterimus, paucis Deo dante absoluemus.

Græciam à peste Hippocratis ope liberatam extirpatamque omnia Historicorum moniméta testantur. Qua verò arte id præstiterit, non perinde omnibus compertum. Certum & indubitatum est, τὸ θεῖον (vocabulum ab Hippocrate vsitatum) non diuinum tantum quid, sed & apud linguæ Græcæ auctores nihil aliud quam sulphur significare; Hippocratem verò omne virus abditum & insolens occultumque, diuinum quid in morbis appellasse constat: quod & excellentissimus & Ioannes Benedictus Sinibaldus scitè sanè explicat in suis Antiphonis; cùm verò sulphuris ope omne virus pestiferum seu pestem ipsam venenorum malorumque contagiosorum insolentissimum Hippocrates. θεῖον

ſanaret; hinc factum fuit, vt ſulphur ob admirandas in peſtis contagione diſſipanda exterminandaque vires veluti Τὸ θεῖον ſeu diuinum quiddam reſpiceret, & quaſi à Dijs immediatè in humani generis ſubſidium cælitùs inſpiratum antidotum. Nam flores ſulphuris Hippocrates præſcripſit, potentiſſimum contra peſtem medicamentum, cui vix in naturâ rerum ſimile reperiatur, eo quod ſulphur intra abdita naturæ ſuæ cimelia præter miras virtutes, reſinam quoque mineralem, balſamumque terreſtre magnos putredinis antagoniſtas contineat; neque enim corrumpitur vnquam, aut vires ſuas perdit, quod alijs reſinis balſamiſque vegetabilibus commune eſt; ineſt ei ignis quidam potentialis, qua omnia facultate ſua ignea, tum in elementari, tum microcoſmi regno abdita venena conſumit; hoc cum pice mixtum lignis oblitum, ea contra omnes temporum iniurias defendit, putredinemque humiditate contractam, verminoſamque in ijs ſtabulantem ſobolem mox deſtruit. Vapor ſeu fumus ipſius debito inſtrumento in aquam corruptam iam, penituſque fæcum commiſtione vitiatam immiſſus, eam intra paucas horas ita fermentat, vt omni terreſtrium impuritate partium fundo concreditâ, aquam mox limpidam, ac claram ab omni terrena illuuie depurgatam relinquat. Quia vel ipſa vaſa vinaria ſulphuris ſuffumigio medicata, vinum ab omni corruptione immune præſeruare notius eſt, quam vt dici debeat. Tinctores ſerico crudo ſplendorem puritatemque argenti ferè æmu-

Sulphuris præſtantia.

æmulam sulphuris ope conciliant. Huius subsidio vaporis multi capillos albos splendidosque reddunt. Ex quibus luculenter patet sulphuris in depurandis corporibus quibuscumque præstantia; vt proinde non sine causa & ratione illud τὸ θεῖον Hippocrates appellandum censuerit; vtpote quod aptissimum ad pestis virulentas sordiditates, tum in aëre, tum cæteris elementis humanisque corporibus conditas, profligandas extinguendasque, in omnibus seculis memoranda Græciæ pestis truculentia, assumpserit. Rursum omnia contagionis capacia sunt, vt suprà ostensum fuit, metalla, moneta, vestes, charta, chordæ &c. Solum sulphur hoc sibi à natura inditum habet, vt non tantùm contagionis incapax sit, sed & quidquid pestifero halitu infectum est, corrigat, extrahat, abstergat, eradicet, ac penitus destruat; fracedini enim ac putredini insitâ sibi naturâ resistit, & præcipuè pestis contagiosæ aporrheæ; scabies contagiosa est, at hanc sulphur præ cæteris tollit, tanquam contagiosæ virtutis inimicum; vt proinde mirum non sit, pestem in pellem ab interno principio deriuatam, per sulphur quoque extrahi; est enim ignis mineralis, cuius proprium est omnia comburere, nec contagio affici. Quale autem sulphur illud sit apertè docet Hippocrates, dum illud τὸ θεῖον ἄπυρον, id est diuinum, ignem non expertum dicit, & quod simul accensum, nihil fæcium post se relinquat, sed totum auolet, inde haud incongruè φλογιστὸν dictum.

Sulphur contagionis incapax.

Aer qui purgatus ab Hippocrate.

Aërem itaque emendaturus Hippocrates, & ab omni pestifera fuligine vindicaturus, in publicis platearum angulis struem excitabat, ex Lauri, Cypressi, Rosmarini, Iuniperi lignis & folijs, quibus commiscebat sulphur, picem, salem; salem, quia contra pestiferæ fracedinis exhalationem excellens remedium: picem, quia aëris μιάσματα congelat & sibi adhærere facit: sulphur verò, quod si quid remansisset miasmatum, prorsus consumat: & hisce non solum publica vrbium compita lustrabat, sed & intima domorum receptacula suffiri iubebat, ibi potissimum, vbi infectionis labe correpti decubuerant: norat enim pestis miasmata vel ad primum sulphuris odorem, veluti ad potentis summæ & inimicæ potestatis præsentiam mox destructum iri: atque hoc pacto vniuersam Græciam per edictum publicum mundatam pristinæ suæ integritati restituebat; hanc quoque ob caussam Σωτὴρ donatus. Atque hæc erat Hippocratica mundandi aëris, & pestiferorum miasmatum consumendorum ratio. Sequitur modo Therapeutica methodus, siue quod idem est, cura pestis, quam hoc pacto adoriebatur.

Therapeutica ratio Hippocratis.

Pice, sale, sulphure pariter vtebatur, sed singulari methodo præparatis. Sulphur priùs cote leuigatum cum aqua exsiccari curabat, donec depositis terrestrium fæcium quisquilijs ad debitam reduceretur, tùm subtilitatem, tum puritatem; deinde salem pariter in igne decrepitatum igniique liquefactum seponebat ad partem; per hanc enim decrepitationem ab omni

omni heterogeneæ sobolis mistione depurgabatur. Porrò vinum huiusmodi præparato sale condiebat, cui grana sulphuris 24. ad sudores proliciendos addebat; vinum verò hoc in pice oblito vase conseruabat: Cum enim ex symptomatis peste correptorum intueretur appetitum prostratum, stomachoque mox subnasci fracidas & nidorosas impuritates, vnde dolor intensus capitis, vomitus, nausea, delirium, sopor, quæ desideratæ curæ summo forent impedimento; vt his incommodis mederetur, carnes communes balsamo salis conditas præbebat ægris, quibus exitiale virus putredinesque per vim quandam abstersiuam euerterentur, vinumque supradictum sale, pice, sulphure conditum præbebat calidum & feruidum, minimè tepidum, tum ad nauseas cohibendas, tum ad sudores potentiùs eliciendos; salem enim abstergere, & à putredine conseruare; sulphure verò virus pestiferum cohiberi optimè norat; sudores verò ad minimum triduo præscribebat, bis de die, & singulis vicibus per sextantem diei, si virium imbecillitas permittebat, primis diebus plus, reliquis minùs, potu omni sudantibus negato. peracto sudoris termino, vinum græcum piceatum suprà descriptum porrigebat. Bubonibus verò pestiferis folia Asæ fætidæ aceto macerata calida, eademque plantis pedum manuumque palmis superimponebat. Præterea ad bubones & vibices lintea calida generoso vino macerata, cui sulphur incoxerat, applicabat, adeoque totum corpus huiusmodi composito vino lauabat, sudantique

Salis iures. [margin note beside "sudores potentiùs eliciendos"]

Bubonũ cura. [margin note beside "bat. Bubonibus verò"]

passim

passim sulphuris pollinem iubebat aspergi, frictionibus additis. Præterea alio antidoto Hippocratem pestem adortum reperio: Viperas accipiebat, quibus excoriatis capiteque & cauda resectis, intestinis quoque abiectis, vti & medulla spinæ, cor solum & hepar reseruabat: Carne itaque, ossibus, corde & hepate in mortario contundi iussis tepidoque furno tam diu exsiccari, donec aptè in pollinem reduci possent; hunc puluerem defæcato coctoque melli commiscebat in electuarium, cuius vsu omnes à peste liberabat. Atque hæc sunt remedia à summo Hippocrate contra pestis sæuitiem præscripta & posteritati relicta, quæ hic vtpote parum cognita, aut vsurpata ad commune bonum, nè quicquam huic tractatui deesse videretur, apponenda duxi.

Viperarum vsus.

* *
*

CAPVT VIII.

De alijs Antidotis peſti contrarijs.

DIVVLGANTVR paſſim ſæuientis peſtis tempore nonnulla remedia & antidota, quæ magnum quiddam ſibi promittunt ad peſtis à corpore humano expulſionem; ſed tantum præſeruatiua quædam ſunt, id eſt, quæ nonnullum quidem in præſeruando corpore effectum ſortiuntur; ſed vbi peſtis ſemel interiorem Oeconomiam plenè inuaſerit, nihil proderunt huiuſmodi antidotaria medicamenta, cum nihil ſit, quod peſti plene reſiſtat, niſi ſpecifica quædam antidota, totius ſubſtantiæ ſimilitudine ipſi contraria; Hæc enim vti ex penitiſſima quadam ſympathia aut antipathia veneno peſtifero opponuntur, ita ſola illud deſtruunt & ob cæca naturæ vtriuſque diſſidia in nihilum abducunt. Sunt etiam nonnulla, quæ naturalem contrarietatem ad peſtem poſſideant, vti ſunt, ruta, zedoaria, os ceruinum, bolus armena, quinta eſſentia contra-herbæ & alia ſuprà ennarrata: quia tamen eſſentialem peſtis rationem non attingunt, ita peſte ſemel inuaſis, vix aut ægrè emolumento aliquo eſſe poſſunt: cum enim eſſentia peſtis dependeat à terrore, quo tantùm peſtiferi

Sola ſpecifica antidota curant peſtem.

ſeri vis imaginatiua inuaditur, & ex hoc mox ſpirituum officina turbatur, & inde mumiale fermentum peſtifero odore inficitur, certè nulla tam potens rerum bezoarticarum compoſitio, nullum tam ſcitè præparatum alexipharmicum ad virus è loco ſuo exturbandum ſufficiet, niſi tale fuerit, quod ex vi naturali & ratione contrarietatis ſpecificæ ita peſti opponatur, vt hoc poſito alterum ſubſiſtere non poſſit, cuiuſmodi ſunt antidota quæ ſupra deſcripſimus. Quæcunque ergo Medicis paſſim præſcribuntur, hoc ſolum efficere poſſe videntur, vt à peſte præmuniant, vitalia membra contra inimicum corroborent, ſudorem prouocent, quo vis exitialis hauſta per ſudorem, confortato cordis vigore, exturbatur: atque hoc pacto pleroſque medicamentis tempeſtiuè exhibitis ſanatos nouimus. Dixi tempeſtiuè exhibitis; quia quam primùm peſtiferus halitus ſpirituum officinam ſui iuris fecerit; tunc parum aut nihil ea remedia profuiſſe compertum fuit.

Difficultas in curãda peſte. Quoniam verò domus ab extrinſeco quodam incendio inuaſa facilius à combuſtionis periculo liberatur, quàm ſi iam interiora viſcerum receptacula depaſcat luculentus ignis; ita quoque facilius eſt, peſtem à corporibus humanis arcere confortatiuis quibuſdam & prophylacticis antidotis, quàm poſtquam peſtis iam interiorem viſcerum Oeconomiam inuaſerit. Iis tamen laudabili ſanè ſollitudine quiſpiam vti poterit, duplici ratione, vel ad intra ſuſceptione, vel ad extra applicatione facta: primus modus vitalium

talium membrorum siue aëris intrinseci, altera extrinseci emendationem respicit. De hac paucis disseremus.

Ad vitandum pestifero halitu infectum aërem, commune hoc omnibus præscribitur antidotum, *longè*, *citò*, *tardè*, id est, vt sub prima nascentis pestis incunabula in remotissimas saluberrimi aëris spiraminibus obuias te sedes conferas, & hoc citò, id est, sine vlla moræ dilatione, nè aëris miasmatis iam infectus, vnà tecum ea portes in tui tuorumque ruinam; tardè quoque reuertaris, ne liberiori salubriorique aurâ assuetus, dum citiùs reuerteris, polluti aëris reliquias reperias; & hoc pacto, qui pestem fugeras, eam tandem redux incurras. Quoniam verò non vnicuique extra vrbem excedendi licentia data est, nec expedit, vt Magistratus relictis in tanta necessitate constitutis subditis, fuga sibi cum maximo Reipublicæ detrimento consulant; quibus hi sese conseruare possint aut debeant, iam paucis dicendum pro mea sparta existimaui.

Remedium cõtra pestem optimum.

Dixi suprà, præseruatiua duplici ratione assumi posse, ad extra applicatione facta, & deinde ad intra. Vtraque paucis expediam. Et prima quidem aëris extrinseci, altera intrinseci emendationem spectant.

Si itaque effugiendi locus non datur, vndique & vndique sæuiente peste; primò de habitatione ampla, amæna, puraque, quæ sit in loco

alto, & ventorum septentrionalium flatibus exposito cogitandum est; sitque locus remotus ab omnibus sordium, latrinarum, cloacarumque quisquilijs, & sordidis coriariorum, saponariorum, laniorum, & salsamentariorum officinis: dici enim vix potest, quàm facilè pestifera infecti aëris miasmata hisce sese insinuent; Deinde ad aëris emendationem accedatur obseruatâ semper temporis conditione, & si quidem verno tempore in hoc te necessitatis articulo repereris; optimum erit, domum totam saluia, lentisco, vitium surculis, myrto, santalo albo, alijsque calidioris qualitatis lignis suffire. Idem de æstiuo tempore dicendum est; hyberno tempore, per cuncta domus cubicula ex folijs & lignis lauri, aurantiorum corticibusq; limoniorum, odoriferarumq; rerũ, vti, cypresso, cinnamomo, iunipero, rosmarino, lauendula alijsque aromaticis flamma fiat, foco luculento semper in patentibus locis accenso; prætterea etiam fumus ex Benzoino, styrace, laudano, thymiamate, ambra, muscho alijsque odoriferis calidis excitandus est. Præ cæteris verò præstantissimum emendandi aëris remedium, experientia docuit id, quod sequitur.

Preseruatiuũ aliud.

Aëris emendandi ratio.

Fiat ex floribus sulphuris, Benzoini, myrrha, caryophyllis, pari ex singulis quantitate, puluis subtilissimus; quem cum substantia Baccarum Iuniperi per ebullitionem extracta, subactum in trochiscos formabis; coque carbonibus iniecto fumum

exci-

excitabis; omnibus aëris quisquilijs dispellendis oppidò aptum, purgandoque aëri si quid aliud opportunum. Si quis forsan hoc loco miretur sulphur nos hisce miscuisse, & odore tetrum, & omnibus ob mephytim execrabile; is in memoriam reuocet, quæ suprà de sulphure ab Hippocrate adhibito diximus: reperietque odorifera & aromatica etiamsi aëri occluso emendando plurimum conducant, ad pestis tamen eluuiem minimè specificum & appropriatum remedium esse: neque enim hic de quolibet fœtore dispellendo agimus, sed de virulento pestis effluuio propulsando; quod quidem fieri non potest, nisi per vaporem, vapori pestifero totius naturæ substantiâ contrarium, cuiusmodi sulphur est, quod innata sibi virtute instar ignis omnem humiditatis nidorem, cui pestiferum venenum tanquam subiecto suo proprio insidet, perimit; omnem quoque corruptionem ex pestis miasmatis aëri prouenientem destruit non tam virtute caloris sibi innati, quàm acido quodam spiritu, quem exhalat, in aërem diffuso, quo propriè pestis inquinamenta conficiuntur. Si verò quispiam fœtoris ingentis molestiam formidet; is norit, ipsum, positis à nobis suprà speciebus, ita emendari, vt suppressâ omni mephyti, non salutiferum duntaxat, sed & peracceptum odorem omnibus exhibeat. Alterum aëri emendando remedium, acetum est, quo nihil, meo iudicio, pestiferi halitûs in aëre existentis virulentiâ citiùs con-

Sulphuris vis.

sumit: habet enim acetum nescio quid acrimoniæ & frigiditatis ab elementari distinctum, quo saturam pestiferam aëri insinuatam è vestigio conficit; & tantò quidem hoc acetum erit ad id præstandum opportunius, quantò nonnullis alijs rebus, quæ pesti contrariantur huic commistis fuerit magis appropriatum. Romana peste, dum hæc scribo, dominante istiusmodi remedium confectum fuit; & quotquot illo vsi fuerunt (siquidem compluribus externis tenuioris substantiæ id communicatum fuit) ij nullum, etiamsi cum peste correptis intra eadem ædium gurgustia vnà commorarentur, eorumque curam haberent, peste infestatum fuisse, falli sunt. Componitur autem ex speciebus domesticis obuijs, vti sunt, acetum exquisitissimum, Ruta, pimpinella, betonica, nuces iuglandes, allium, baccæ iuniperi; quibus additur, si suppetat, paululum camphoræ, si non suppetat, paululum spodij ceruini; quæ per infusionem in aceto 40. horarum spacio digerantur ad solem, vel intra hypocaustum. Deinde percolatum reponitur ad vsum; cuius matutino tempore stomacho ieiuno assumatur tantum, quantum Cochlear tenere potest; & habebis antidotum pro eo die certissimum & securissimum; Nec te terreat ingrati saporis acrimonia, sciasque tantò esse huiusmodi antidota pesti magis contraria, quantò ingratioris fuerint saporis, cùm omnia dicta ingredientia nescio qua occulta antipathia pesti, cæterisque vene-

Aceti vis.

Medium domesticum.

nosis

nosis aëris infectionibus contrarientur; neque solum ad intra susceptione conferunt; sed & odore, naribus, temporibus, pulsuum locis illita mirum in modum conducunt. Sed mos hoc tempore apud multos ita inualuit; vt nisi antidotum ex innumeris aromaticis, bezoarticis, preciosissimisque speciebus conficiatur, nullum cæteroquin vigorem habere sibi persuadeant: qui, meo sensu, ingens error est. Neque enim aromatica aut bezoartica vllam ad pestem profligandam specificam vim habent; sed illa solùm ad cordis robur firmandum, hæc ad malignos humores in corpore latentes & pesti cognatione affines per sudores dispellendos valent; quæ tamen peste interiora iam possidente nihil prosunt: acetum verò, ruta, pimpinella & suprà iam adductæ species, nescio quid cum peste dissidij habent; & vim præcipuam miramque ad malum istud exterminandum; & vti diuina prouidentia deesse non solet in necessarijs; ita ad tam atroci hosti resistendum, nullius non conditionis hominibus pauperi, diuiti, nobili, ignobili, principi, subdito parabilia quoque medicamenta esse voluit, eaque passim obuia ad humanæ infirmitati in tanta necessitate constitutæ citiùs subueniendum. Agnouit id Mithridates, qui in testamento suo reliquisse fertur, quatuor pesti propulsandæ opportuna; quæ sunt, ruta, allium, nuces iuglandes, & pimpinella aceto macerata. Verùm nè in alienam messem fal-

Prouidentia Dei.

falcem vlterius immittam, hîc cesso. Qui plura desiderabit, is Medicos Authores, quorum innumerabilis multitudo de hoc argumento fusè egit, consulat, vbi de ijs quæ ad prophylacticam, tum ad therapeuticam doctrinam publicamque pestis tempore rerum agendarum administrationem pertinent, copioso præscriptionum apparatu actum reperiet.

⁂

CONCLVSIO OPERIS.

HAbes hic Lector, meum de pestis natura, proprietate, causis, occultisque effectibus iudicium; habes meam de vera pestis, tum prophylaxi, tum therapeusi sententiam, rationem, & methodum. Quæ tamen vti sunt humanæ necessitatis subsidia, arte & experientia comprobata; ita nihil conducere possunt, nisi diuinæ pietatis & misericordiæ adminiculo fulciantur. Quemadmodum enim pestis, inter omnia, quibus humanum genus miserè diuexatur, mala, longè maximum atrocissimumque est, verum Dei percutientis flagellum, ob peccatorum enormitatem hominibus per mortis angelum inflictum; sic quoque hoc tam funesto tempore, vbi non nisi plurima mortis imago magnam hominum portionem ad ipsas vsque mortis angustias adigit; ante omnia ad diuinæ misericordiæ tribunal recurrendum, relictisque anteactæ vitæ sordibus, per veræ pænitentiæ, pietatis & misericordiæ opera, conceptus diuinæ iustitiæ rigor placandus. Quod fiet, si in mortem & vitam ex æquo parati, diuinæ nos voluntati summa constantia & fortitudine resighemus, ac fiducia pleni humilique contriti cordis effusione, animas nostras, ante misericordiæ fontem explicemus; hoc vnicum à Deo Opt. Max. contendentes; vt si superstites futuri simus, vitam Deo acceptam imposterum agamus; si morituri, vt deletis per immissæ castigationis

Nihil prosunt omnia sine Dei gratia.

tionis

tionis medelam peccatis, tandem ei reddamur, de quo Apostolus; *Mihi viuere Christus est, mori autem lucrum.* Quod nobis omnibus concedat misericordissimus Deus, per intercessionem Deiparæ Virginis SS. Caroli, Sebastiani, & Rochi, Ignatij, Xauerij, Rosaliæ, cæterorumque cælitum, quos vti diuina bonitas inter homines Deumque in pestis negotio veluti Mediatores quosdam ac Proxenatas constituit, ita quoque eorundem patrocinio confisi ab omni periculo pestisque contagione liberemur.

† †
†

FINIS.

CHRONOLOGIA

Pestium magis insignium celebriorumque

QVÆ

Post Diluuium ad præsentem vsque annum Orbem terrarum infestarunt, ex plurimis quà sacris, quà prophanis Authoribus concinnata.

AD LECTOREM.

ΠΡΟΟΙΜΑΤΙΟΝ.

AD complurium preces Chronologiam hanc, in quâ memorabilium tantùm, Historicorumque monimentis celebriorum pestium Catastrophæ describuntur, tum ad eruditionis augmentum, tum ad instructionem Lectoris, annectendam duxi. Et quoniam nullo non tempore pestis Mundum infestare consueuit, neque annus fere vllus elabi-

elabitur, quo non alicubi terrarum suas pestilentia, funestas explicet merces; Hinc ne Chronologiam immensa, quæ per vniuersum terrarum Orbem accidunt, pestiferorum euentuum congerie refercire-mus, eas tantùm, quas inuenimus celebriores, & à grauissimis Authoribus summo studio obseruatas, iuxta locorum temporumque conditionem exhibebimus, ijs, quæ particularibus locis, ac prouincijs, & præterlapsis temporibus acciderunt, & in hunc vsque diem accidunt, cum earum non sit numerus, consultò intermissis. Discet ex his Lector, quanto, quamque diro flagello Deus Opt. Max. iniquitates & delicta Mortalium per omnes seculorum ordines & punierit, & in hunc vsque diem punire non desinat. Vale, & faue.

Anni

Anni post diluuium.

ETSI de peste aliqua celebriori post diluuium vsque ad Moysem, magnum sit apud Historicos silentium; verisimile tamen est, & ante & post diluuium humano genere in immensam multitudinem propagato; summisque belli, famisque calamitatibus attrito veluti prodromis quibusdam, consequentes pestilentias nullo vnquam tempore defuisse, quas tamen, ne ab Authoribus monimentis suis consignarentur, ætatum nobis temporumque inaccessa vetustas inuidit; conijcere id licet ex illo Exod. 5. dum enim Moyses & Aaron ad Pharaonem clamant: *Dimitte populum, vt sacrificet in deserto; ne fortè nobis accidat pestis & gladius*; hoc vtique experientiâ docti dicebant; sicuti enim ex Deo debita sacrificiorum oblatione, religionisque cultu intermisso, in similes, Deo vindice, pœnas plagasque præteritorum temporum mortales quandoque inciderant, ita & se, si Deo vocanti non obedirent, easdem incursuros metuebant, gladium videlicet & pestem. Sed hisce indigitatis tantùm, iam ad eas pestes authoritate fultas, quas sacra nobis oracula exhibent, describendas procedamus.

Ab orbe condito 1656.

Prima pestilentia Orbi, per sacras literas comte stata, fuit celebris illa in Ægypto, cum iumentorum, tum primigenitorum mors, quam nobis exhibet

Anno post Diluuiù 817. sub Moyse.

cap.9. vers.3. Exodi; quamque Deus Pharaoni in dimittendo populo Israëlitico obstinatiori, efficacissimis verbis tanquam malorum omnium maximum intentat his verbis: *Quod si renuis, & retines eos, ecce manus mea erit super agros tuos, & super equos & asinos & camelos, & oues & boues, pestis grauis valde.* Hanc verò mox consecutam, *cap.9. vers.13.* narratur his verbis: *Factaque sunt vlcera vesicarum turgentium in hominibus & iumentis, mox secuta primogenitorum pestis sauissima.* Nam vti habetur *cap.12. Percussit Dominus omne primogenitum in terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui in solio eius sedebat, vsque ad primogenitum captiuæ, quæ erat in carcere, & primogenitum iumentorum; neque erat domus, in qua non erat mortuus.* Habemus hic prima pestis à Deo Ægyptijs immissæ præludia.

Post Diluuiū 1203. sub Samuele Propheta.

Contigit inter Philistæos Azotios horrenda illa pestis, ob Arcæ detentionem à Deo hostibus immissa; de qua ita Sacer Textus. *Reg.1. cap.5. Aggrauata autem est manus Domini super Azotios, & demolitus est eos, & percussit in secretiori parte natium Azotios & fines eius; & ebullierunt villæ & agri in medio Regionis illius, & nati sunt mures, & facta est confusio mortis magna in Ciuitate.*

Post Diluuiū 1282. sub Dauide.

Hanc secuta pestis altera tempore Dauidis, à Deo illi ob inconsultam populum Dei numerantis temeritatem immissa, quæ *lib.2. Reg. cap.24.* hisce verbis describitur: *Immisitque Dominus pestilentiam in Israël, de mane vsque ad tempus constitutum, &*

mortui

mortui sunt ex populo à Dan vsque Bersabee septuaginta millia virorum; cumque extendisset Angelus Domini manum suam super Ierusalem, vt disperderet eam; misertus est Dominus super afflictionem populi, & ait Angelo percutienti, sufficit; nunc contine manum tuam. Atque hæ sunt tres pestilentiæ: Ægyptiaca, Azotio philistæa & Dauidica, quas nobis exhibent diuinarum literarum oracula. Fuisse tamen alijs quoque hisce intermedijs temporibus postea tum in terram Israel, tum in alias Orbis partes, ob frequentes bellorum, famisque ærumnas introductam, constat ex *lib Leuit. 26. Numeror.* 14. *Deut.* 28. & ex Prophetis Ieremiæ *cap.* 21. 29. 31. *Ezech.* 5. 7. 12. 14. Vbi Deus per Prophetas mortalibus, nisi resipuerint, sterilitatem, famem, pestem, gladium horrendis verbis minatur, quam & populo durioris ceruicis, ob neglectas à Deo intentatas minas obtigisse, haud vero absimile est.

Vidimus pestilentias è Sacris literis erutas; iam quænam calamitates ex peste temporibus posteris consecutæ, reliquis gentibus obtigerint, videamus.

Narrat Plato & ex eo Eusebius, tempore Cecropis primi Regis Atheniensium, ingentem pestem exhausisse pœnè Ægypti & Æthiopiæ Vrbes, quam præcesserat diluuium Deucalionis in Attica. Post Diluuii 787.

Ingens in Italia pestis inuasit Pelasgos & Aborigenes, quam Dionysius Halicar. & ex eo Eusebius fusè describunt. 1022.

Pestis inuasit totam Græciam, Thraciam, Cretam, 1150.

tam; Herodotus author est; contigit illa sub Acrisio vltimo Argiuorum Rege; quo Archinautæ suam ordiebantur expeditionem.

1154. Post Troiæ excidium pestis totam infestauit Græciam, & vicinas Asiæ regiones Hesiodus author est, & Herodotus in vita Homeri, ex occasione belli Troiani natam refert.

Ab excidio Troiæ vsque ad Olympiadum principium anni 407. & inde ad Palilia, siue Romam conditam 432. anni computantur. Ita vt Romæ condita sit 7. Olympiade.

INITIVM OLYMPIADVM

Anno post Diluuium 1571.

	Olympiades.	Ab Vrbe condita.
ANte & post Olympiadum initium Græcia varias calamitates à pestis truculentia perpessa est. *Herodotus*, *Eusebius*.		
Roma condita à Romulo, quo regnante, grauis nouam à se conditam Vrbem inuasit pestis; Oraculum consultum respondit, non cessaturam, nisi Tatij Regis Sabinorum occisores debito supplicio afficerentur; *vide Liuium dec. 1.*	15	7. 1
Sub Tullio Hostilio Rege III. Rom. pestem Romæ sæuientem præcesserat in Albano monte pluuia lapidum; Oraculum consultum Nouemdialia instituenda præscripsit, quod factum fuit.	84	27
Pestem ingentem excitatam Turij & Metaponti, curatam fuisse à Pythagora; Iamblichus & Philostratus referunt.	215	68
Sub Amasi Rege Ægypti diram pestem exortam Cœl. Rhod. narrat lib. 24. cap. 22. præcesserat eam aër adeo spissus, vt tenebræ Ægyptiacæ innouatæ viderentur; & quoniam difficultate spirandi laborabant, è lectulis se proripientes corpora resina sufficiebant, vt sic aërem expurgarent disgregatione, & innatum spiritum aliquo modo tabescentem odoris vehementia instaurarent.	226	69
Veturio Gemino, & Æbutio Helua Coss. magna	254	70

gna

Ab Vrbe condita.	Olympiades.	
		gnæ Vrbem inuasit pestilentia, ingenti hominum animaliumque interitu; nata erat ex colluuie mistorum metu populationis omnis generis animalium, quæ intra arcta tecta conclusa, ex fœtore insolito & pœdore, æstu Solis maximo interueniente, & aërem & homines infecerunt, cum summo Reipublicæ detrimento; Hernicis Volscisque, dum Vrbem strictè obsident, luem serpentem insuper augentibus. *Liuius cit. loco.*
278	80	Pestis Xerxis in Græciam mouentis exercitum innumerabili hominum multitudine conflatum extinxit. Hippocrates à Xerxe vocatus, ad tantæ calamitati succurrendam eâ, qua pollebat medicæ artis peritiâ, negauit se subuenire posse ijs, quos Patriæ exitium moliri nosset. *Herodot.*
284	79	Hoc anno, omnium penè Medicorum Historicorumque veterum monimentis celeberrima illa pestis Atheniensis, sub initium belli Peloponesiaci contigit, quam Thucydides istorum temporum σύγχρονος summo sanè studio descripsit; nec non Hippocrates & ipse Thucydidi contemporaneus in Epidemicis suis, in eius natura inuestiganda egregiam operam præstitit; quam & Lucretius scitè & eleganter in Libro de natura rerum descripsit. Nata fuit partim ex bello Atheniensi inter & Lacedæmonios intercedente, vt Thucydides vult; partim ex peste in Ægypto & Æthiopia tunc sæuiente per ventos in Græciam translata; vti vult Hippocrates; quam denique Ioannes

Nardius

Nardius Commentarijs in Lucretium doctè sanè & subtiliter exposuit; ad quos Lectorem remittimus; nullam enim hâc maiori symptomatum varietate correptos exagitasse, recensiti Authores dicunt. — *Olympiades.* — *Ab Vrbe condita.*

L. Ebutio. P. Seruilio Coss. Vrbem inuasit pestilentia cum ingenti hominum strage.

P. Curiatio. & Sex. Quintilio Coss. noua pestis adorta Romam, eam & hominibus & pecoribus exhausit; Vrbs assiduis vacuata funeribus, multis ijsque clarissimis domibus extinctis luxit. Mortui inter alios, Flamen Quirinalis, Seruius Cornelius Augur. C. Horatius Puluillus, Consul Quintilius. Quatuor Tribuni plebis. *Liuius.* — 192 — 290

C. Iulio & Lucio Virginio Coss. alia pestis inuasit Vrbem, quæ (verba sunt Liuij) tantum metu vastitatis fecit; vt non modò prædandi causa quispiam ex Agro Romano non exiret, sed terrore percitus quisque suæ vitæ salutique tantummodò intentus, sese intra priuatos parietes contineret, non obstante Fidenatum obsidione, quâ Vrbem cinxerant. *Liuius dec. 4. lib. 4.* — 96 — 342

Cn. Genutio. & L. Attilio Coss. tristem hyemem sine tamen intemperie Cœli, subitanea mutatione in contrarium facta, sine aliqua apparente causa, grauis pestilensque omnibus & hominibus & animalibus æstas excepit, cuius insanabili pernicie, quando nec causa, nec finis inueniebatur; Libri Sibyllini ex Senatus Consulto super- — 101 — 380

 stitione

Ab Vrbe condita.	Olympiades.	
		ftitione folita aperti; vt quid faciendum cognofceretur. *Liuius*.
402	107	L. Valerio IV. A. Maio III. Cofs. peftis exorta, vti Augures interpretabantur, ex eo, quod Capitolium fanguine Seruatoris violatum effet; hanc infequenti anno crudele bellum excepit. *Liuius*.
420	111	Cn. Genutio & Æmilio Mamerte II. Confulibus, ex repentina, vti Liuius recitat, exorta peftis caufam dedit notæ fuperftitionis de clauo lateri ædis Iouis infigendo, L. Manlio primo eius ritûs Authore.
460	121	M. Valerio Coruino. M. Popilio Lena IV. Cofs. peftilentia Vrbem adorta fuit, de qua Libri Sibyllini Confulti à Decemuiris, eorumque monitu Lectifternium conftitutum fuit. *Liuius*.
480	126	Q. Fabio Maximo Ædile Curruli Vrbs pefte infeftata plerofque Proceres abfumpfit, quam Romanæ Pharmaceutriæ Matronæ non ignobiles, in nonnullorum Procerum odium procurarant, quibus per ancillam quampiam ad Senatum delatis, dum medicamenta, quæ coxerant, peftifera effe negaffent, coactæ potu eorum periculum facere, mox fuamet ipfæ fraude omnes interierunt; deinde comprehenfis fceleris fociabus, ex ijs ad 170. morti traditæ funt. *Liuius dec.* 1. *lib.* 3.
491	129	Appio Claudio. & L. Volumnio. Cofs. Felicem rerum ftatum grauiffima lues excepit, præ-

uijs

uijs frequentibus tota hyeme pluuijs; æstas verò fulminibus truculenta plerosque ex exercitu Appij fulmine percussos consumpsit: frustra libris Sibyllinis Consultis, ex more gentilium. *Liuius*.

Grassata fuit, & hoc anno pestis in Ægypto, Lybia, alijsque vicinis locis. *Dionys. Halicar.*

Quinto Fabio & Iunio Bruto Scæua Coss. 135 514
dum multis rebus lætus ageretur annus, pestis subsecuta clade portento simili, & Vrbem & agros vastauit. Cuius occasione Æsculapius, serpens inquam, ab Epidauro impio cultu Romam accersitus est. *Liuius*.

Dum Marcellus Consul, Syracusas obsidebat, pestis sæuissima Castra Romana inuasit; quæ 141 539
tempore Autumni è locis grauiore halitu perniciosis emersit tum intra, tum extra Vrbem, accedente intolerabili æstuantis Solis violentiâ, quâ plerique, verba sunt Liuij, tum temporis tum loci vitio ægri erant & moriebantur; postea curatio ipsa contactusque ægrorum vulgabat morbos, vt aut neglecti desertique, qui incidissent, morerentur, aut assidentes curantesque eadem vi morbi oppletos secum traherent, quotidianaque funera, & mors ob omnium oculos esset, & vndique dies noctesque ploratus audirentur; postremò ita assuetudine mali efferauerant animos, vt non modò non lachrymis iustoque comploratu prosequerentur mortuos, sed ne efferrent quidem aut sepelirent, iacerentque strata exanima corpora in

Ab Vrbe condita. | Olympiades.

conſpectu mox ſimilem quoque mortem exſpectantium, mortuique ægros, ægri validos tum metu, tum labe ac peſtifero odore corpora conficerent; huic calamitati parem habebat Carthaginenſium exercitus exitum. *Liuius lib. 5. dec.* III.

576 | 150 Q. Fuluio. Appio Claudio Coſs. P. Cornelio Sulla Prætore; haud infrequentia prodigia ſæua ſecuta fuit peſtilentia; ludi eius cauſa Apollinares per Licinium Varum Prætorem inſtitutos: *Liuius tradit lib. 7. dec.* III.

608 | 158 P. Licinio Conſule exercitum Romanum denuò peſtis adorta fuit. Ex Oraculi præſcripto Matrem Peſsinunciam Romam aduectam refert. *T. Liuius lib. 9. dec. 3.*

628 | 163 M. Plauto Hypſæo; & M. Fuluio Flacco Coſs. Africam inaudita ferè omnibus ſeculis peſtis inuaſit; nam cum per totam Africam immenſa locuſtarum examina confluxiſſent, frugibuſque, quin & folijs, corticibuſque arborum, omnibuſque herbis conſumptis, vento abreptæ repentino, atque in globos coactæ, portatæque diu per aërem, Africano tandem in Pelago ſubmerſæ ſunt; hæ verò denuò ad littora appulſæ, teterrimum atque prorſus abominabilem fœtorem, tabidâ & putrefactâ ſuâ congerie cauſarunt; vnde omnium pariter animalium peſtilentia conſecuta fuit, tum vel maximè auium, pecudum, ac beſtiarum corruptione aëris diſſolutarum, putrefactis cadaueribus vitium corruptionis mirum in modum augen-

Olympiades.	Ab Vrbe condita.

augentibus. In sola Numidia octingenta hominum millia; circa oram verò maritimam Carthagini & Vticæ vicinam plusquam 20000. perierunt. Vticæ triginta millia militum extincta dicuntur, ac quotidiè per vnam portam ex iunioribus plusquam 1500. mortuos elatos fuisse narratur. *Oros. lib. 5. Diod. Siculus.*

T. Minutio. Cl. Calpurnio Coss. Italiam Vrbemque triennalis inuasit pestis; quam ortam fuisse opinantur ex veneficio; ad quam sedandam solita superstitione ex præscripto Librorum Sibyllinorum Æsculapio vota facta fuerunt. Hæc eadem & Africam & vniuersam ferè Europam peruagata ingentem Mortalium stragem edidit; *ita Epitomator Liuij.* 167 641

Contigerunt & aliæ pestes memorandæ sub Consulibus Romanis: cuiusmodi illa erat sub Ionilco Rege Carthaginensium, quâ sæuiente totus in Sicilia exercitus absumptus fuit. *Oros.*

Fabio quoque Gurgite, & C. Cornelio Clepsina Coss. pestis in Vrbe sæuijt omnibus, sed potissimùm mulieribus pecudibusque infesta; enectis in vtero fœtibus tantâ strage, vt vitalis partûs legitimo ordine adempto, humanum genus mox defecturum videretur. *Oros. lib. 4.*

Mummio item Consule Androgyni monstrosâ natiuitate præcedente, Vrbem pestis adorta fuit tanta, vt Ministri curandis funeribus non sufficerent, deinde non essent; magnæ domus va-

cuæ

cuæ viuis, plenæ mortuis remanserint, largissimæ hæreditates relictæ, sed nulli tantarum opum hæredes. *Oros. lib.*4.

Fuerunt & aliæ pestes tum Romæ, tum alijs in partibus Orbis, sub diuersis Consulibus exortæ, quas hîc apponendas duxi. Anno Vrbis conditæ 282. 304. in Syria. 337. in Græcia; 321. in Æthiopia, Græcia. 317. Incendium Æthnæ, ingens pestis secuta. 333. 337. in Italia. 446. in Macedonia. 446. 455. & sequentibus partim Romæ, partim in Tuscia & vicinis locis. 634. Androgynus natus Romæ pestis prænuncians. 732. sub Augusto Romæ; quarum accidentia, damna, causæ si describenda forent, consilium noui operis suscipere oporteret. Quare qui maiorem de his instructionem desiderat, is adeat Liuium, Thucididem, Halicarnas: Orof. aliosque vicinorum temporum Scriptores.

Habes Lector paucis descriptas eas pestes, quæ ab initio Olympiadum siue conditæ Vrbis ad Imperium Augusti in Orbe contigerunt: nunc ad Historiam Ecclesiasticam procedamus; ex qua, quanta hæc dira lues damna Mundo intulerit, facilè cognosces.

Anni à Christo nato.

SVB Cleto Papa. Tito Vespasiano Anno Christi.
Imperatore, peste infestante Vr- 80
bem quotidiè decem millia cadaue-
ra efferebantur. Eusebius. Ann. 92. 92
Pestis Ephesi à Dæmone sub for-
ma piscatoris disseminata, quem
cum Apollonius lapidari iussisset, pestis cessasse dici-
tur. *Herostratus in Vita Apollonij.*

Sub Aniceto Pontifice, & M. Aurelio, & Lucio 170
Vero Imperatore; lues magna, inquit Eusebius, Prouincias occupauit, Romam magna ex parte vexauit, tempore expeditionis Marcomannicæ à M. Aurelio susceptæ. Exorta dicitur in Babylonia primùm, vbi de templo Apollinis ex arcula aurea, in quam milites fortè inciderant, spiritus pestilens euadens, inde Parthos, Orbemque compleuit à Lucio Imperatore in eas omnes Prouincias delata, per quas redijt, Romam vsque. Galenus eandem appellat maximam ac similem Atheniensi, quam descripsit Thucydides, quando & ipse Galenus Romæ agens, eius vitandæ causa in patriam redijt; adeo enim sæuijt, vt cum depasta esset innumeram Romanorum multitudinem, ad bellum Marcomannicum oportuerit seruos, & gladiatores, & latrones, aliosque præter vsum armare. Diuinitùs ob Christianorum sanguinem à Tyrannis effusum immissa traditur; quâ ta-

men

men tantùm abest, vt Gentiles mouerentur, vt potius sæuiùs crudeliùsque in Christianos, vtpotè quos omnium malorum causas esse dicerent, insurrexerint. Quam ob causam, illatam Christianis calumniam Tertullianus, Arnobius, Cyprianus, Orosius, Augustinus eluendam susceperunt.

189 Sub Eleutherio Pontifice, & Commodo Imperatore, postquam fulmen in Capitolium incidisset, & ingenti incendio Bibliothecam, & vicinas ædes concremasset, magnam pestilentiam subsecutam esse, eâque tum vniuersam Italiam, tum maximè Romam fuisse afflictatam, adeo vt duo millia mortuorum corpora quotidiè efferrentur. *Dionysius Halicar.*

255 Sub Cornelio Papa, & Gallo & Volusiano Imperatoribus, inualuit immanis illa lues, quæ vniuersum ferè confecit Orbem, omnium tam sacrorum, quàm prophanorum Scriptorum libris celeberrima: exortam primùm ferunt in Æthiopia, ac in vniuersum Orbem progressam vix intra decennium quieuisse tradunt, nullamque, teste Orosiò, ferè Prouinciam Romanam, nullam Ciuitatem, nullam domum fuisse, quæ non illa correpta atque vastata fuerit. Sanctus Gregorius Nyssenus in Vita Gregorij Thaumaturgi, eam in Neocæsarenses per Dæmonem introductam dicit: cum enim Theatricis ludis intenti, locum capiendis hominibus dolerent non sufficere, Iouem ipsum inclamare ausi sunt, his verbis: Iuppiter fac nobis locum; vnde confestim plausibus

ſibus & ludis in luctus & calamitates conuerſis, morbus ignis inſtar ita illos depaſtus eſt; vt ſuperſtites ſepeliendis mortuis non ſufficerent; cognitâ tandem, magno ſuo bono, vindice Dei dexterâ; dum ad Sanctum Gregorium Thaumaturgum accurrunt, eius precibus liberati vnà omnes Chriſto nomen dederunt. Hæc eadem peſtis dum in Africa graſſaretur; occaſionem dedit S. Cypriano Librum illum inſignem de mortalitate ad tantæ calamitatis ſolatium conſcribendi.

Sub Dionyſio Papa, & Gallieno Imperatore, Romanus Orbis peſte, fame, bello, terræmotibus, alijſque cladibus diriſſimè vexatus fuit, teſte Pollione & Trebellio. Alexandriam pariter hoc anno cum diriſſima lue conflictatam Euſebius teſtatur, quæ ob fuſi ſanguinis Chriſtianorum immanitatem immiſſa diuinitùs creditur. In ea mirificè Chriſtianorum in Gentiles malo infectos indefeſſa charitatis officia eluxerunt. Vide Dionyſium Alexandrinum. Secutæ ſunt annis 312. 377. 446. aliæ peſtes diuerſis prouincijs dominatæ. 263

Sub Leone Papa, & Marciano Imperatore tanta imbrium paucitas in Aſia Minori fuit, vt homines, ob ſterilitatem inductam, rerum neceſſariarum penuriâ coacti putrida quæuis ad victum aſſumerent; quam humorum ex deprauato victu intemperies; & hanc peſtis atrociſſima conſecuta magnam ſtragem edidit; ſiquidem homines intumeſcentibus corporibus mox oculis lue infeſtatis, cæcitatem incurre- 454

bant; tussi verò accedente, tertiâ die peribant. Palæstinam quoque eadem lues peruagata fuit; & Boreales oras teste Euagrio, potissimum Fabianas, (quæ est Vienna Austriæ) afflixit, à qua precibus S. Seuerini liberatæ dicuntur.

484 Sub Felice Papa, & Zenone Imperatore post famen incredibilem, secuta est pestis sæuissima, quæ in vltionem offensæ diuinitatis totam Africam vnâ depopulatione vastauit; qua & infectus, confectusque crudelissimus Tyrannus Hunericus phtiriasi pestiferâ perijt. Diuinitus immissa traditur ob Wandalorum, Arrianorumque in Catholicos sæuissimam persecutionem, ita Gregor. Turon. Annis 496. 520. alia in diuersis locis exorta est.

544 Sub Vigilio Papa, & Iustiniano Imperatore, lues ingens in Oriente grassari cœpit, ab Ægyptijs Pelusiotis progressa creditur immissa per Cacodæmones humanâ specie hominibus apparentes, percutientesque, cuius multos & mirandos effectus describit Procopius. Euagrius, ait, illam 52. annos durasse, & postquam totum terrarum Orbem peruagata esset, multas Ciuitates habitatoribus penitùs orbatas reliquisse; Constantinopolim verò precibus Deiparæ ab eâ lue liberatam esse; & in præstiti beneficij memoriam, festum Purificationis Beatæ Virginis institutum fuisse. Gelasium verò illud idem festum in locum Lupercalium suffecisse; supracitati Authores narrant.

565 Sub Ioanne III. & Iustiniano Imperatore vehe-

mens

mens & formidabilis illa pestis, quam Inguinariam vocant, inualuit: quæ primò in Liguria exorta, vniuersam vastauit Italiam, peruasitque Galliam & Germaniam, cæterasque Boreæ subiectas regiones; quam, antequam locum aliquem occuparet, præcedere solebant signacula quædam sparsa per domus, ostia, vasa, vestimenta, quæ tantò reddebantur illustriora, quantò quis maiori conatu illa extergeret; cuius mirabiles effectus descripsit Paulus Diaconus in gestis Longobardorum; eiusdem meminit S. Gregorius Papa, miraque narrat de puero rustico, qui eâ lue percussus; & in Cœlum raptus donum accepit linguarum; qui tandem occulto Dei iudicio in furorem versus, postquam manus, brachia lacertosque dentibus laniasset, decessit. Gregor. Turon. recruduit anno 583. dicta pestis.

Sub Pelagio II. Tiberio II. ingens pestis Romam 588
inuasit; qua & Pelagius consumptus fuit, Cometa præuio.

Sub Gregorio Magno, post immensam Tyberis 591
inundationem, & congestam putrefactorum serpentum in littora multitudinem 15. Ianuarij, teste *Greg. Turon.* lues inguinaria Romam inuasit, immissa ex irâ diuinâ: Nam S. Gregorio teste, *visæ sunt sagittæ cælitùs delabi in homines, ijque mox peste improuisâ percuti*, quæ eadem primò S. Pelagium Papam confecit, cui cum Gregorius Magnus successisset, pestisque modus non esset, Sanctus Pontifex mox processionem siue Litanias Septiformes instituit, in

qua Deiparæ Sanctæ Mariæ Maioris imago à S. Luca depicta, ad Sancti Petri Basilicam delata est, & simul ac illa Pontem ad Molem Adriani pertigit, in signum reconciliati Numinis Sanctus Gregorius Angelum supra ipsam Molem nudatum gladium in vaginam recondere vidit, eoque Symbolo morbum cessasse, intellexit, quemadmodum eidem per sagittas cælitùs fuerat præsignificatum; tanta autem fuit atrocitas pestis, vt vel in ipsa processione multa millia hominum solã sternutatione caderent exanimes; vnde postea mos inoleuit, vt sternutanti salutem præcarentur. Attriuit & hæc pestis Hispaniam, Galliam, Germaniam, ita *Gregor. Turonen.* Inualuit denuò anno 640. Constantinopoli alia haud absimilis pestilentia.

680 Sub Agathone Papa, & Constantino Pogonato, ingens lues per tres continuos menses Vrbem, cœterasque Italiæ Vrbes vastauit, Paulo Diacono teste; fertur multis Romæ sub aspectabili forma apparuisse bonus & malus Angelus, qui noctu per Ciuitatem obirent, & quot ictibus ex iussu boni Angeli malus venabulo ostium domus alicuius percuteret, tot de eâdem domo die sequenti homines morerentur. Fertur, reuelationem cuidam factam, pestem non prius cessaturam, quàm in Basilica Sancti Petri ad Vincula poneretur Altare Sancti Sebastiani Martyris, eoque præstito pestem mox cessasse. *Paulus Diac.* atque hinc cultus Sancti Sebastiani tempore pestis; Altare verò in hunc vsque diem integrum, vnà cum imagi-

ne dicti Sancti Musiuo opere expressa, in memorata Ecclesia, prope Ianuam cernitur. Recreduit pestis anno 760. in toto Mundo.

Sub Zacharia Papa, & Impio Constantino Copronymo Imperatore, post ingentem aëris caliginem secutus terræ motus formidabilis per totam Palæstinam & Syriam; hunc pestis excepit ingens, quam buboniam dicunt, in Calabria & Sicilia primùm exortam; quæ Constantinopolim adorta, ita eam per tres annos depasta est, vt planè desertam reddiderit; repletis cadauerum aceruis omnibus monimentis, lacubus, vineis, hortis, vt vix locus sepeliendis mortuis superesset; accessit & hoc, mirum dictu, quod in lue correptorum vestimentis maculæ insensibili manu impressæ cernerentur, quibuscum protinus vitam finirent; nec defuere spectra & phantasmata, quibus lue tacti miserandum in modum vexabantur; vt apertè cerneretur, has à Deo clades immissas esse. Nihil tamen hisce motus impius Constantinus, iam in reprobum sensum datus. Ita Theophanes & Theodorus Studita in Oratione de S. Platone. Iterum pestis sæuijt 811. in toto Mundo 829. in tota Græcia, Thracia, Bulgaria. 746 800

Sub Benedicto III. Papa, & Michaële III. Tyberim in immensum excrescentem Vrbem vehementer afflixisse Anastasius tradit; secuta est pestilentia, quæ quod fluxione guttur obstrueret, pestis faucium dicta est; cuius & meminit Ioannes Diaconus. Anno dein 877. in tota Asia. 892. 898. 910. Con- 856

stanti-

ſtantinopoli. 937. 940. in Germania. 946. in Francia. 986. in Hiſpania, Francia, Germania. 986. in Italia. 989. Venetijs aliæ inſignes ſtrages ediderunt.

1006 Sub Ioanne XIX. Papa, Baſilio & Conſtantini Imperatoribus, ex fame validâ Germaniam exhauriente peſtis erupit, quæ adeo Orbem terrarum concuſsit, vt ſepelientium tædio viui adhuc ſpiritum trahentes obruerentur cum mortuis; ac tunc maximè enituit Sancti Odilonis Cluniacenſis Abbatis charitas, quem vaſis ſacris, omnique ſuppellectile aurea & argentea diuenditâ, afflictis & acerbiſſima peſte preſſis ſubueniſſe, tradit Petrus Diaconus. Poſtea iterum incruduit in Italia anno 1022. deuaſtauitque 1042. Conſtantinopolim; 1054. Germaniam 1057. Macedoniam 1084. Europam & Aſiam.

1167 Sub Alexandro III. & Friderico Barbaroſſa Imperatore. In exercitum Friderici ingens peſtis cœlitùs immiſſa fuit; quâ Epiſcopi, Archiepiſcopi, Comites, Marchiones, Duces, alijque nobiles atque ignobiles infinito numero ſubitaneâ morte perierunt; cauſam allegant ſacrilegia & horrenda ſcelera ab exercitu, tum Vrbi, tum Eccleſijs, ſacriſque locis illata. Anno 1101. præuijs terræ-motibus Græciam; in Syria exercitum Balduini confecit. *Blondus*, *Nauclerus*.

1217 Sub Honorio III. & Friderico II. Exercitus Damiatam obſidens peſte extinctus fuit. Et anno 1225. Franciam inuaſit.

Sub

Sub Innocentio IV. & Friderico II. Exercitus 1247
Gallorum in Cypro, dum in Syriam tenderet, extinctus est; & alius in Ægypto Christianorum exercitus. Italia & Burgundia peste vexatæ.

Clemente IV. Pontifice Sanctus Ludouicus Rex 1269
Franciæ in Africam profectus vnà cum maritima classe pestilentiâ confectus est; deinde Sicilia præuijs terræ-motibus parem pestis sæuitiem experta est.

Sedente Honorio III. & Rodulpho I. Imperante 1285
te Italiam pestis inuasit; deinde Flandriam.

Clemente V. Pontifice, Alberto Imperatore, in 1302
Anglia sæua pestis ex sulphureis exhalationibus emersit, quæ deinde 1307. totum orbem infecit.

Sub Ioanne XXII. Ludouico Bauar. pestis tran- 1317
sijt Vniuersam Europam. Villanius. Anno 1335. Florentia & Hetruria penè exhausta, vnà cum Germania.

Clemente VI. Pontifice, & Carolo IV. Impera- 1348
tore, truculentissima omnium per totum terrarum Orbem sæuijt pestilentia, vix tertiâ Mortalium parte superstite. Quæ adeo vbique locorum inualuit, vt vnâ Deus ruinâ populos prostraturus, vti olim in Cataclysmo, videretur; nata illa primò dicitur, Ioanne Villanio teste, in Asia superiore & Regno Cathay anno 1346. ex teterrimo odore cuiusdam ignei corporis, quod siue è Cœlo labens, siue è terrâ erumpens horribili ac terrificâ mole adeo se per circuitum extendit, vt quindecim ferè dierum itinere

cun-

cuncta obuia consumpserit, animalia, domos, arbores, lapides, &c. ac inde enatæ turpissimæ quædam bestiolæ pedibus & caudis refertę, nec non & vermes & anguiculi immensâ multitudine ex aëre in terram deciderint; quorum corruptio & fœtor totam infecerit regionem. Hinc pestilentia nata proxima loca inuasit, deinde remotiores Vrbes & prouincias; atque adeò vniuersam Asiam depopulata est: post in Ægyptum, Africam, Græciam & Italiam penetrauit; hinc in Galliam, Hispaniam, Angliam commigrauit; tandem Germaniam, Poloniam, omnesque Boreæ subiectas Prouincias cum innumerabili hominum ruina oppressit. In sola Florentina Vrbe hac peste 60000. vti Ioannes Villanius, vel vt Sanctus Antoninus memorat, 100000. hominum extincta fuisse; & tametsi vindice Dei dextrâ, tanta lues ob scelerum enormitatem inflicta fuerit, homines tamen post tantas calamitates, dum optimas hæreditates auidiùs adirent in peiores sceleratioresque quàm vnquam degenerarunt. Præcesserant hanc multa in Asia prodigia; voragines prodigiosæ pestiferum ventum expirantes, & alia huiusmodi. *Ioannes Villanius.*

1357 Sub Innocentio VI. & Carolo IV. In Hetruria, & Foro Iulio inualuit pestis, præuijs terræ motibus, & igneis impressionibus; & deinde 1359. in Italia, & toto quasi Orbe, ingenti strage hominum. *Blondus lib.* 10.

1361 Innocentio VI. Pontifice, & Carolo IV. Imperatore, prævio Cometa pestis recruduit toto Orbe

sæ-

sæuiens tanta atrocitate, vt Deus, dum tot calamitatibus immistis exerciti homines, irâ Dei non mouerentur; vnà omnes denuò extinguere voluisse videretur; de qua vide Petrarcham *rer. ciu. lib. 3. cap. 1*: ex qua peste Auenione nouem Cardinales, & 70. alios Prælatos cum populo innumerabili occubuisse tradit *Ioannes Villanius*.

Sub Vrbano V. Carolo IV. præuijs locustis Italia denuò peste infestata fuit, potissimum, Mediolanum, Venetia, Genua, & deinde tota Italia sequentibus annis. *Blondus*. 1369

Sedente Bonifacio IX. Wenceslao Imperatore 1397
peste laboratum est in tota Italia, præuijs terræ-motibus, & Cometa Genuensis pestilentiæ indice. *Blondus* anno 1418. alia pestis exarsit in Italia sub Martino V. Papa. *Nauclero teste*. Successit 1421. pestis Neapoli. *Naucl.* 1445.

Sub Eugenio IV. pestis vniuersalis per Europam, præuijs terræ-motibus ex apertura Montis Salò, & prænuncio Cometâ. *Naucl.*

Sub Bonifacio IX. & Wenceslao Imperatore, 1400
vniuersalis iterum pestis afflixit Mundum, & potissimum Romam anno Iubilæi, quæ magnam hominum eò religionis causa confluentium partem absumpsit.

Sub Eugenio IV. Pontifice, & Alberto II. pestis Basilæam inuasit eo ipso tempore, quo Concilium ibidem celebrabatur, quæ complures tum ex Patribus, tum ex alijs magni nominis viris Concilio assi- 1439

ſtentibus extinxit; ex quibus Æneas Syluius, poſtea Pius huius nominis II. Pontifex, correptus, diuini tamen Numinis prouidentia conſeruatus, egregiè eius atrocitatem poſtea Libro deſcriptam poſteritati reliquit.

1448 Sub Nicolao V. & Friderico III. Imperatore, Italia noua peſtiferæ contagionis lue infecta eſt, quæ biennium durauit, paucis è multis ſuperſtitibus; pręceſſerat hanc terræ-motus, & Solis Ecclipſis 29. Augusti tantarum calamitatum, vti Chronologi referunt, indices: prædicta quoque fuit per minas ſecuturæ peſtis ea calamitas à Roberto Ordinis S. Franciſci Concionatore.

1460 Sub Pio II. & Friderico III. Imperatore. Hoc anno poſt feſta Chriſti Natalitia peſtis in Germania inualuit prorſus inſolita, quâ maximè viri robuſtiſſimi extinguebantur, paucæ mulieres, pueri rariſſimi. Ea tamen breui deſijt ſæuire, piorum hominum ſupplicatione per ieiunia & voluntariæ afflictionis opera placato Deo.

1489 Sedente Innocentio VIII. Friderico III. Imperatore Anglia peſte crudeliſſima vexata fuit. *Nauclerus*.

1522 Sub Hadriano VI. & Carolo V. Roma peſte atrociſſima laborauit, quam nonnulli impio Tauri magico carmine manſuefacti ſacrificio ceſſaſſe referunt, veriùs continuatis ab Optimo Pontifice inſtitutis proceſſionibus dextra iuſtitię diuinæ flexa tandem ceſſauit. Genuam dein inuaſit & alias Italiæ Vrbes.

Sub

Sub Paulo III. Carolo V. Constantinopoli grauissima debacchata est pestis. 1541

Sub Gregorio XIII. Maximiliano Imperatore, pestis truculenta totam inuasit Italiam, ex Tridentina Vrbe primum Veronam illata, hinc Venetias ad 10000. hominum ibi sustulisse fertur; inde reliquas Vrbes peruagata Mediolanum irrepsit, vbi cumprimis enituit Sancti Caroli Borromæi in tam miserando rerum statu quouis modo subleuando pietas & misericordia, qui ne relicto quidem sibi lectulo, vt infectis succurreret, nudâ imposterum tabulâ decumbebat. 1570

Sub Gregorio XIV. Rodulpho II. Ex fame Romæ pestis exorta ad 60000. hominum extinxit. Vide hoc anno *Spondanum*. 1591

Sedente Vrbano VIII. & Ferdinando II. Imperatore, Italia & Francia ingenti peste laborauit, præsertim Lugduni & Mediolani; putatur veneficio comparata. 1630

Alexandro VII. Pontifice, & Ferdinando III. Imperatore, Neapoli pestis illa omnibus seculis memoranda contigit, quâ ad trecenta millia hominum spacio quinque mensium extincta referuntur, & totum Regnum Neapolitanum vsque ad vltimum exitium laborauit. Romam etiam irrepsit, sed Pontificis Sanctitatem & pietatem quasi reuerita mitius egit; Genuam tandem adorta tantam hominum stragem edidit, quantam posteri peculiaribus libris descriptam mirabuntur. 1656

Habes hîc Lector coronidis loco, præcipuos pestium per Orbem terrarum euentus Chronologicâ methodo descriptos; in qua tamen pleraque, quæ in Opere ipso, de particulari quarundam pestium natura ab Historicis singulari studio obseruata sunt, consultò, nè bis ea repetijsse videremur, omisimus.

Vale Lector, Deumque ama & time, qui
cum iustus sit, nullius iniqui-
tati parcit.

INDEX

Rerum notabilium.

A

Com-

Kk Ima-

Ma-

M

N

O.

P.

Pe-

Pe-

Pu-

Signa

T

V

Vene-

Errores

Errores .

fol.48. linea 20. comparebunt pro compareant
f.72. l.20. confestim pro confessum
f.131. l.13. elusisset pro elusissec
f.199. l.21. primis pro primas
f.200. l.8. quæ pro qua